

วิทยานิพนธ์

เรื่อง

สภาพทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ-สังคม และความต้องการ
ของเกษตรกรบ้านแม่โจ้ ตำบลบ้านเป้า
อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

PHYSICAL, BIOLOGICAL, SOCIO-ECONOMICAL CONDITIONS AND NEEDS
OF FARMER IN BAN MAEJO, TAMBOL BANPOA,
AMPHUR MAETANG, CHIANGMAI, THAILAND

นายวินิจ นุ่มเทงส์

เสนอ

บัณฑิตศึกษา สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้

เพื่อความสะดวกแห่งปริญญาเทคโนโลยีการเกษตรมหาบัณฑิต ส่งเสริมการเกษตร

พ.ศ. 2533

ใบรับรองวิทยานิพนธ์

บัณฑิตศึกษา สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้

เทคโนโลยีการเกษตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)

ปริญญา

ส่งเสริมการเกษตร

ส่งเสริมการเกษตร

สาขา

ภาควิชา

เรื่อง สภาพทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ-สังคม และความต้องการของเกษตรกรบ้านแม่โจ้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

PHYSICAL, BIOLOGICAL, SOCIO-ECONOMICAL CONDITIONS AND NEEDS OF FARMER IN BAN MAEJO, TAMBOL BANPOA, AMPHUR MAETANG, CHIANGMAI, THAILAND

นามผู้วิจัย นายวินิจ นุ่มฤทธิ์

ได้รับพิจารณาเห็นชอบโดย

ประธานกรรมการ..... กรรมการ.....

(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์) (รองศาสตราจารย์ ดร.นำชัย ทนุผล)

วันที่ 4 เดือน 12 พ.ศ. 2533... วันที่ 4 เดือน 12 พ.ศ. 2533...

กรรมการ..... หัวหน้าภาควิชา.....

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ นิพนธ์ ไชยมงคล) (รองศาสตราจารย์ ดร.นำชัย ทนุผล)

วันที่ 4 เดือน 6 พ.ศ. 33... วันที่ 4 เดือน 12 พ.ศ. 2533...

บัณฑิตศึกษารับรองแล้ว

อนันต์ นันท์,

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.อนันต์ เทียงตรง)

ประธานคณะกรรมการบัณฑิตศึกษา

วันที่ 4 เดือน 12 พ.ศ. 2533...

คำนิยม

ด้วยความกรุณาจากหลาย ๆ ด้านจึงทำให้วิทยานิพนธ์นี้แล้วเสร็จ ผู้วิจัยขอแสดงความคารวะและขอบพระคุณคณะกรรมการที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ รศ. ดร. วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์ รศ. ดร. นำชัย ทนุผล ผศ. นิพนธ์ ไชยมงคล และผู้แทนบัณฑิต ดร. สิริทิสิน บวรสมบัติ รวมทั้ง รศ. ดร. เทพ พงษ์พานิช ที่ได้กรุณาให้คำแนะนำและดักเตือนตลอดมา

ในส่วนที่ได้รับความร่วมมืออย่างดียิ่งจากคุณบุญภาค ศรีเปาระยะ เกษตรตำบลบ้านเป่า ตลอดจนการช่วยเหลืออนุเคราะห์จาก รศ. ดร. นำชัย ทนุผล ที่จัดนักศึกษาผู้ช่วยสำรวจให้ นั้น ผู้วิจัยมีอาลัยร่วมทั้งการวิเคราะห์ข้อมูลจากอาจารย์ดำเกิง ชำนาญคำ และคำแนะนำจาก อาจารย์แลนย์ สายคุณลักษณ์ อีกกระทั่งกำลังใจที่ได้รับจากครอบครัว

ในหวังที่สุดของผู้วิจัย ประโยชน์ที่ได้รับครั้งนี้ น่าจะมีส่วนช่วยให้เกษตรกรผู้ยากไร้ได้เจริญขึ้นทัดเทียมกันในทุกด้าน

วินิจฉัย นุ่มฤทธิ

พฤษภาคม 2533

สารบัญเรื่อง

	หน้า
สารบัญตาราง	(10)
สารบัญภาพ	(13)
บทคัดย่อ	(14)
บทที่ 1 บทนำ	1
คำนำ	1
ปัญหาและเหตุผลที่ศึกษาวิจัย	3
วัตถุประสงค์ของการวิจัย	5
ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย	6
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	6
นิยามศัพท์	7
นิยามศัพท์ปฏิบัติการ	7
นิยามศัพท์ทั่วไป	8
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	9
ความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร	9
สิ่งที่ควรรู้หรือข้อมูลในการเข้าหมู่บ้านเพื่อการวิจัย	11
การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย	13
การประเมินสภาวะเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal)	14
ข้อมูลระดับอำเภอ จังหวัด ประเทศไทย	17
สรุปการตรวจเอกสาร	19

	หน้า
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	20
สถานที่ดำเนินการวิจัย	20
วิธีดำเนินการวิจัย	21
เครื่องมือในการวิจัยและวิธีรวบรวมข้อมูล	21
วิธีวิเคราะห์ข้อมูล	22
ระยะเวลาในการวิจัย	23
งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย	23
บทที่ 4 ผลการศึกษาวิจัยและข้อวิจารณ์	24
ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร	24
1. เพศ	24
2. อายุ	25
3. ระดับการศึกษา	25
4. สถานภาพสมรส	26
5. ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตร	27
6. จำนวนสมาชิกในครอบครัว	28
7. จำนวนประชากร	29
ตอนที่ 2 สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร	30
ลักษณะการถือครองที่ดิน	30
ลักษณะการเช่า	31
แหล่งเช่าที่ดิน	31
ลักษณะการจ่ายค่าเช่าที่ดินทำการเกษตร	32
เหตุผลสำหรับการเช่า	33
รายได้จากครอบครัว	33
รายได้จากฟาร์ม	33
รายได้จากนอกฟาร์ม	34

รายได้ทั้งหมดของเกษตรกร	36
รายจ่ายของฟาร์ม	37
เครื่องมือการเกษตรที่มีอยู่ในปัจจุบัน	38
สภาพของที่อยู่อาศัย	39
เครื่องใช้ภายในและยานพาหนะที่มีอยู่ในปัจจุบัน	41
การจ้างแรงงาน	42
หนี้สินของเกษตรกร	45
วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม	45
ระยะเวลาในการกู้ยืม	45
สถานภาพทางสังคมของเกษตรกร	47
การเป็นสมาชิกหรือกรรมการกลุ่มการเกษตร	48
การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มการเกษตร	51
ประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มการเกษตร	52
พฤติกรรมการติดต่อสื่อสาร	52
ชนิดของสื่อสารมวลชนที่เกษตรกรได้รับข่าวสาร	54
การขอรับบริการทางวิชาการและความช่วยเหลือจาก หน่วยงานทางการเกษตร	55
การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล	58
แรงจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม	59
ผลการประกอบอาชีพเกษตรและความต้องการปรับปรุงอาชีพ	60
ความเชื่อของเกษตรกร	63
ลักษณะการปฏิบัติเวลาเจ็บป่วย	64
ความคิดเห็นเกี่ยวกับการคุมกำเนิด	66
วันสำคัญทางศาสนาและวันพิธีต่าง ๆ ที่หยุดงาน	66
ตอนที่ 3 สภาพทางด้านชีวภาพ	68
อาชีพหลักของเกษตรกร	68

	หน้า
พืชที่เกษตรกรเพาะปลูก	68
พื้นที่ในการปลูกพืชแต่ละชนิด	69
พันธุ์พืชที่ปลูก	70
การปลูกพืชและการดูแลรักษา	71
การเตรียมดิน	71
ลักษณะการปลูกพืช	72
การพรวนดิน	72
การกำจัดวัชพืช	72
ลักษณะการใช้ยากำจัด โรคแมลง	72
การใส่ปุ๋ย	72
การให้น้ำ	72
การนวด-สี	73
การคัดแยกผลผลิต	73
ยุ้งฉางที่เก็บผลผลิต	73
โรคแมลงที่พบและสารเคมีกำจัด	75
ลักษณะการป้องกัน	76
การใช้ผลผลิตที่ผลิตได้	78
แหล่งขายผลผลิต	78
วิธีการบำรุงดิน	79
ตอนที่ 4 ความต้องการของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม	81
ปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตร	81
ความต้องการในการปรับปรุงการประกอบอาชีพ	81
ความต้องการในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม	82
ความต้องการของเกษตรกรในการฝึกอบรม	83
ด้านพืชไร่	84
ด้านพืชผัก	84

	หน้า
ด้านไม้ผล	84
ด้านสัตว์บาล	85
ด้านช่างเกษตร	85
ด้านธุรกิจเกษตร	85
ด้านสหกรณ์การเกษตร	85
ตอนที่ 5 สภาพทางกายภาพ	89
ประวัติของตำบลบ้านเป่า	89
ที่ตั้งและอาณาเขต	90
การแบ่งเขตการปกครองและประชากร	90
การตั้งบ้านเรือนและร้านค้าในหมู่บ้าน	91
บริการสาธารณะและสถานที่สำคัญ	91
ลักษณะภูมิประเทศ	92
ลักษณะภูมิอากาศ	92
ดินและสมรรถนะของดิน	93
การคมนาคม	96
แหล่งน้ำ	96
1. แหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำตื้นน้ำใช้ของตำบลบ้านเป่า	96
2. แหล่งน้ำตามผิวดินตามธรรมชาติ	97
3. ลำน้ำผิวดินที่มนุษย์สร้างขึ้น	97
บทที่ 5 สรุปและข้อเสนอแนะ	98
สรุปผลการศึกษา	98
สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม	98
สภาพทางด้านชีวภาพ	102
ความต้องการของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม	104

		หน้า
	ข้อเสนอแนะ	104
	สรุปการเสนอแนะ	107
	ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป	107
เอกสารอ้างอิง		109
ภาคผนวก		
	ภาคผนวก ก : แผนที่จังหวัด เชียงใหม่ และแผนที่อำเภอแม่แตง	113
	ภาคผนวก ข : กราฟปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 2 ปี ตารางปริมาณและ การกระจายตัวของน้ำฝน และแผนที่ดินอำเภอแม่แตง	116
	ภาคผนวก ค : ปฏิทินการปลูกพืชต่าง ๆ ของเกษตรกรบ้านแม่ใจ	120
	ภาคผนวก ง : แบบสอบถาม	122
ประวัติผู้วิจัย		156

สารบัญตาราง

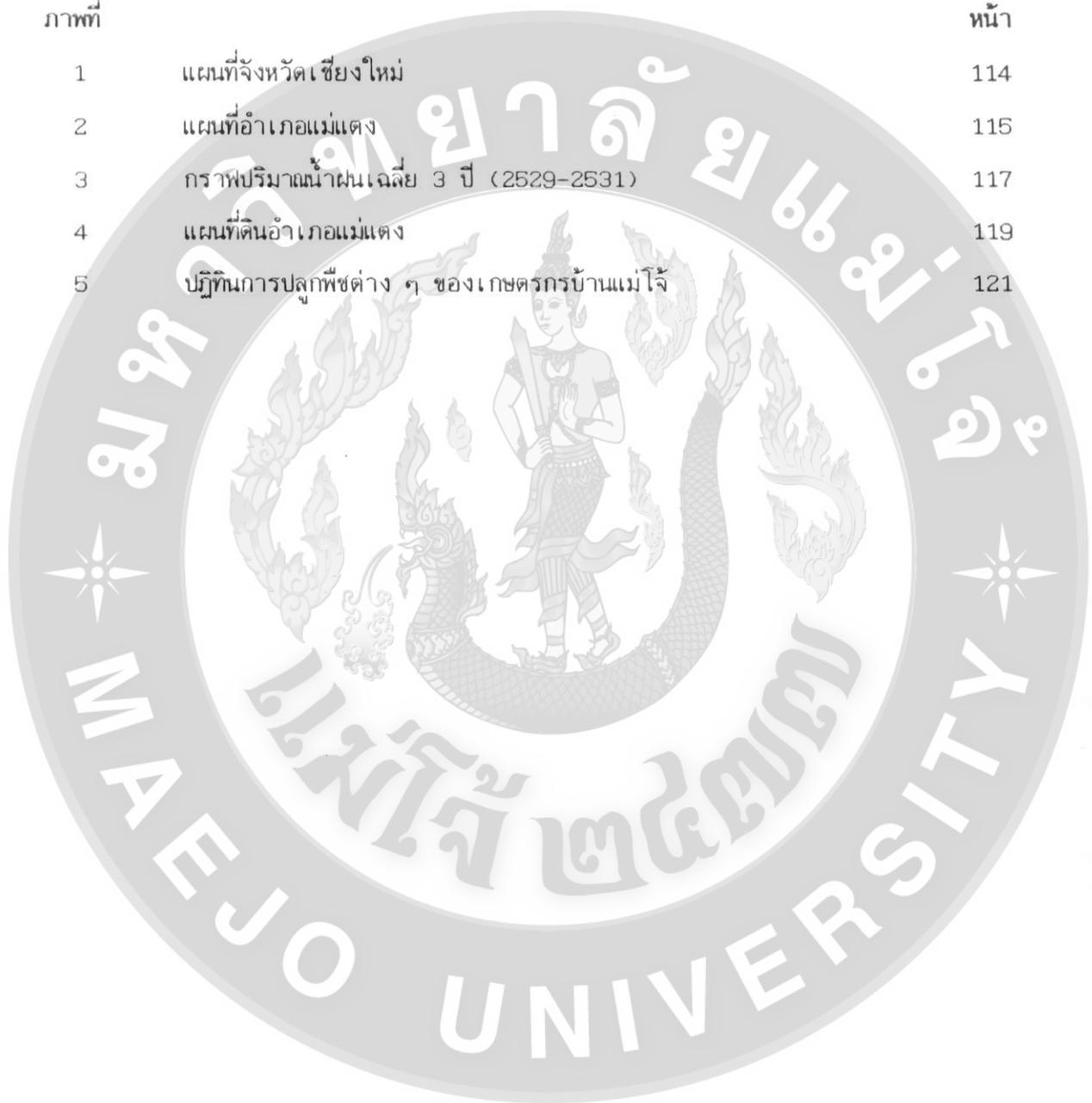
ตาราง		หน้า
1	จำนวนและร้อยละสถานภาพส่วนบุคคลของเกษตรกร	26
2	จำนวนและร้อยละระดับการศึกษา และความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของเกษตรกร	27
3	ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพของเกษตรกร	28
4	จำนวนและร้อยละสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกร	29
5	จำนวนและร้อยละลักษณะเพศของประชากรในบ้านแม่โจ้	29
6	จำนวนและร้อยละลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกร	30
7	จำนวนและร้อยละลักษณะการเช่าของเกษตรกร	31
8	จำนวนและร้อยละแหล่งเช่าที่ดินของเกษตรกร	31
9	จำนวน ลักษณะ และอัตราของการจ่ายค่าเช่าที่ดินทำการเกษตรของเกษตรกร	32
10	จำนวนและร้อยละเหตุผลสำหรับการเช่าของเกษตรกร	33
11	มูลค่าการผลิตทางพืชของเกษตรกร	34
12	มูลค่ารายได้นอกฟาร์มของเกษตรกร	36
13	จำนวนมูลค่ารายได้รวมของเกษตรกร	37
14	มูลค่ารายได้ รายจ่ายฟาร์มของเกษตรกร ปี 2531	38
15	จำนวนเครื่องมือการเกษตรที่มีอยู่ในปัจจุบันของเกษตรกร	39
16	จำนวนและร้อยละตามสภาพที่อยู่อาศัย แสงสว่าง และเชื้อเพลิงที่ใช้ของเกษตรกร	40
17	จำนวนเครื่องใช้ภายในบ้านและยานพาหนะที่มีอยู่ในปัจจุบันของเกษตรกร	41
18	จำนวนและร้อยละของแรงงานที่ใช้ จำนวนแรงงาน เวลาการจ้างแรงงาน อัตราค่าจ้าง และอายุแรงงาน	43
19	จำนวนและร้อยละหนี้สิน แหล่งสินเชื่อในการกู้ยืม วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม ระยะเวลาการกู้ยืม ลักษณะการส่งใช้ และช่วงการส่งใช้ของเกษตรกร	46

ตาราง		หน้า
20	จำนวนและร้อยละการเป็นสมาชิกหรือกรรมการกลุ่มสังคมของเกษตรกร	48
21	จำนวนและร้อยละของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกและมีได้เป็นสมาชิก	49
22	จำนวนและร้อยละการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทางการเกษตรของเกษตรกร	50
23	จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มการเกษตร	51
24	จำนวนเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากการเป็นสมาชิกกลุ่มการเกษตร	52
25	จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามแหล่งที่ติดต่อสื่อสาร	53
26	จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามชนิดของสื่อสารมวลชนที่ได้รับข่าวสาร	55
27	จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามการขอรับบริการและการได้รับความช่วยเหลือจาก หน่วยงานทางการเกษตร	56
28	จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามลักษณะการได้รับความช่วยเหลือ	57
29	จำนวนผู้ให้ข้อมูลในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล	58
30	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลตามลักษณะทั่วไปของเจ้าหน้าที่เกษตร ตำบล	59
31	จำนวนผู้ให้ข้อมูลแบ่งตามสาเหตุในการประกอบอาชีพเกษตรกร	60
32	จำนวนและร้อยละของผลในการประกอบอาชีพการเกษตร	61
33	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลตามความต้องการ เหตุผล และวิธีใน การปรับปรุงอาชีพการเกษตร	62
34	จำนวนและร้อยละลักษณะความเชื่อของเกษตรกร	64
35	จำนวนผู้ให้ข้อมูลสถานที่ติดต่อเวลาเจ็บป่วย	65
36	จำนวนผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นต่อการคุมกำเนิดและการคุมกำเนิด	66
37	แสดงวันหยุดและจำนวนวันที่หยุด	67
38	จำนวนและร้อยละของอาชีพเกษตรกร	68
39	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลตามพืชที่ปลูก	69
40	จำนวนพื้นที่การปลูกพืชแต่ละชนิดของเกษตรกร	70
41	จำนวนและร้อยละของเหตุผลที่ใช้พันธุ์พืชนั้น ๆ ของเกษตรกร	71

ตาราง		หน้า
42	จำนวนและร้อยละของเกษตรกรตามวิธีการปลูกพืช การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว และการเก็บรักษาพืช	73
43	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่ระบุโรคแมลงที่พบและสารเคมีกำจัด	76
44	จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามลักษณะการป้องกันชนิด-พันธุ์สารเคมี	78
45	แสดงการใช้ผลผลิตที่ผลิตได้ การขายผลผลิต	79
46	จำนวนและร้อยละของเกษตรกรที่บำรุงดิน	80
47	จำนวนและร้อยละของเกษตรกรตามวิธีการบำรุงดิน	80
48	จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลตามปัญหา ความต้องการการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม	83
49	จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามความต้องการในการฝึกอบรม	86
50	การแบ่งเขตการปกครองและจำนวนประชากรตำบลบ้านเป้า	90
51	จำนวนการสุขาภิบาลและจำนวนร้านค้าในหมู่บ้าน	91
52	จำนวนและสถานที่ตั้งที่สำคัญของตำบล	91
53	แหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำตื้นน้ำใช้ของตำบลบ้านเป้า	96
54	ปริมาณน้ำฝนของตำบลบ้านเป้า	118

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	แผนที่จังหวัดเชียงใหม่	114
2	แผนที่อำเภอแม่แตง	115
3	กราฟปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 3 ปี (2529-2531)	117
4	แผนที่ดินอำเภอแม่แตง	119
5	ปฏิทินการปลูกพืชต่าง ๆ ของเกษตรกรบ้านแม่ใจ	121

บทคัดย่อ

ชื่อเรื่อง : สภาพทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ-สังคม และความต้องการของเกษตรกร
บ้านแม่โจ้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

โดย : นายวินิจ นุ่มฤทธิ์

ชื่อปริญญา : เทคโนโลยีการเกษตรมหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)

สาขาวิชาเอก : ส่งเสริมการเกษตร

ประธานกรรมการที่ปรึกษาประจำตัวนักศึกษา : ....
(รองศาสตราจารย์ ดร.วิทยา ต่างเกียรติศักดิ์)
..... 4 / ..... 2533 .....

วัตถุประสงค์ของการวิจัยนี้เพื่อศึกษาสภาพทางกายภาพ, ชีวภาพ, เศรษฐกิจ-สังคม ตลอดจนปัญหาและความต้องการของเกษตรกรเพื่อใช้เป็นข้อมูลพื้นฐานในการวางแผนดำเนินโครงการส่งเสริมการเกษตรได้อย่างมีประสิทธิภาพ โดยใช้แบบสัมภาษณ์ (interview schedule) เก็บข้อมูลจากเกษตรกรที่เป็นหัวหน้าครอบครัวทั้งหมดในหมู่บ้านแม่โจ้ จำนวน 88 ครอบครัว แล้วนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ผลทางสถิติ สถิติที่ใช้ได้แก่ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และมัธยฐาน

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

เกษตรกรมีอายุเฉลี่ย 43.38 ปี ได้รับการศึกษาเฉลี่ย 3.71 ปี มีสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยครอบครัวละ 3.67 คน มีที่ดินเป็นของตนเองร้อยละ 70.45 เฉลี่ย 5.62 ไร่ และมีพื้นที่เช่าร้อยละ 15.91 เฉลี่ย 1.62 ไร่ โดยเช่าจากญาติร้อยละ 50 รายได้ของเกษตรกรทั้งรายได้นอกฟาร์มและในฟาร์มเฉลี่ยครอบครัวละ 19,411.70 บาท/ครอบครัว/ปี โดยแยกเป็นรายจ่ายเฉลี่ย 3,005.65 บาท/ครอบครัว/ปี เครื่องมือเครื่องใช้ทางการเกษตรส่วนมากเป็นเครื่องมือพื้นฐานเช่น จอบ เสียม (ร้อยละ 95.5) พืชหลักคือ ข้าว ถั่วเหลือง หอม-กระเทียม ส่วนการเลี้ยงสัตว์นั้นส่วนมากเลี้ยงไว้เพื่อบริโภคเท่านั้น แหล่งข่าวสารการเกษตรที่สำคัญคือกำนันผู้ใหญ่บ้าน และวิทยุ เกษตรกรยังมีความเชื่อในเรื่องเช่นให้วบรวมบุญมาก กรณี

เกิดเจ็บป่วยไปสถานอนามัย (ร้อยละ 71.6) สภาพบ้านที่อยู่อาศัยเป็นลักษณะกระต๊อบและไม้ ร้อยละ 63.6 เชื้อเพลิงที่ใช้หุงต้มเป็นถ่าน-ฟืน ร้อยละ 94.3 เกษตรกรมีทรัพย์สินปานกลางต่อ เกษตรตำบล

ปัญหาของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรคือ ราคาผลผลิตต่ำ และพื้นที่ไม่เพียงพอ ส่วนในเรื่องความต้องการ เกษตรกรมีความต้องการอันดับแรกคือหาแหล่งเงินทุนที่เหมาะสม รองลงมาคือหาที่ดินทำกินให้ รวมทั้งต้องการให้เกษตรตำบลจัดฝึกอบรมวิชาการในเรื่องที่น่าสนใจและติดต่อแหล่งขายผลิตผล

สภาพทางกายภาพของหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านที่อยู่ห่างจากตัวอำเภอประมาณ 15 กิโลเมตร มีร้านค้าในหมู่บ้านจำนวนเพียง 2 ร้านค้า มีโรงเรียนประชาบาล 1 โรง ไม่มีสถานอนามัยในหมู่บ้าน ลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบร้อยละ 40 มีปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 1,203.3 มิลลิเมตร ฝนตกชุกในช่วงสิงหาคม มีบ่อน้ำสาธารณะจำนวน 1 บ่อ และบ่อน้ำตื้นส่วนตัว 62 บ่อ พื้นที่มีทั้งอยู่ในและนอกเขตชลประทาน

สิ่งที่ควรเร่งดำเนินการคือ ให้มีการส่งเสริมการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม หาดตลาดหรือติดต่อแหล่งขายผลิตผลให้ และจัดให้เกิดการรวมกลุ่มทางการเกษตรให้มากขึ้น

ABSTRACT

TITLE : Physical, Biological, Socio-Economic Conditions and Needs of Farmers for Ban Maejo, Tambol Banpoa, Amphur Maetang, Chiang Mai, Thailand.

BY : Winit Noomrit

DEGREE : Master of Agricultural Tecnology (Agricultural Extention)

MAJOR FIELD : Agricultural Extention

CHAIRMAN, THESIS ADVISER : .....
Wittaya Damrongkiattisak
 (Associate Prof.Dr.Wittaya Damrongkiattisak)
 .....*4.1.1990*.....

The main objective of this study was to find the physical, biological, socio-economical conditions and needs of farmers in Ban Maejo, Tambol Banpoa, Amphur Maetang, Chiang Mai. The basic information gathered from these data is considered necessary for an effective planning of extension programmes in the village.

Data were gathered by interviewing 88 farmers in the village who are the heads of families. Statistical analysis of the data was done and averages, percentages, standard deviations and modes were used.

The results of the study were as follow :

Average age of farmers was 43.38 years. The mean number of years in education was 3.71 years. There were 3.67 members of the family. Almost 70.45 percent of the farmers interviewed owned their

lands with an average size of 5.62 rai while 15.91 percent rented their lands with an average size of 1.62 rai.

Annual Farm net cash income of farmers was 19,411.70 baht per family with an average of 3,005.65 baht for family expenses.

Hoe and spade were the most common farm tools (95.5 percent). Rice, soybean and onion were mainly cultivated and animal raising was only for home consumption.

Information was mainly channeled through the heads of the village and the sub-district while radio was found to be the main mass medium used in the village. Nevertheless, almost all farmers still believed in some superstitious beliefs such as the belief for the spirit of the dead.

Most of the farmers consulted the nearest health center (71.6 percent). For housing, 63.6 percent have houses made of thatched roof. Charcoal and small pieces of wood were 94.3 percent used for cooking. In general, farmers were found to have an attitude with extension workers.

Main problems found were low price of agricultural product and insufficient farm land. Future needs were shown to include; a) appropriate source of capital for farm investment, b) additional land for use to augment present income, and c) a demand for the agricultural extension worker to organize trainings on any current and

interesting topics to small farmers and to contact outside buyers of their product, as wanted by the farmers.

Ban Maejo is situated 15 kilometers away from the amphur. Two small commodity stores and one elementary school were existing in the village. Forty percent of the village area is plains. It has an annual rainfall of 1203.3 millimetre with heavy rainfall during the month of August. A big water well is shared by all people in the village although 62 household have their own wells. Farm irrigation is done in some fields only.

From these results, it is shown that animal raising should be promoted by extension workers to increase farmer's income. The extension officer is also suggested by the farmers to personally contact buyers of the farmers output to demand a higher price and to organize small groups of farmers for training so as to cause extension work more effectively.

บทที่ 1

บทนำ

(Introduction)

คำนำ

จากคำปราศรัยของอดีตนายกรัฐมนตรี พลเอกเปรม ติณสูลานนท์ ในวิรัช ติงยง
หงษากุล (2529 : 19) ที่ว่า

... การพัฒนาประเทศในระยะ 20 ปี ที่ผ่านมา ความก้าวหน้าทางเศรษฐกิจ
ส่วนรวมของประเทศในอัตราเฉลี่ยสูงกว่าร้อยละ 7 นั้น ปรากฏว่าผลประโยชน์จาก
การพัฒนาที่รวดเร็วนี้ตกอยู่ในเขตเมืองเป็นส่วนใหญ่ มีส่วนน้อยที่ได้รับผลประโยชน์
จากการพัฒนาจนกระทั่งอยู่ในสภาพที่พอจะสามารถช่วยตนเองได้บ้าง เช่น ชาวนา
ชนบทที่อยู่ในเขตชลประทานสมบูรณ์แบบ แต่ชาวนาส่วนใหญ่ยังได้รับประโยชน์จาก
การพัฒนาน้อยมาก หรือบางส่วนแทบไม่ได้รับผลประโยชน์จากการพัฒนานี้เลย ...

เป็นการยอมรับของผู้นำประเทศว่า การดำเนินการพัฒนาประเทศนั้นไม่ประสบผล
สำเร็จเท่าที่ควร หรือไม่ตรงกับวัตถุประสงค์ที่ต้องการให้ผลของการพัฒนานั้นตกอยู่กับคนส่วนมาก
ทำให้เกิดวิกฤตการณ์ขาดความสมดุลย์ของรายได้ มีการเหลื่อมล้ำกันอย่างมากในสังคม ทำให้เกิด
ปัญหาความแตกต่าง ช่องว่างในสังคม ตลอดจนความต้องการในปัจจุบัน 4 โดยเฉพาะในเรื่อง
อาหารซึ่งก็ดูจะรุนแรงจนอยู่ในข่ายที่น่าให้ความสนใจเป็นอย่างยิ่ง เพราะมิใช่แต่เพียงการพัฒนา
ที่ผิดพลาดเท่านั้นที่ทำให้เกิดปัญหาการขาดปัจจัย 4 อันเป็นพื้นฐาน ยังจะเกิดจากจำนวนประชากร
ที่มีได้รับการวางแผนครอบครัวที่ดี ดังที่ Drilon (1981 : 21) กล่าวว่า "วิกฤตการณ์
ขาดอาหารนั้น เกิดจากช่องว่างระหว่างอาหารกับประชากร" อัตราส่วนที่ไม่สมดุลย์กันระหว่าง

อาหารกับประชากรที่มีอัตราการเกิดสูงทำให้เกิดการขาดแคลนอาหาร เกี่ยวกับปัญหาการขาดแคลนอาหาร Dr. J. George Harror อดีตผู้อำนวยการมูลนิธิร็อกกี้เฟลเลอร์ให้แนวคิดไว้ใน ภาษาศาสตร์ (2525 : 3) สรุปว่า

... มูลฐานที่ยิ่งแก่ไม่ตกอันจะเป็นตัวนำไปสู่วิกฤตการณ์ขาดแคลนอาหารของโลกก็คือ การมองข้ามความสำคัญของการเกษตร ซึ่งเป็นพื้นฐานทางอุตสาหกรรมและเป็นแหล่งที่ใช้แรงงานใหญ่ที่สุดของโลก ซึ่งความจริงอันนี้ยังไม่เป็นที่เข้าใจอย่างดั่งแท้ทั้ง ๆ ที่ผลผลิตทางการเกษตรคือแหล่งพลังงานโครงสร้างของชีวิต และสุขภาพของมนุษย์

ฉะนั้นแนวทางที่จะทำให้อาหารและประชากรมีความสมดุลย์ใกล้เคียงกัน ก็คงต้องทำอย่างใดอย่างหนึ่งคือ เพิ่มการผลิตต่อหน่วย หรือลดอัตราการเกิดของประชากร หรืออาจเป็นทั้งสองแบบควบคู่กันไป

ในส่วนของปัญหาชนบทที่พบทั่วไปมักเป็นปัญหาที่ต่อเนื่องกันจนเป็นวัฏจักร ยากมากต่อการแก้ไข อันได้แก่ ปัญหาความยากจน ความไม่รู้หรือความหย่อนยานทางการศึกษา การเจ็บป่วย และปัญหาความเฉื่อยชา จนมีนักวิชาการบางท่านได้กล่าวไว้ใน ธวัช มกรพงษ์ (2531 : 25) ว่า "เป็นวัฏจักรแห่งความชั่วร้าย" ในส่วนหนึ่งของปัญหาก็คือความยากจน ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้เกิดปัญหาต่าง ๆ เช่น โอกาสเข้ารับการศึกษาก็ขาดหายไป ทำให้เกิดการเจ็บป่วยรวมทั้งการไม่มีเงินและที่ดินในการผลิตที่พอเพียง เป็นผลทำให้เฉื่อยชา ในส่วนของความยากจนนี้ถ้าจะมองเป็นตัวเลขนะจะทำให้เห็นได้ชัดเจนกว่า ซึ่ง สมภพ มานะรังสรรค์ (2526 : 6) ได้กล่าวถึงรายงานของธนาคารโลกที่ส่งคณะวิจัยเข้ามาศึกษาภาวะเศรษฐกิจไทยพบว่า "...คนไทยมีความยากจนนานแท้ คือมีรายได้ต่ำกว่าขีดระดับความยากจน (poverty line) และในจำนวนนี้กว่า 80 % ก็คือชาวนาในชนบทนั่นเอง..." และจากการสำรวจของธนาคารโลกอีกเช่นกัน ในปัญหา ทิรัณศรี (2529 : 466) พอสรุปได้ว่า 1/3 ของประชากรไทยเป็นผู้ยากจนมากที่สุด เรียกว่ายากไร้ จะประกอบอาชีพอยู่ตามภาคเหนือตอนบนและภาคตะวันออกเฉียงเหนือทั้งหมด มีรายได้เฉลี่ยไม่เกิน 6,000 บาท/คน/ปี ขณะที่สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2531 : 246) รายงานว่า ประชากรไทยปี 2529 มีรายได้เฉลี่ย 17,700 บาท/คน/ปี

จะเห็นได้ว่ามูลฐานที่นำไปสู่วิกฤตการณ์ขาดแคลนอาหารก็ต่อมองข้ามความสำคัญของการเกษตรซึ่งมีอยู่ในแหล่งชนบท จนทำให้ชนบทเกิดความยากจนและเกิดปัญหาต่าง ๆ และจะเห็นได้ว่า ความยากจนจากการสำรวจของธนาคารโลกนั้น รวมกลุ่มกันอยู่ที่ภาคเหนือตอนบนและภาคอีสาน ตำบลบ้านเป่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ที่อยู่ภาคเหนือตอนบน จึงเป็นพื้นที่หนึ่งที่ได้รับพิจารณา

ปัญหาและเหตุผลที่ศึกษาวิจัย

แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534) ที่สำนักงานพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ : 5) เขียนไว้ สรุปได้ความว่า "...จุดมุ่งหมายที่สำคัญประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศคือการกระจายความเจริญไปสู่ส่วนภูมิภาคและสร้างความเป็นธรรมให้สังคม จึงจำเป็นต้องมีแผนพัฒนาชนบทและพื้นที่เฉพาะขึ้นมารองรับ โดยยังถือว่าการพัฒนาชนบทยังคงเป็นหัวใจและเป้าหมายหลักของการพัฒนาประเทศ..." แต่ผลที่ปรากฏนั้นมีได้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของแผน แต่กลับเป็นไปในทางตรงข้ามและเกิดเป็นผลเสีย ดังเช่น ธวัช มกรพงษ์ (2531 : 1) ได้กล่าวถึงผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ผ่านมาพอสรุปได้ดังนี้

๑. จากผลของการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมของประเทศที่ผ่านมาพบว่า ประเทศมีความเจริญในหลายด้าน เช่น ความเจริญและการขยายตัวของตัวเมือง การเพิ่มขึ้นของรายได้ต่อหัว แต่ปรากฏว่ามีประชากรเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ร่ำรวยกว่าเดิมอย่างมหาศาล แต่ชาวชนบทส่วนใหญ่กลับยากจนลงกว่าเดิม ทั้งนี้สืบผลเนื่องมาจากระบบการกระจายรายได้ไม่เป็นธรรม ก่อให้เกิดช่องว่างของคนในเมืองและคนในชนบททั่ว ๆ ไป ...

ประชากรเพียงส่วนน้อยเท่านั้นที่ร่ำรวยกว่าเดิมอย่างมหาศาล แต่ชาวชนบทส่วนใหญ่กลับยากจนลงกว่าเดิม คำว่าชาวชนบทในที่นี้ น่าจะได้แก่เกษตรกรที่อยู่ตามชนบท เป็นส่วนใหญ่ ซึ่ง

บุญสม วราเอกศิริ (2529 : 1) ได้ระบุว่า มีประชากรร้อยละ 64.16 ประกอบอาชีพเกษตร และกำลังประสบปัญหายากจนลงกว่าเดิม ซึ่งวิทยากร เชียงกุล (2525 : 15) เสริมเกี่ยวกับ ปัญหาความยากจนไว้ดังนี้

... การที่ประชาชนส่วนใหญ่ของประเทศต้องอยู่ในสภาพยากจน มีมาตรฐานความเป็นอยู่ต่ำ ก่อให้เกิดปัญหาอื่น ๆ เป็นผลตามมามากมาย ไม่ว่าจะเป็นปัญหาสุขภาพอนามัย ปัญหาทางด้านพัฒนาสภาพความเป็นอยู่ ปัญหาทางการศึกษาและพัฒนาอาชีพ ปัญหาทางด้านเศรษฐกิจและสังคมอื่น ๆ...

จากแผนพัฒนาและโครงการต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นน่าจะพูดได้ว่า มีการวางแผนและดำเนินการส่งเสริมการเกษตรที่ไม่รัดกุมนัก เหตุอีกประการหนึ่งของแผนหรือโครงการต่าง ๆ ที่ผิดพลาดก็คือ มิได้ทำการสำรวจความต้องการแท้จริงเสียก่อน อันจะทำให้เกิดความเข้าใจที่ตื้นถึงลักษณะพื้นฐานในด้านสภาพความเป็นอยู่ ฐานะทางเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร (Real needs) ซึ่ง นำชัย ทนผล (2529 : 4) กล่าวให้เห็นความสำคัญว่า "... การวางแผนโครงการพัฒนาทุกประเภท มีความจำเป็นจะต้องทราบเกี่ยวกับความต้องการที่แท้จริง... เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ประกอบการวางแผนโครงการ..."

ดังนั้น เพื่อให้การวางแผนและดำเนินการส่งเสริมการเกษตรให้ได้รับประสิทธิผลดียิ่งขึ้น ตลอดจนลดปัญหาความยากจนของชนบท จึงควรมีการศึกษาวิจัยล่วงหน้าเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นไปประกอบการวางแผนโครงการส่งเสริมในแต่ละพื้นที่ ความสำคัญของข้อมูลที่ได้นี้ Savile, A.H. ในวิทยาดำรงเกียรติศักดิ์ (2521 : 3) กล่าวเพิ่มเติมว่า

... ความสำคัญของการศึกษาสภาพเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนความต้องการของเกษตรกรนี้ นอกจากอำนวยความสะดวกต่อการจัดโครงการและการวางแผนดังกล่าวแล้ว ยังเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นต่อการใช้เป็นตัววัดความก้าวหน้าภายหลังที่ได้ดำเนินการส่งเสริมหรือการพัฒนาไปแล้วอีกด้วย

เหตุผลอีกประการก็คือ เป็นความต้องการของภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ ร่วมกับภาควิชาเศรษฐิกิจชนบทของมหาวิทยาลัยอัลเบอร์ต้า ประเทศแคนาดา ที่จัดทำโครงการปฏิบัติภาคสนาม (Field laboratory) โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อการพัฒนาชนบท ซึ่งต้องการใช้ข้อมูลด้านต่าง ๆ ของพื้นที่เพื่อดำเนินโครงการ

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ, ชีวภาพ, เศรษฐกิจ-สังคม ของเกษตรกรบ้านแม่โจ้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอมแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. ศึกษาถึงความต้องการของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตร

ขอบเขตและข้อจำกัดของการวิจัย

1. การศึกษาครั้งนี้ศึกษาเฉพาะสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ และเศรษฐกิจสังคมของเกษตรกรบ้านแม่โจ้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่
2. ประชากรที่ใช้ศึกษาครั้งนี้ ศึกษาเฉพาะเกษตรกรบ้านแม่โจ้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่เท่านั้น
3. การศึกษาถึงความต้องการของเกษตรกรนั้น จำกัดเฉพาะในสิ่งที่เกี่ยวข้องต่อการประกอบอาชีพเกษตรกรเท่านั้น
4. ข้อมูลในการศึกษาครั้งนี้ได้จากการสัมภาษณ์เกษตรกร โดยให้คำตอบจากความจริงใจและความคิดเห็นส่วนตัวเท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

1. ผลการศึกษาคาดว่า จะเป็นประโยชน์โดยตรงต่อภาควิชาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้ ในการนำข้อมูลพื้นฐานไปใช้ในการวางแผนการวิจัย หรือวางแผนจัดทำโครงการส่งเสริมในพื้นที่ดังกล่าว
2. ผลการศึกษาจะเป็นประโยชน์ในการพัฒนา ส่งเสริม และเผยแพร่เทคโนโลยีต่อหน่วยงานพัฒนาต่าง ๆ ที่ต้องการใช้ข้อมูลในการพัฒนาพื้นที่ที่ศึกษา ตลอดจนถิ่นที่อื่น ๆ ที่มีสภาพแวดล้อมคล้ายคลึงกัน
3. ผลการศึกษาจะช่วยในการตัดสินใจ และตกลงใจในการวางแผน เข้าปฏิบัติงานในพื้นที่ ตลอดจนใช้เป็นตัวพื้นฐานในการประเมินผลความก้าวหน้าของโครงการส่งเสริมและพัฒนาต่าง ๆ

นิยามศัพท์

นิยามศัพท์ปฏิบัติการ

1. สภาพทางกายภาพ (Physical Conditions) หมายถึง

- 1.1 ที่ตั้งและขอบเขต
- 1.2 การแบ่งเขตของการปกครอง
- 1.3 สาธารณูปโภค
- 1.4 สภาพภูมิประเทศ
- 1.5 ชนิดของดิน
- 1.6 แหล่งน้ำ
- 1.7 ปริมาณน้ำฝน

2. สภาพทางชีวภาพ (Biological Conditions) หมายถึง

- 2.1 ด้านพืช
  - 2.1.1 พันธุ์พืช
  - 2.1.2 วิธีปลูก
  - 2.1.3 การดูแลรักษา
  - 2.1.4 การป้องกันโรคและแมลง
  - 2.1.5 การเก็บเกี่ยว
  - 2.1.6 การเก็บรักษา
  - 2.1.7 การบำรุงดิน
- 2.2 ด้านสัตว์
  - 2.2.1 พันธุ์สัตว์
  - 2.2.2 จำนวน/ปริมาณในการเลี้ยง
  - 2.2.3 ลักษณะการเลี้ยง
  - 2.2.4 การดูแลและการสุขาภิบาล

3. สภาพทางเศรษฐกิจ-สังคม (Socio-Economic Conditions) หมายถึง

3.1 สภาพทางสังคม

3.1.1 ลักษณะทั่วไปของเกษตรกร (อายุ, เพศ, การศึกษา, ศาสนาและสถานภาพ)

3.1.2 จำนวนสมาชิกในครอบครัว

3.1.3 สถานภาพทางสังคม

3.1.4 การติดต่อสื่อสารของเกษตรกร

3.1.5 ความสัมพันธ์กับสถาบันการเกษตร

3.1.6 แรงจูงใจในการผลิต

3.1.7 ความเชื่อ

3.2 สภาพทางเศรษฐกิจ

3.2.1 ลักษณะการถือครองที่ดิน

3.2.2 รายได้จากฟาร์ม

3.2.3 รายจ่ายของฟาร์ม

3.2.4 เครื่องมือในการเกษตร

3.2.5 การตลาด

3.2.6 ภาวะหนี้สิน

นิยามศัพท์ทั่วไป

เกษตรกร หมายถึง เกษตรกรที่เป็นหัวหน้าครอบครัว หรือสามี/ภรรยา/บุตร/จิตาคนใดคนหนึ่งที่สามารถให้ข้อมูลได้ จำนวน 88 ราย

ความต้องการ หมายถึง สิ่งที่เกษตรกรต้องการเฉพาะในเรื่องเกี่ยวกับการประกอบอาชีพเกษตรและการฝึกอบรมการเกษตร

แรงจูงใจในการผลิต หมายถึง สิ่งเร้าหรือสิ่งกระตุ้นที่เป็นผลทำให้เกษตรกรนั้นทำการผลิต

การตรวจเอกสาร

(Review of Related Literature)

แนวทางในการตรวจเอกสารโดยตรวจจากข้อมูลแหล่งต่าง ๆ อันได้จาก ทฤษฎี หลักการ บทความต่าง ๆ แนวคิดที่ได้จากตำรา รายงานการวิจัย และเอกสารอื่น ๆ ที่น่าเชื่อถือ โดยตรวจในลักษณะที่ว่า ก่อนเข้าไปในหมู่บ้านนั้นจะต้องรู้หรือหาข้อมูลอะไรบ้างเพื่อเป็นประโยชน์ในการศึกษาวิจัย ตลอดจนมีวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลและลักษณะที่เป็นข้อมูลมือสอง (Secondary data) ที่มีอยู่แล้วในพื้นที่นั้นดังต่อไปนี้

1. ความต้องการแท้จริงของเกษตรกร
2. สิ่งที่ต้องรู้หรือข้อมูลในการ เข้าหมู่บ้านเพื่อวิจัย
3. การรวบรวมข้อมูลเพื่อศึกษาวิจัย
4. การประเมินสถานะเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal)
5. ข้อมูลทางเศรษฐกิจและสังคมระดับอำเภอ จังหวัด ประเทศ

ความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร

ปัญหาของการส่งเสริมที่มีประสิทธิภาพล้มเหลวประการสำคัญประการหนึ่งก็คือ การให้ในสิ่งที่เขาไม่ต้องการหรือยังไม่ถึงเวลาที่ต้องการ นักส่งเสริมในหลายระดับมักจะดำเนินการเป็นผลทำให้การส่งเสริมนั้นสูญเปล่าหรืออาจสูญเสียทั้งเงินและเวลา ในขณะที่ควรทำเฉพาะในสิ่งที่ตรงกับความต้องการของเกษตรกร ในเรื่องของความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรนั้นพอสรุปได้จาก ไสว พรหมณี (2530 : 100) ว่า "เป็นความต้องการที่จำเป็น มิใช่ความต้องการที่

เกิดจากความอยาก" และอีกลักษณะหนึ่งที่ สมิต อาชวานิกุล (2530 : 160) พูดถึงความ ต้องการของเกษตรกรว่า "คือความต้องการที่แท้จริงที่ชาวบ้านเผชิญอยู่ และชาวบ้านปรารถนา จะทำทุกสิ่งทุกอย่างเพื่อให้ความต้องการนี้สำเร็จลง"

ความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรนี้ มีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องค้นหาเพื่อจะได้ สนิองต่อความต้องการได้อย่างแท้จริง ซึ่ง นำชัย ทุนผล (2529 : 4) ได้กล่าวให้เห็นความ สำคัญของความต้องการที่แท้จริงไว้ดังนี้

... บทบาทของงานวิจัยที่มีผลต่อการพัฒนาประเทศ (national development) ก็เพราะว่างานวิจัยนั้นสามารถที่จะจัดหาข้อมูลต่าง ๆ เพื่อใช้ในการวางแผนโครง- การพัฒนาทุกประเภท โดยเฉพาะอย่างยิ่ง โครงการพัฒนาชุมชน ซึ่งมีความจำเป็น จะต้องทราบเกี่ยวกับความต้องการที่แท้จริง (Felt needs) ของประชาชนและ ทรัพยากรด้านต่าง ๆ ที่มีอยู่ในชุมชนขณะนั้น เพื่อนำข้อมูลเหล่านั้นมาใช้ประกอบ การวางแผนโครงการ เพื่อให้สอดคล้องหรือสนองตอบความต้องการที่แท้จริงของ ประชาชนได้...

โดยทั่วไปแล้ว มีปัญหาความต้องการแตกต่างกันมากมาย และต่างกันในระดับความ สำคัญ ผู้ที่จะบอกได้ถึงปัญหาและความต้องการที่แท้จริงของชุมชนนั้น ๆ ก็ควรเป็นบุคคลในชุมชน เพราะผู้ที่ระบุนปัญหาได้ดีควรเป็นผู้ที่ประสบปัญหา มิใช่ผู้อื่น (หมายถึงเจ้าหน้าที่) ซึ่งทั้งดิเรก ฤกษ์หรัย (2527 : 49) และไสว พรามณี (2531 : 24-25) ได้สรุปเป็นแนวเดียวกันไว้ ดังนี้ว่า "จะต้องเป็นประชาชนในชุมชนนั้น ๆ มิใช่ผู้ใหญ่, กำนัน และการสรุปถึงความต้องนั้น จะต้องม็เครื่องมือและวิธีการที่เหมาะสม"

การค้นหาความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกรนั้นคือ การค้นหาความต้องการของ ชนบทหรือชุมชนที่เป็นเกษตรกร ความต้องการในที่นี้ก็คือสิ่งเดียวกับปัญหานั้นเองเพราะในส่วนของ ปัญหาชุมชนนั้นก็คือความต้องการของชุมชนที่ต้องการบำบัด ซึ่งเรื่องปัญหาชุมชนนี้ ดิเรก ฤกษ์หรัย (2527 : 47) ใช้เกณฑ์กำหนดเป็นข้อ ๆ ดังนี้

1. เป็นปัญหาที่กระทบต่อคนส่วนใหญ่ในชุมชน
2. เป็นเรื่องที่ประชาชนส่วนมากยอมรับว่าเป็นปัญหา
3. เป็นเรื่องที่คนส่วนใหญ่ในชุมชนคิดว่าจำเป็นและเร่งด่วน ต้องรีบแก้ไข
4. เป็นเรื่องที่ผูกพันและเกิดผลกระทบทำให้เกิดความเสียหายต่อชุมชนในอนาคต

สิ่งที่ควรรู้หรือข้อมูลในการเข้าหมู่บ้านเพื่อการวิจัย

เราควรรู้อะไรในการเข้าหมู่บ้านเพื่อการวิจัยหรือทำโครงการส่งเสริม สิ่งที่เราควรรู้ก็คือ ความต้องการที่แท้จริง (Felt need) อันจะนำไปสู่การพัฒนาโครงการต่าง ๆ ไปในทิศทางที่ถูก ซึ่ง Flores (1983 : 1) ได้พูดถึงปรัชญาการส่งเสริมซึ่งมีความสอดคล้องกันไว้ว่า "... โครงการส่งเสริมนั้น ควรอยู่บนพื้นฐานและความต้องการของประชาชน" ก่อนที่จะมีการวางแผนการพัฒนาเพื่อวัตถุประสงค์ต่าง ๆ นั้น การศึกษาสำรวจมีความจำเป็นที่จะต้องทำในขั้นแรกเพราะจะทำให้เรารู้ว่าเรามีอะไรอยู่บ้างแล้ว โดยเรื่องที่จะทำการศึกษานั้นจะเป็นข้อมูลด้านต่าง ๆ ซึ่งในเรื่องความสำคัญของข้อมูลนี้อ้างถึงคำกล่าวของประธานาธิบดีลินคอล์น ใน นำชัย ทุมผล (2529 : 106) ที่ว่า "ถ้าเราสามารถทราบ أنناกำลังอยู่ที่ไหนและจะไปไหน เราก็สามารถตัดสินใจว่าจะทำอย่างไรและมีวิธีการอย่างไร" (If we could know, where we are now and where we ought to go, we could better judge what to do and how to do it.) ในลักษณะการทำงาน ทวี ทิมขำ (2528 : 131-132) ได้เขียนไว้ในการพัฒนาชุมชนนั้นมีหลักการการทำงานร่วมกับประชาชนด้วยกัน 4 ขั้นตอน คือ "การสำรวจ... การศึกษาปัญหา... การจัดตั้งกลุ่ม และการวางโครงการ" โดยได้ให้รายละเอียดของการสำรวจไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์เพื่อให้ทราบถึงสภาพรายละเอียดต่าง ๆ ของหมู่บ้าน ตำบล ชุมชน ที่นั้นพัฒนาจะต้องออกปฏิบัติ

ก. สำรวจคน กลุ่มคน จำนวนคน ลักษณะของบุคคล ทัศนคติ ความเชื่อ ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีที่ประชาชนยึดถือปฏิบัติ

ข. สํารวจสถานการณืตําง ๆ ทั้งทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง เพื่อใหทราบถึงอาชีพ รายได ลัทธิความเชื่อ ความสนใจทางการเมือง

ค. สํารวจสิ่งแวดลอมตําง ๆ ที่มีอยูตามธรรมชาติและที่คนสรางขึ้นมา สถานที่ตําง ๆ เช่น วัด โรงเรียน ศาลาประชาคม เป็นต้น

... การสํารวจนี้ถือเป็พื้นฐานการเขาถึงประชาชน... เพื่อที่จะนําคอมูลตําง ๆ นีมาใชประโยชน์ในการปฏิบัติงานประกอบการพิจารณาวางแผนงาน วางโครงการตําง ๆ ตลอดจนหาวิธีแกไขปัญหาและดำเนินการรวมกับประชาชนในขั้นตอไป

ดร.ไพรัช เตชะรินทร์ (2525 : 68-70) และปรีชา เศรษฐวิธร (2527 : 54) ไดกล่าวลักษณะเดียวกันในเรื่องคอมูลสําหรับประกอบการวางแผนและโครงการสรุปลดตังนี้

คอมูลที่จะนํามาใชวางแผนโครงการจะต้องพิจารณาแยกใหชัดเจน สําหรับลักษณะของคอมูลที่ต้องการจัดรวบรวมจึงแบงไดสองประเภท

1. คอมูลทั่วไป (Basic Information) เพื่อนํามาวิเคราะห์ประกอบ เช่นเรื่องประชากร สภาพสังคม เศรษฐกิจ โครงสรางทางสังคม บริการสังคม สถาบันสังคม เจตคติของกลุ่มคนตําง ๆ สภาพปัญหาและแนวโนมการเปลี่ยนแปลง ซืดความสามารถของชุมชน
2. คอมูลเฉพาะเรื่อง (Specific Information) อย่างเช่นต้องการสรางอ่างเก็บนํ้า จำเป็ตองสํารวจดานกายภาพ ปริมาณนํ้าฝน แหลงนํ้า ประเภทดิน ปริมาณการเก็บกักนํ้า ปริมาณการใชนํ้า เป็นต้น

จำลอง อติกุล (ไมปรากฏปีที่พิมพ์ : 127) ยังไดกล่าวเสริมในเรื่องคอมูลไวว่

... ในขั้นแรกก่อนที่จะดำเนินการพัฒนาชนบทจำตองมีการศึกษาใหเข้ใจถึงสถานภาพของชนบทเสียก่อน โดยในขั้นนี้ จะตองทำความเข้ใจกับปัญหาชนบท ศักยภาพ ตลอดจนข้อจำกัดของชนบทในการพัฒนา คอมูลข่าวสารที่ตองการในขั้นนี้จะเป็นคอมูลและข่าวสารทางด้านเศรษฐกิจ สังคม กายภาพ ภาวะแวดลอม ตลอดจนสถาบันในชนบท

การเก็บรวบรวมข้อมูลเพื่อการวิจัย

ส่วนของการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น เป็นส่วนที่ศึกษาถึงลักษณะของข้อมูลและวิธีในการเก็บข้อมูลว่า ลักษณะข้อมูลด้านต่าง ๆ นั้นจะมีวิธีการเก็บอย่างไรและใช้เครื่องมืออะไรเก็บจึงจะทำให้ข้อมูลที่ได้นั้นมีประสิทธิภาพและครบถ้วนตามที่ต้องการ

ข้อมูลด้านต่าง ๆ ที่เราได้มานั้นควรจะเป็นข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์และมีวิธีการซึ่งได้มาของข้อมูลนั้นต้องรัดกุม จึงจะเป็นข้อมูลที่นำมาวางแผนได้อย่างมีประสิทธิภาพ วิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นก็เหมือนกับการสำรวจชุมชนนั่นเอง ซึ่ง ปรีชา เศรษฐ์ธูธร (2527 : 51) กล่าวไว้ว่า

การสำรวจชุมชนถือเป็นพื้นฐานการเข้าถึงประชาชน เป็นการเข้าไปหาประชาชน ทำความรู้จัก พบปะ สร้างสัมพันธ์เบื้องต้น และให้ได้มาซึ่งข้อมูลต่าง ๆ เพื่อที่จะนำข้อมูลนั้นมาใช้ปฏิบัติงาน ประกอบการพิจารณาในการวางแผนโครงการ ตลอดจนวิธีการแก้ไขปัญหา...

ในเรื่องวิธีการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลนั้น ได้มีผู้ศึกษาถึงวิธีการเก็บแบบใดบ้างที่ใช้สำหรับงานศึกษาสำรวจ ซึ่ง ปรีชา เศรษฐ์ธูธร (เรื่องเดียวกัน : 50-51) และ ยุพา วงศ์ไชย (2527 : 105) พบว่ามี 3 วิธี คือ 1. การสอบถาม 2. การสังเกต และ 3. การสัมภาษณ์ และยังเสริมเรื่องการสัมภาษณ์ไว้อีกว่า ควรใช้เวลาที่เขารว่างจากภารกิจ ใช้ถ้อยคำภาษาง่าย ๆ พยายามให้เป็นกันเองที่สุด และพยายามหลีกเลี่ยงคำถามนำ ในเรื่องของแบบสัมภาษณ์นั้น นำชัย ทนุผล (2529 : 136) กล่าวว่า "โดยทั่วไปแล้วมักใช้เก็บข้อมูลจากประชากรซึ่งมักมีระดับการศึกษาต่ำและมีปัญหาในการอ่านและการเขียน"

นอกจากนี้ Librere (1985) ยังได้กล่าวไว้ในนำชัย ทนุผล (2529 : 57-58) เรื่องวิธีการเตรียมโครงการวิจัยว่า "งานวิจัยทางสังคมศาสตร์ส่วนมากแล้วมักใช้เครื่องมือในการรวบรวมอยู่ 2 ชนิด คือแบบสอบถามและแบบสัมภาษณ์ อีกทั้งยังกล่าวเพิ่มเติมในเรื่องเดียวกัน

สรุปได้ว่า วิธีการรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย การกำหนดเครื่องมือที่จะใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล และรายละเอียด ตลอดจนมีการกำหนดข้อมูลหลัก ๆ ที่จำเป็นจะต้องรวบรวม รวมทั้งการทดสอบความเที่ยงตรง การทดสอบความเชื่อมั่น ตลอดจนวิธีการใช้เครื่องมือ

ในแต่ละวิธีที่ทำการสำรวจนั้น เราต้องมาพิจารณาว่าจะใช้วิธีอะไร วิธีใดวิธีหนึ่งหรือหลายวิธีรวมกัน ในการเลือกใช้วิธีการสำรวจนั้น วสุธาร ศรีนพรัตน์ (2528 : 53-63), ยุพา วงศ์ไชย (2527 : 105) และนำชัย ทนุผล (2529 : 110) มีความเห็นพ้องกันว่า "ในการเก็บข้อมูลเพื่อสำรวจจะใช้วิธีอะไรนั้น ขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์และความต้องการของผู้สำรวจ ข้อมูลที่สมบูรณ์นั้นจะไม่มาจากวิธีเก็บรวบรวมวิธีใดวิธีหนึ่ง แต่จะเป็นการผสมกลมกลืนวิธีการเก็บมากกว่าหนึ่งวิธีขึ้นไป"

การประเมินสถานะเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal)

เป็นวิธีการหนึ่งที่ใช้ในการสำรวจวิจัยเพื่อหาข้อมูลทางด้านต่าง ๆ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้คือ วิธีนี้ได้ปรากฏเป็นทางการครั้งแรกในการประชุมนานาชาติเมื่อปี พ.ศ. 2522 ที่อังกฤษ และได้ถูกนำมาใช้ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นเมื่อปี พ.ศ. 2526 โดย Dr. Terry B. Grandstaff ที่ปรึกษามูลนิธิฟอร์ด คือ การประเมินสถานะชนบทแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal)

การประเมินสถานะชนบทแบบเร่งด่วน (Rapid Rural Appraisal) นี้ สุจินต์ สิมารักษ์ และคณะ (2531 : 19) ได้เขียนพอจะสรุปได้ถึงความสำคัญและลักษณะที่เน้นไว้ดังนี้

ในการวิจัยเพื่อพัฒนาการนั้น การได้ข้อมูลที่ทำให้เข้าใจปัญหาได้ถูกต้องและนำไปสู่ข้อเสนอแนะที่ทันต่อเหตุการณ์เป็นสิ่งจำเป็นอย่างยิ่ง วิธีแสวงหาข้อมูลที่นิยมใช้กันมี 2 รูปแบบ คือ วิธีการศึกษาที่ใช้เวลาสั้น ซึ่งเป็นการศึกษาแบบลวก ๆ ... แต่ได้ข้อมูลไม่ถูกต้องนัก (quick and dirty) และวิธีการศึกษาที่ใช้เวลานาน อีกทั้งลงทุนมาก... ซึ่งข้อมูลที่ได้นั้นแม้เชื่อถือได้ แต่กว่าผลงานวิจัยจะเสร็จมักไม่ทันการณ์ ทำให้ไม่ได้นำมาใช้ประโยชน์เท่าที่ควร... สำหรับงานวิจัยเพื่อพัฒนา

ส่วนมากมักมีข้อจำกัดด้านงบประมาณ เวลา และบุคลากร และที่สำคัญคือ ถ้าปัญหาต่าง ๆ ที่ต้องแก้ไขและพัฒนานั้นเป็นเรื่องด่วนมาก...จากการที่ตระหนักถึงข้อจำกัดที่มีอยู่ดังกล่าว หลายหน่วยงานได้พัฒนาวิธีการศึกษาแบบกลาง ๆ ซึ่ง "สามารถทำการศึกษาในระยะเวลาสั้น แต่ต้องทำการศึกษาย่างมีระบบ ทำให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องที่จะนำไปใช้ได้ทันการณ์" สำหรับวิธีการวิจัยที่ได้รับการพัฒนาขึ้นที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นนี้เรียกว่า Rapid Rural Appraisal (RRA) ...มีลักษณะคือ เป็นการวิจัยที่ประหยัดเงินและเวลา แต่ได้ข้อมูลที่ถูกต้อง มีการวางแผนล่วงหน้าอย่างดี อย่างมีระบบ และผู้วิจัยต้องมีความตั้งใจสูง ต้องทำการศึกษาด้วยตนเอง จะให้ผู้อื่นทำแทนไม่ได้

ลักษณะสำคัญของวิธี RRA ที่มหาวิทยาลัยขอนแก่นมีดังนี้

- เน้นการสัมภาษณ์แบบกึ่งโครงสร้าง (Semi-Structure Interview) SSI ซึ่งเป็นวิธีกลาง ๆ ระหว่างที่มีรูปแบบตายตัว คือการใช้แบบสอบถามกับแบบที่มีอิสระเต็มที่ เช่น วิธีการของผู้สื่อข่าว ซึ่งถือว่าเป็นแบบไม่มีโครงสร้าง
- เน้นการใช้เทคนิคต่าง ๆ เสริมการสัมภาษณ์แบบ SSI โดยเฉพาะการสังเกต การใช้ตัวบ่งชี้ ตัววัดต่าง ๆ และการใช้ภาพถ่ายเพื่อเสริมสร้างความเข้าใจ
- เน้นการศึกษาที่ผู้วิจัยมาจากสาขาวิชาต่าง ๆ ศึกษาร่วมกันในลักษณะสหวิทยาการ กล่าวคืออย่างน้อยต้องมีผู้วิจัย 2 คน จากต่างสาขากัน ทุกคนสัมภาษณ์ร่วมกัน และจดทุกอย่างที่ได้จากผู้ให้สัมภาษณ์

นอกจากนี้ สุเกสสินี สุภธีระ (2528 : 77-92) ยังได้อธิบายในเรื่องวิธี RRA เพิ่มเติมไว้พอสรุปได้ดังนี้

วิธี RRA เป็นกลุ่มวิธีวิจัย ซึ่งพัฒนาขึ้นมาให้ได้ข้อมูลเชิงคุณภาพและผลการวิเคราะห์ที่ถูกต้องและทันต่อเหตุการณ์ โดยมีการวางแผนล่วงหน้าและกระทำอย่างเป็นระบบ

และมีระเบียบ อีกทั้งผู้วิจัยจะต้องลงมือทำด้วยตนเอง จะใช้ผู้อื่นศึกษาสัมภาษณ์แทนผู้วิจัยไม่ได้... มีรูปแบบการสัมภาษณ์ที่เรียกว่า SSI ...กล่าวคือ จะเริ่มจากการตั้งหัวข้อ (Topic) ในเรื่องที่สนใจจะศึกษา โดยไม่มีการเขียนคำถามล่วงหน้า แต่จะตั้งคำถามในระหว่างสัมภาษณ์ให้เหมาะสม สอดคล้องกับหัวข้อย่อยที่กำหนดไว้ และอาจพบว่าปัจจัยบางประการมีความสำคัญน้อยลง บางประการมีความสำคัญมากขึ้น ผู้วิจัยจึงสามารถค้นหาข้อเท็จจริงที่ถูกต้องและมองเห็นช่องทางในการแก้ปัญหาได้อย่างรวดเร็ว

วิธี RRA ที่ได้รับการพัฒนามีหลายรูปแบบด้วยกันขึ้นอยู่กับวัตถุประสงค์ในการศึกษา แบ่งได้เป็น 2 ประเภทใหญ่คือ การศึกษาข้อมูลทั่วไป (General RRA) หรือที่เรียกกันว่า การศึกษาสภาพหมู่บ้าน (Village System RRA) และการศึกษาข้อมูลเฉพาะ (Specific RRA) หรือที่เรียกกันว่า การศึกษาเฉพาะหัวข้อ (Topic RRA)

ข้อมูลระดับอำเภอ จังหวัด ประเทศไทย

เกี่ยวกับสถานะเศรษฐกิจ-สังคม ได้รวบรวมจากเอกสารต่าง ๆ รวมทั้งวิทยานิพนธ์ บางเรื่องที่ศึกษาในด้านนี้ พอรรรวบรวมได้ถึงข้อมูลของจังหวัดเชียงใหม่ได้ดังนี้

สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ (ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์ : 41-74) ได้สำรวจเพื่อเป็นแนวทางในการพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ของจังหวัดเชียงใหม่ในปี 2529 ประชากรทั้งหมด 1,296,373 คน แยกเป็นชาย 659,250 คน หญิง 637,123 คน จำนวนครัวเรือนเกษตรกร 214,056 ครัวเรือนใน 1,516 หมู่บ้าน 185 ตำบล 19 อำเภอ 1 กิ่ง ลักษณะการถือครองที่ดิน และการใช้ที่ดินเพื่อการเกษตรทั้งหมดรวม 1,611,283 ไร่ โดยแบ่งเป็นพื้นที่นา 770,378 ไร่ พืชไร่ 453,311 ไร่ ไม้ผลยืนต้น 217,087 ไร่ พืชผัก 469,459.1 ไร่ พืชไม้ดอกไม้ประดับ 1,048 ไร่ ทั้งนี้เป็นพื้นที่ถือครองทั้งจังหวัด 22,948.37 ไร่ รายได้ทางการเกษตรโดยเฉลี่ยต่อครัวเรือน 4,123.27 บาท/ครัวเรือน จำนวนกลุ่มเกษตรกร 120 กลุ่ม สมาชิก 18,160 คน กลุ่มแม่บ้าน 781 กลุ่ม สมาชิก 34,788 คน กลุ่มยุวเกษตรกร 199 กลุ่ม สมาชิก 6,750 คน ลือชัย จุลาสัย และ มิ่งสรรพ ชาวสะอาด (2528 : 86) พบว่า รายได้ต่อคนในจังหวัดเชียงใหม่ปี 2525 เท่ากับ 13,754 บาทต่อคน

ในระดับอำเภอ (อำเภอแม่แตง) สำนักงานเกษตรจังหวัดเชียงใหม่ยังมีข้อมูลด้านต่าง ๆ ดังนี้ ประชากร 63,173 คน แบ่งเป็นชาย 32,432 คน หญิง 30,741 คน ใน 13 ตำบล 105 หมู่บ้าน จำนวนครัวเรือนเกษตรกร 12,358 ครัวเรือน ประชากรชาวเขา 5,718 คน การถือครองที่ดินของอำเภอ 1,520.57 ไร่ พื้นที่เพื่อการเกษตร 73,369 ไร่ ครัวเรือนที่มีที่ทำกินเป็นของตนเอง 4,666 ครัวเรือน ครัวเรือนที่เช่าที่ทำกิน 1,159 ครัวเรือน ซึ่งเช่าจากพ่อ แม่ ญาติพี่น้อง คิดเป็น 24 % คนในหมู่บ้าน 46 % และคนนอกหมู่บ้าน 30 % ขนาดถือครองที่นาคต่ำกว่า 1 ไร่ 163 ครัวเรือน 21-50 ไร่ 20 ครัวเรือน จำนวนกลุ่มเกษตรกร 8 กลุ่ม สมาชิก 1,321 คน กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร 59 กลุ่ม สมาชิก 2,949 คน กลุ่มยุวเกษตรกร 5 กลุ่ม สมาชิก 124 คน การใช้แรงงานสำหรับครัวเรือนที่ใช้แรงงานลัทธิของตนเอง 1,306 ครัวเรือน เช่าผู้อื่น 1,058 ครัวเรือน ใช้รถไถเล็กของตนเอง 285 ครัวเรือน

จ้างผู้อื่น 1,493 ครั้วเรือน ใช้รถไถขนาดใหญ่ 14 ครั้วเรือน จ้าง 1,848 ครั้วเรือน รายได้เฉลี่ยจากทางการเกษตร 4,043.87 บาท/ครั้วเรือน

ทนุ ชื่นพุ่ม (2531 : 13-15) ได้ศึกษาสภาพทั่วไปของเกษตรกรผู้ปลูกถั่วเหลืองหลังการทำนา บ้านแม่โจ้ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ สรุปรว่า เกษตรกรบ้านแม่โจ้มีอายุเฉลี่ย 41.08 ปี จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาเฉลี่ย 4.92 ปี มีประสบการณ์การอบรม 4.06 ครั้ง/ปี มีรายได้เฉลี่ย 11,803.46 บาท/ไร่ ใช้สินเชื่อการเกษตร 8 คน เกษตรกรมีเนื้อที่ทำการเกษตรเฉลี่ย 7.69 ไร่ เป็นของตนเองร้อยละ 38.5 แรงงานในครอบครัวเฉลี่ย 2.8 คน อยู่ห่างจากอำเภอแม่แตง 14 กิโลเมตร ติดต่อกับเกษตรตำบล 3.15 ครั้งใน 3 เดือน

ข้อมูลทางด้านเศรษฐกิจ - สังคมระดับประเทศ สำนักงานสถิติแห่งชาติ (2531 : 396) รายงานว่า รายได้ทั้งสิ้นในปี 2529 4,607 บาทต่อครอบครัว ขนาดครั้วเรือน 4.3 คน สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2531 : 197-246) รายงานว่า ในปี 2529 การใช้ที่ดินและลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรมีดังนี้ ปลูกพืชไร่ 32,075,545 ไร่ ไม้ผลและไม้ยืนต้น 13,910,341 ไร่ การถือครองที่ดินทางการเกษตร 120,645,043 ไร่ เป็นของตนเอง 78,701,809 ไร่ รายได้จากพืชเฉลี่ย 14,197.27 บาทต่อครอบครัว จากสัตว์ 3,709.38 บาทต่อครอบครัว รวม 18,165.90 บาท รายจ่ายรวมเฉลี่ย 9,155.77 บาท รายได้จากข้าวนาปี (ปีเพาะปลูก 2529/30) 3,695.62 บาท รายได้เงินสดนอกการเกษตร 13,296.31 บาท รายจ่ายเงินสดทางพืช 5,508.72 บาท ทางสัตว์ 1,840.79 บาท รายจ่ายเงินสดนอกการเกษตร 19,043.05 บาท รายได้ต่อคน 17,700 บาทต่อคน

สรุปการตรวจเอกสาร (Overview)

ความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร เป็นความต้องการที่มีความจำเป็น ซึ่งผู้ที่ระบุปัญหานี้จะต้องเป็นตัวเกษตรกรเอง โดยจะต้องเป็นปัญหาที่เร่งด่วนและกระทบต่อคนส่วนใหญ่ และเกิดความเสียหายต่อชุมชน จึงจะถือว่าเป็นปัญหาชุมชน และสิ่งที่ควรรู้ก็คือ ต้องสำรวจในเรื่องข้อมูลทั่วไป เช่น สถานภาพของบุคคลในชุมชน ลักษณะทางเศรษฐกิจและสังคม ตลอดจนลักษณะทางกายภาพของพื้นที่หรือข้อมูลเฉพาะซึ่งสำรวจเฉพาะสิ่งที่เกี่ยวข้องกับความต้องการเท่านั้น การเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยสังคมศาสตร์มีด้วยกัน 3 แบบ คือ 1. แบบสอบถาม 2. แบบสัมภาษณ์ 3. การสังเกต และจะใช้แบบใดแบบหนึ่งหรือจะใช้รวมกันก็ได้ แต่ใช้รวมกันจะได้ข้อมูลที่สมบูรณ์กว่า และแบบสำรวจอีกชนิดหนึ่งก็คือ แบบการประเมินสภาวะเร่งด่วน (RRA) เป็นแบบที่ต้องใช้ผู้สำรวจหลายคนโดยเข้าไปเป็นทีม และมีการวางแผนล่วงหน้าอย่างดี การสำรวจได้ข้อมูลที่ทันต่อเหตุการณ์ ประหยัดเงินและเวลา

บทที่ 3

วิธีการวิจัย
(Methodology)

การศึกษาสภาวะทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ-สังคม และความต้องการของ
เกษตรกรบ้านแม่โจ้ ตำบลบ้านเป่า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ได้กำหนดวิธีการวิจัยและ
ดำเนินการดังนี้

สถานที่ดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ดำเนินการในพื้นที่หมู่บ้านแม่โจ้ (หมู่ 1) ตำบลบ้านเป่า อำเภอ
แม่แตง จังหวัดเชียงใหม่

ที่ตั้งและอาณาเขต ตำบลบ้านเป่าตั้งอยู่ทางทิศเหนือของอำเภอแม่แตง ซึ่งมีทั้งหมด
13 ตำบล โดยตำบลบ้านเป่ามีอาณาเขตติดต่อสถานที่อื่นดังนี้

ทิศเหนือ	ติดต่อกับ	อำเภอเชียงดาว
ทิศใต้	ติดต่อกับ	ตำบลอินทขิล
ทิศตะวันออก	ติดต่อกับ	ตำบลช่อแล
ทิศตะวันตก	ติดต่อกับ	ตำบลอินทขิล

การแบ่งเขตการปกครอง แบ่งออกเป็น 7 หมู่บ้าน คือ บ้านแม่โจ้ บ้านแม่เลิม
บ้านสบเลิม บ้านเป่า บ้านแพะ บ้านหงส์ และบ้านดง

ลักษณะภูมิประเทศ เป็นที่ราบประมาณร้อยละ 40 อีกร้อยละ 60 เป็นที่ราบสูง บ้านแม่ใจเป็นที่ดอน

การคมนาคม มีเส้นทางคมนาคมติดต่อกับอำเภอแม่แตงได้ 2 ทาง คือ ถนนผ่าน ตำบลอินทขิล ระยะทางประมาณ 13 กิโลเมตร และทางตำบลช่อแล ระยะทาง 15 กิโลเมตร

สภาพการชลประทาน มีทั้งอยู่ในเขตชลประทานและนอกเขตชลประทาน

วิธีดำเนินการวิจัย

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่เกษตรกรที่อยู่ในบ้านแม่ใจ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ทั้งหมด 88 คน ไม่ได้สุ่มตัวอย่างเพราะมีจำนวนไม่มาก อยู่ในวิทยาลัยที่เก็บได้ทั้งหมด ซึ่งนำชัย ทนุผล (2532 : 144) กล่าวว่า "... ขนาดของประชากรเป้าหมายไม่มากเกินไปกำลังความสามารถ และอยู่ในวิทยาลัยที่ศึกษาข้อมูลได้ทุกหน่วย ก็ควรจะศึกษาประชากรทั้งหมด เพื่อความถูกต้องและแม่นยำ อีกทั้งไม่จำเป็นต้องใช้สถิติมาประมาณ..."

เครื่องมือในการวิจัยและวิธีรวบรวมข้อมูล

แบบสัมภาษณ์ เป็นแบบของคำถามที่สร้างขึ้นเป็นเครื่องมือในการรวบรวมข้อมูลและความต้องการ โดยแบ่งเป็น 4 ตอนดังนี้

- ตอนที่ 1 เพื่อรวบรวมข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคล
- ตอนที่ 2 เพื่อรวบรวมข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับสถานภาพทางสังคมและเศรษฐกิจ
- ตอนที่ 3 เพื่อรวบรวมข้อมูลและรายละเอียดเกี่ยวกับด้านชีวภาพ
- ตอนที่ 4 เพื่อรวบรวมความต้องการและรายละเอียดของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตร

ลักษณะของแบบสัมภาษณ์ จะมีทั้งคำถามแบบ multiple choice form, opened form, closed form และ mixed form ส่วนข้อมูลที่ใช้วัดความเห็นต่อการบริการของเกษตรกรตำบล ทำเพื่อวัดทัศนคติอย่างกว้าง เป็นแบบ rating scale ของ Likert

วิธีการทดสอบแบบสัมภาษณ์

แบบสอบถามที่ใช้ในการสัมภาษณ์ครั้งนี้ ก่อนสำรวจจริง ได้ทดสอบโดยการออกไป สัมภาษณ์เกษตรกรที่ตำบลหนองหาร จำนวน 10 คน แล้วนำมาแก้ไขปรับปรุงให้รัดกุมยิ่งขึ้น

วิธีการรวบรวมข้อมูล

การรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสัมภาษณ์ครั้งนี้ ใช้นักศึกษาภาควิชาส่งเสริมระดับปริญญาตรีช่วยในการออกสัมภาษณ์ โดยก่อนออกสำรวจได้ชี้แจงเกี่ยวกับแบบสอบถามในหัวข้อต่าง ๆ เพื่อให้เกิดความเข้าใจในทางเดียวกันตรงกับความต้องการสำรวจ หลังจากเก็บข้อมูลแล้ว สำรวจข้อมูลให้เรียบร้อยตามจำนวนเพื่อวิเคราะห์ข้อมูลต่อไป

วิธีวิเคราะห์ข้อมูล

ข้อมูลที่วิเคราะห์ตอนที่ 1-4 นั้น ใช้วิธีการวิเคราะห์โดยจัดเข้าตารางเป็นหมวดหมู่ นับจำนวน หาค่าร้อยละ (percentage) ค่าเฉลี่ย (arithmetic mean) ฐานนิยม (mode) และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) และช่วง (range) ส่วนข้อมูลการวัดความคิดเห็นต่อการบริการของเจ้าหน้าที่เกษตรกรตำบลให้คะแนน 3, 2, และ 1 ตามลักษณะความเห็น

คะแนน	3	ดี หรือ มาก
คะแนน	2	ปานกลาง
คะแนน	1	ไม่ดี หรือ น้อย

ค่าเฉลี่ยที่ได้นำมาจัดเป็นช่วง ๆ ดังนี้

คะแนน	1.00 - 1.66	มีทัศนคติที่ไม่ดี
คะแนน	1.67 - 2.33	มีทัศนคติปานกลาง
คะแนน	2.34 - 3.00	มีทัศนคติที่ดี

ระยะเวลาในการวิจัย

การวิจัยในครั้งนี้ใช้เวลาทั้งสิ้น 8 เดือน ตั้งแต่เดือนสิงหาคม 2532 - เดือน มีนาคม 2533

งบประมาณที่ใช้ในการวิจัย

งบประมาณที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้	ประมาณ 15,000 บาท	ดังรายละเอียดคือ
ค่าใช้จ่ายในการจัดทำแบบสัมภาษณ์	1,000 บาท	
ค่าใช้จ่ายในการสัมภาษณ์	3,000 บาท	
ค่าใช้จ่ายคอมพิวเตอร์วิเคราะห์	3,000 บาท	
ค่าจัดพิมพ์และโรเนียว	4,000 บาท	
ค่าทำปกและเข้ารูปเล่ม	3,000 บาท	
ค่าใช้จ่ายอื่น ๆ	1,000 บาท	

หมายเหตุ แหล่งเงินทุนทั้งหมดใช้เงินส่วนตัวของผู้วิจัยเอง

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัยและข้อวิจารณ์ (Presentation and Discussion of Data)

การศึกษาวิจัยนี้เป็นการศึกษาสภาพทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคมของเกษตรกรบ้านแม่ใจ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ซึ่งการนำเสนอผลการศึกษานี้แบ่งเป็นตอนดังต่อไปนี้

- ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร
- ตอนที่ 2 สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร
- ตอนที่ 3 สภาพทางด้านชีวภาพ
- ตอนที่ 4 ความต้องการของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม
- ตอนที่ 5 สภาพแวดล้อมทางกายภาพ

จากการศึกษาปรากฏผลดังนี้

ตอนที่ 1 ลักษณะส่วนบุคคลของเกษตรกร

1.1 เพศ

จากการศึกษาพบว่า หัวหน้าครอบครัวของเกษตรกรร้อยละ 58 เป็นชาย และร้อยละ 42 เป็นหญิง (ตาราง 1)

1.2 อายุ

อายุโดยเฉลี่ยของเกษตรกรผู้ให้สัมภาษณ์ทั้งหมดเท่ากับ 43.8 ปี และมีช่วงอายุกว้างคือมีตั้งแต่อายุ 20 ปี ถึง 87 ปี และอายุที่มีความถี่มากที่สุดคือ 33 ปี

1.3 ระดับการศึกษา

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรจำนวนร้อยละ 12.5 ระบุว่าไม่ได้รับการศึกษา และเกษตรกรอีกร้อยละ 64.8 จบการศึกษาระดับชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 นอกนั้นร้อยละ 11.4 ได้รับการศึกษาไม่เกินมัธยมศึกษาปีที่ 3 จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาเฉลี่ยเท่ากับ 3.71 ปี และจากเกษตรกรทั้งหมด มีที่อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้จำนวนร้อยละ 11.4 และระบุว่าอ่านออกแต่เขียนไม่ได้ร้อยละ 5.7 นอกนั้นร้อยละ 83 สามารถอ่านออกเขียนได้ (ตาราง 2)

1.4 สถานภาพสมรส

เกษตรกรจำนวนร้อยละ 85.3 แต่งงานและอยู่ด้วยกัน มีร้อยละ 10.2 ที่มีการหย่าร้าง นอกนั้นร้อยละ 4.5 เป็นโสด

ตาราง 1 จำนวนและร้อยละสถานภาพส่วนบุคคลของเกษตรกร

สถานภาพส่วนบุคคล	จำนวน	ร้อยละ (N = 88)
เพศ		
ชาย	51	58.0
หญิง	37	42.0
อายุ		
20 - 29 ปี	17	19.3
30 - 39 ปี	26	29.6
40 - 49 ปี	18	20.4
50 - 59 ปี	11	12.5
มากกว่า 60 ปี	16	18.2
สถานภาพสมรส		
โสด	4	4.5
แต่งงานและอยู่ด้วยกัน	75	85.3
หย่าร้าง	9	10.2

หมายเหตุ : อายุเฉลี่ย 43.38 ปี

ตาราง 2 จำนวนและร้อยละระดับการศึกษาและความสามารถในการอ่านออกเขียนได้ของเกษตรกร

ระดับการศึกษา	จำนวน	ร้อยละ
จำนวนปีที่ได้รับการศึกษา (N = 88)		
ไม่ได้รับการศึกษา	11	12.5
1 - 4 ปี	67	76.1
5 - 7 ปี	7	8.0
8 - 12 ปี	3	3.4
ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้		
อ่านออกเขียนได้	63	83.0
อ่านออกเขียนไม่ได้	5	5.7
อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้	10	11.4

หมายเหตุ : ระดับการศึกษาเฉลี่ย 3.71 ปี

1.5 ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรกร

ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร คิดเป็นจำนวนปีเฉลี่ยเท่ากับ 17.8 ปี และมีช่วงกว้าง คือตั้งแต่เริ่มทำใหม่ไปจนถึง 50 ปี คือร้อยละ 42.0 มีประสบการณ์ไม่เกิน 10 ปี ส่วนผู้ที่มีประสบการณ์ตั้งแต่ 11-20 ปี มีจำนวนร้อยละ 26.2 และตั้งแต่ 21-30 ปี มีจำนวนร้อยละ 12.5 และประสบการณ์มากกว่า 30 ปี มีจำนวนร้อยละ 19.3 (ตาราง 3)

เกษตรกรมีประสบการณ์การทำอาชีพเกษตรกรมาเป็นระยะเวลาานพอสมควร (เฉลี่ย 17.8 ปี) เพราะทำการเกษตรมาตั้งแต่วัยเด็ก ความรู้ความสามารถที่มีนั้นได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษเป็นส่วนใหญ่ นำเอามาปรับใช้จนถึงปัจจุบัน อย่างไรก็ตาม สำหรับการผลิ

เกษตรกรมีความสามารถในการผลิต ประสบการณ์นับว่าพอเพียงที่จะทำให้บังเกิดผลดี เพียงแต่ว่า เขาจะต้องได้รับการสนับสนุนและยืนยันอย่างหนักแน่นในด้านการตลาดเป็นอย่างดี

ตาราง 3 ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรของเกษตรกร

ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรกร (ปี)	จำนวน	ร้อยละ
10 ปี และน้อยกว่า	37	42.0
11 - 20 ปี	23	26.2
21 - 30 ปี	11	12.5
มากกว่า 30 ปี	17	19.3
รวม	88	100.0

หมายเหตุ : ประสบการณ์เฉลี่ยของเกษตรกร 17.8 ปี

1.6 จำนวนสมาชิกในครอบครัว

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรโดยทั่วไปมีครอบครัวไม่ใหญ่นัก จำนวนสมาชิกในครอบครัวเฉลี่ยครอบครัวละ 3.67 คนต่อครอบครัว โดยมีจำนวนสมาชิก 1-3 คน คิดเป็นร้อยละ 53.4 มีจำนวนสมาชิก 4-6 คน คิดเป็นร้อยละ 40.9 และมีจำนวนสมาชิก 7-9 คน คิดเป็นร้อยละ 5.7 (ตาราง 4)

ตาราง 4 จำนวนและร้อยละสมาชิกในครอบครัวของเกษตรกร

จำนวนสมาชิกในครอบครัว	จำนวนครอบครัว	ร้อยละ
1 - 3 คน	47	53.4
4 - 6 คน	36	40.9
7 - 9 คน	5	5.7
รวม	88	100.0

หมายเหตุ : จำนวนสมาชิกเฉลี่ยครอบครัวละ 3.67 คน

1.7 จำนวนประชากร

จากการศึกษาพบว่าในจำนวน 88 ครอบครัว มีประชากรทั้งหมด 323 คน เป็นเพศชายจำนวน 163 คน คิดเป็นร้อยละ 50.46 มีอายุเฉลี่ย 22.36 ปี และเป็นเพศหญิงจำนวน 160 คน คิดเป็นร้อยละ 49.54 มีอายุเฉลี่ย 24.12 ปี (ตาราง 5)

ตาราง 5 จำนวนและร้อยละลักษณะเพศของประชากรในบ้านแม่โจ้

ประชากร	จำนวน (คน)	ร้อยละ (N = 323)	อายุเฉลี่ย (ปี)
เพศชาย	163	50.46	22.36
เพศหญิง	160	49.54	24.12
รวม	323	100.00	

ตอนที่ 2 สถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมของเกษตรกร

2.1 ลักษณะการถือครองที่ดิน

จากการสำรวจพบว่า เกษตรกรมีการถือครองที่ดินเฉลี่ย 7.54 ไร่ โดยมีที่ดินเป็นของตนเองเฉลี่ย 5.62 ไร่ และเช่าผู้อื่นเฉลี่ย 1.62 ไร่ โดยทั้ง 2 รายการคิดเป็นร้อยละ 70.45 และร้อยละ 15.91 ตามลำดับ (ตาราง 6)

พื้นที่การเกษตรเป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งในการผลิต ไม่ว่าจะเป็นลักษณะการถือครองประเภทใด เพราะจะเป็นจุดกำเนิดของการผลิตของพืช ลักษณะการถือครองที่ดินนั้นมักจะควบคู่ไปกับสภาพทางเศรษฐกิจของครอบครัวนั้น ๆ คือถ้ามีการถือครองที่ดินมากก็มักจะมีสภาพทางเศรษฐกิจดีไปด้วยเพราะมีการเพาะปลูกจำนวนมากและรายได้ต่อหน่วยก็เพิ่มขึ้น ในส่วนของการยอมรับ จากการศึกษาของอังคณา ลิมานท์วราไชย (2526 : 26) ก็พบว่า เนื้อที่ถือครองการเกษตรมีความสัมพันธ์กับการยอมรับเทคโนโลยีทางเกษตรแผนใหม่ เช่น การใช้ยาป้องกันกำจัดศัตรูพืช ปุ๋ยเคมี และเครื่องทุ่นแรง

ตาราง 6 จำนวนและร้อยละลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกร

การถือครองที่ดิน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (N = 88)	เฉลี่ย (ไร่)
1. เป็นของตนเอง	62	70.45	5.62
2. เช่าผู้อื่น	14	15.91	1.62
3. ผู้อื่นให้ทำเปล่า	3	3.40	0.24
4. ให้ผู้อื่นเช่า	1	1.13	0.53
5. ผู้ที่ไม่ได้ระบุ	8	9.09	-
รวม	88	100.00	7.54

2.2 ลักษณะการเช่า

เกษตรกรที่มีการเช่าที่ดินนั้นมีการเช่าทั้งหมด 14 ราย เป็นการเช่าบางส่วน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 57.1 ส่วนผู้ที่เช่าทั้งหมดมีจำนวน 6 ราย คิดเป็นร้อยละ 42.9 (ตาราง 7)

ตาราง 7 จำนวนและร้อยละลักษณะการเช่าของเกษตรกร

ลักษณะการเช่า	จำนวนราย	ร้อยละ
เช่าเพียงบางส่วน	8	57.1
เช่าทั้งหมด	6	42.9
รวม	14	100.0

2.3 แหล่งเช่าที่ดิน

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่มีการเช่าคิดเป็นร้อยละ 50.0 เช่าจากญาติ ส่วนเช่าจากเพื่อนบ้านคิดเป็นร้อยละ 42.9 และอื่น ๆ (เจ้าของที่ดิน) ร้อยละ 7.1 (ตาราง 8)

ตาราง 8 จำนวนและร้อยละแหล่งเช่าที่ดินของเกษตรกร

แหล่งเช่าที่ดิน	จำนวนราย	ร้อยละ
เช่าจากญาติ	7	50.0
เช่าจากเพื่อนบ้าน	6	42.9
อื่น ๆ (เจ้าของที่ดิน)	1	7.1
รวม	14	100.0

2.4 ลักษณะและอัตราค่าเช่าที่ดินทำการเกษตร

จากการศึกษาการจ่ายค่าเช่ามีด้วยกันหลายลักษณะคือ มีทั้งการจ่ายเป็นเงินสดต่อไร่ และเงินสดทั้งปีโดยมีคิดถึงจำนวนไร่ที่ทำอยู่ (เช่น 1500 บาท/ปี) ส่วนอีกลักษณะหนึ่งคือ แบ่งผลผลิตต่อไร่ เป็นอัตราที่แน่นอน และอีกแบบหนึ่งของการแบ่งผลผลิตก็คือแบ่งครึ่งผลผลิตกับเจ้าของที่ดิน

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรเสียอัตราค่าเช่าพื้นที่ทำการเกษตรในหลายอัตรา โดยเฉลี่ยเป็นเงินจำนวน 234 บาทต่อไร่ ลักษณะจ่ายด้วยผลผลิตจำนวนครึ่งหนึ่งของผลผลิตที่ผลิตได้ เฉลี่ย 9.04 ถึงต่อไร่ (271.2 บาทต่อไร่) ลักษณะที่จ่ายด้วยผลผลิตตามตกลง เฉลี่ย 11 ถึงต่อไร่ (330 บาทต่อไร่) (ตาราง 9)

จะเห็นได้ว่าการจ่ายทั้งหลายลักษณะนั้นคิดเป็นจำนวนเงินแล้ว การจ่ายเป็นผลผลิตต่อไร่นั้นมากกว่าการจ่ายลักษณะอื่น ซึ่งเกษตรกรที่เช่าที่ดินมักจะจ่ายเป็นลักษณะนี้มากกว่าประเภทอื่น จึงทำให้ต้นทุนในการผลิตเพิ่มขึ้น มีผลให้กำไรลดน้อยลง และถ้าเป็นการเช่าจำนวนมากไร่ จะเห็นได้ชัดเจนนยิ่งขึ้นถึงต้นทุนการผลิตที่เป็นค่าเช่าที่

ตาราง 9 จำนวน ลักษณะ และอัตราของการจ่ายค่าเช่าที่ดินทำการเกษตรของเกษตรกร

ลักษณะการจ่ายค่าเช่า	จำนวนราย	เฉลี่ย
เป็นเงินสด	5	234 บาท/ไร่
แบ่งผลผลิตครึ่งหนึ่ง	3	9.04 ถึง/ไร่
แบ่งผลผลิต	6	11 ถึง/ไร่

หมายเหตุ : ข้าวเปลือกราคาถึงละ 30 บาท

2.5 เหตุผลสำหรับการเช่า

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรใน 14 คน ที่เช่านั้น มี 6 รายที่ต้องการขยายพื้นที่ และ 2 รายให้เหตุผลว่า ครอบครัวยังมีแรงงานเพิ่มขึ้น ส่วนอีก 6 รายเป็นเหตุผลอื่น ๆ (ต้องการมีรายได้เพิ่มขึ้น อยากรองทำ เห็นคนอื่นทำแล้วดี และ ไม่มีที่ทำกิน) ตามตาราง 10

ตาราง 10 จำนวนและร้อยละของเหตุผลสำหรับการเช่าของเกษตรกร

เหตุผลการเช่า	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ต้องการขยายพื้นที่	6	42.85
แรงงานในครอบครัวเพิ่มขึ้น	2	14.30
อื่น ๆ (ต้องการมีรายได้เพิ่ม, อยากรองทำ, ไม่มีที่ทำกิน)	6	42.85
รวม	14	100.00

2.6 รายได้จากครอบครัว

2.6.1 รายได้จากฟาร์ม

รายได้จากพืชเป็นรายได้หลักของเกษตรกร พืชบางชนิดปลูกเพียงเพื่อบริโภคในครอบครัวเท่านั้น มิได้ปลูกเพื่อจำหน่าย ในการศึกษาครั้งนี้ได้คิดออกมาเป็นจำนวนเงินแม้จะมีจำหน่ายก็ตาม

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรทั้งหมดมีรายได้จากข้าวเฉพาะปี 2531 เป็นมูลค่า 507,893.00 บาท จากพืชไร่ 217,440.00 บาท จากพืชผัก 56,100 บาท และจากไม้ผล 1,500.00 บาท (ตาราง 11)

เกษตรกรยังมีรายได้จากข้าวมากเป็นอันดับหนึ่ง แต่โดยแท้จริงแล้วเกษตรกรมักมิได้คิดว่าข้าวเป็นพืชที่เป็นรายได้ ซึ่งโดยทั่วไปจะปลูกเพื่อการบริโภค มิได้จำหน่าย ทำให้มีข้าวกินตลอดปี มิได้จ่ายเงินเพื่อการซื้อข้าว ส่วนเงินที่นำมาจับจ่ายใช้สอยประจำวันนั้นมักมาจากพืชไร่, พืชผัก และผลไม้ เงินส่วนนี้ถือว่าจำเป็นสำหรับครอบครัวอย่างยิ่ง

ตาราง 11 มูลค่าการผลิตทางพืชของเกษตรกร

ผลผลิต	มูลค่า (บาท)	จำนวน ผู้ปลูก	ค่าเฉลี่ย (บาท/ปี)	
			จากจำนวนผู้ปลูก	จากเกษตรกรทั้งหมด (N = 88)
ข้าว	507,893.00	53	9,582.89	5,771.51
พืชไร่	217,440.00	36	6,040.00	2,470.90
พืชผัก	56,100.00	15	3,740.00	637.50
ไม้ผล	1,500.00	1	1,500.00	17.04

2.6.2 รายได้จากนอกฟาร์ม

รายได้นอกฟาร์มเป็นรายได้ที่มีความสำคัญและจำเป็นต่อเศรษฐกิจของครอบครัวเป็นอย่างมาก รายได้ส่วนนี้เป็นรายได้ที่นอกเหนือจากการปลูกพืชหลักของครอบครัวซึ่งมีรายได้เป็นครั้งคราวเท่านั้น หรืออาจเพียงปีละ 1 ครั้งเท่านั้นที่ได้รับจากการปลูกพืช รายได้ที่น่ามาจุนเจือครอบครัวก็มักจะเป็นรายได้จากนอกฟาร์ม ซึ่งเกษตรกรอาจใช้แรงงานที่เหลือจากการปลูกพืชหลักแล้วไปทำกิจกรรมนอกการเกษตรของตนเช่น รับจ้างทำนา ทำไร่ ทำสวน หรือเป็นกรรมกร หรืออาจทำหัตถกรรมจักสานส่วนตัว ตลอดจนรับจ้างทำงานต่างประเทศเพื่อนำเงินมาเป็นค่าใช้จ่ายประจำวันที่ต้องมีขึ้น จากการศึกษาพบว่าจำนวน 64 ราย มีรายได้นอกฟาร์มที่เป็นการเกษตรทั้งสิ้น 792,103.00 บาทต่อปี และมีรายได้จากนอกฟาร์มที่มีใช้การเกษตรอีก 133,194 บาทต่อปี ซึ่งเฉลี่ยต่อครอบครัวเท่ากับ 14,457.76 บาทต่อปี (ตาราง 12)

จากตารางจะสังเกตเห็นว่า รายได้นอกฟาร์มนั้นเป็นการรับจ้างภาคเกษตรเป็นส่วนใหญ่ ส่วนการรับจ้างนอกภาคเกษตรนั้นยังมีน้อย การรับจ้างทำไร่นั้นมีมูลค่าสูงกว่าประเภทอื่น เพราะมีทำกันหลายพืชและหลายครั้งใน 1 ปี ถึงอย่างไรก็ตามแล้วแต่จะมีช่วงห่างกันอย่างมากสำหรับ รายได้ต่ำสุดและสูงสุดซึ่งน่าจะเป็นช่องว่างที่เกิดปัญหา จึงทำให้ผลเฉลยออกมานั้นเป็นค่าเฉลยที่ค่อนข้างสูงกว่ารายได้จริงของคนต่ำสุดมาก แต่ถึงกระนั้นรายได้เฉลยก็ยังต่ำกว่ารายได้ประชากรไทย ปี 2529 (17,700 บาทต่อคนต่อปี)

จากรายได้ทั้งต่ำสุดและสูงสุดที่มีความแตกต่างกันอย่างมากรุนั้น เป็นเพราะการกระจายรายได้ในหมู่บ้านนั้นยังไม่ดีพอ บุคคลที่มีรายได้ต่ำสุดนั้นเป็นผู้ใช้แรงงานเช่นเดียวกับผู้มีรายได้สูงสุด โดยผู้มีรายได้ต่ำนั้นรับจ้างอยู่ในพื้นที่ ค่าจ้างที่ได้รับเป็นข้าวเปลือกที่นายจ้างให้เป็นรายปี ซึ่งดีค่าเป็นเงินเพียง 500 บาทต่อปี ส่วนผู้มีรายได้สูงสุดนั้นรับจ้างทำงานต่างประเทศ มีรายได้ 96,000 บาทต่อปี จะเห็นได้ว่าความแตกต่างกันทางการศึกษา ความชำนาญเฉพาะอย่าง และโอกาส จึงทำให้มีรายได้แตกต่างกันมาก

ตาราง 12 มูลค่ารายได้นอกฟาร์มของเกษตรกร

รายได้นอกฟาร์ม	มูลค่า (บาท/ปี)
การเกษตร	
รับจ้างทำนา	291,400.00
รับจ้างทำไร่	327,640.00
รับจ้างทำสวน	152,736.00
รับจ้างเลี้ยงสัตว์ (โค, กระบือที่ใช้แรงงาน)	20,300.00
รวม	792,103.00
นอกการเกษตร	
รับจ้างทั่วไป (ทำงานต่างประเทศ, ร้านอาหาร)	114,000.00
ค่าเช่าที่ดิน	3,300.00
ค้าขาย	15,894.00
รวม	133,194.00
รวมทั้งจากการเกษตรและนอกการเกษตร	925,297.00
เฉลี่ยต่อครอบครัว	14,457.76

หมายเหตุ : รายได้จากการเกษตรต่ำสุด 1,500 บาท/ปี สูงสุด 47,000 บาท/ปี
 รายได้ที่มีใช้การเกษตรต่ำสุด 500 บาท/ปี สูงสุด 96,000 บาท/ปี

2.6.3 รายได้ทั้งหมดของเกษตรกร

รายได้ทั้งหมดเป็นการรวมรายได้จากในฟาร์มและนอกฟาร์มทั้งที่เป็นการเกษตรและมีใช้การเกษตรปรากฏว่าเกษตรกรทั้งหมดมีรายได้รวมทั้งหมดเป็นมูลค่าทั้งสิ้น 1,708,230.00 บาทต่อปี เมื่อคิดค่าเฉลี่ยจากจำนวนครอบครัวเกษตรกร 88 ครอบครัว พบว่าแต่ละครอบครัวมีรายได้ทั้งหมดเฉลี่ยครอบครัวละ 19,411.70 บาทต่อปี (ตาราง 13)

เกษตรกรที่มีรายได้เฉลี่ยต่อครอบครัว 19,411.70 บาทต่อปี นั้น เป็นรายได้ต่อคนต่อปีโดยคิดจากจำนวนคนต่อครอบครัวที่เท่ากับ 3.67 คนต่อครอบครัว ปรากฏว่ารายได้ต่อคนนั้นจะต่ำมาก คือ 5,289.29 บาทต่อคนต่อปี ซึ่งเทียบกับรายได้ของประชากรไทยปี 2529 มีรายได้เฉลี่ย 17,700 บาทต่อคนต่อปี (สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร, 2531 : 246)

ตาราง 13 จำนวนมูลค่ารายได้รวมของเกษตรกร

รายการ	มูลค่า (บาท/ปี)
รายได้จากฟาร์ม	782,933.00
รายได้นอกฟาร์ม	925,297.00
รวม	1,708,230.00
เฉลี่ยต่อครอบครัว (N = 88)	19,411.70
เฉลี่ยรายคน (บาท/คน/ปี)	5,289.29

หมายเหตุ : จำนวนครอบครัวเฉลี่ย 3.67 คน/ครอบครัว
รายได้ประชากรไทย 17,700 บาท/คน/ปี

2.6.4 รายจ่ายของฟาร์ม

รายจ่ายของฟาร์มนั้นมีด้วยกันหลายอย่าง จำนวนรายจ่ายขึ้นอยู่กับลักษณะการผลิตและชนิดของพืชที่ปลูก ในที่นี้จะกล่าวถึงรายจ่ายสำหรับการผลิตทางการเกษตร ซึ่งรวมในหลาย ๆ อย่าง เช่น ค่าเช่าพื้นที่ ค่าเตรียมพื้นที่ ค่าพันธุ์พืช ค่าปุ๋ย ค่าแรง ค่าสารเคมี และค่าแรงในการดูแลตลอดจนถึงค่าเก็บเกี่ยว โดยเกษตรกรมีรายจ่ายในการปลูกพืชตลอดปีทั้งสิ้น 264,497.00 บาทต่อปี และถ้านำไปหักออกจากรายได้ของฟาร์ม 1,708,230.00 บาทต่อปี จะพบว่าเกษตรกรมีรายได้สุทธิ 1,443,733.00 บาทต่อปี (ตาราง 14)

จากตัวเลขทั้งรายได้รายจ่ายของฟาร์มนั้น พบว่ามียอดคงเหลือเป็นรายได้สุทธิเฉลี่ยต่อครอบครัว 16,404.06 บาทต่อปี นับว่าเป็นจำนวนที่ต่ำ ซึ่งแสดงถึงความยากจนของท้องถิ่นอย่างมาก เพราะรายได้ต่อคนมีเพียง 4,469.75 บาทต่อปี เท่านั้น ซึ่งมีค่าใช้จ่ายเพียงวันละ 12.25 บาท เพื่อแลกกับปัจจัย 4 ที่จำเป็น อันน่าจะทำให้ชาวชนบทต้องเผชิญกับความเจ็บไข้-ความหวงโหย และด้อยโอกาสทางการศึกษา

ตาราง 14 มูลค่ารายได้ รายจ่ายฟาร์มของเกษตรกร ปี 2531

งานฟาร์ม ปี 2531	มูลค่า (บาท/ปี)
- รายได้ของฟาร์ม	1,708,230.00
- รายจ่ายของฟาร์ม	264,497.00
คงเหลือ	1,443,733.00
เฉลี่ยคงเหลือต่อครอบครัวทั้งหมด	16,406.06

2.7 เครื่องมือการเกษตรที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ตัวชี้ถึงลักษณะการผลิต ประสิทธิภาพในการผลิต ตลอดจนลักษณะทางเศรษฐกิจของครอบครัวอย่างหนึ่งก็คือเครื่องมือการเกษตรที่มีอยู่ ซึ่งโดยทั่วไปแล้วเครื่องมือที่ทันสมัยนั้นจะทำให้ประหยัดเวลาในการทำงานและทำงานได้ทันต่อเวลา อันมีผลถึงคุณภาพของผลผลิต

จากการศึกษาพบว่า เครื่องมือของเกษตรกรส่วนใหญ่เป็นอุปกรณ์ทำการเกษตรขั้นพื้นฐาน เช่น จอบ เสียม มีร้อยละ 96.59 เคียว มีด ขวาน ร้อยละ 95.45 คราดมือ ร้อยละ 62.5 รถไถเดินตามร้อยละ 14.8 เครื่องพ่นยาใช้มือร้อยละ 25.0 ส่วนเครื่องมือที่

ทันสมัย เช่นรถไถ 4 ล้อ ไถติดแทรกเตอร์ เครื่องนวด รถพ่วง มีในอัตราไม่มากนัก คือร้อยละ

1.1 เครื่องสูบน้ำและเครื่องพ่นยาที่ใช้รถยนต์ ร้อยละ 2.3 (ตาราง 15)

ตาราง 15 จำนวนเครื่องมือการเกษตรที่มีในปัจจุบันของเกษตรกร

รายการ	จำนวนครอบครัวย (N = 88)	ร้อยละ
1. จอบ พลั่ว เสียม	85	96.59
2. เคียว มีด ขวาน	84	95.45
3. คราดมือ	55	62.5
4. รถไถเดินตาม	16	18.2
5. รถไถ 4 ล้อ (เล็ก)	1	1.1
6. เกวียน	13	14.8
7. เครื่องพ่นยา	22	25.0
8. เครื่องสูบน้ำ	3	3.4
9. เครื่องนวด	1	1.1
10. เครื่องตัดหญ้า	2	2.3

หมายเหตุ : ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

2.8 สภาพของที่อยู่อาศัย

จากการศึกษาพบว่า สภาพโดยทั่วไปของที่อยู่อาศัยนั้นปลูกสร้างด้วยไม้ร้อยละ 63.6 ครึ่งปูนครึ่งไม้ร้อยละ 8 และยังมีสภาพเป็นไม้ไผ่มุงด้วยแฝก คือเป็นลักษณะกระต๊อบ มีจำนวนถึงร้อยละ 22.7 (ตาราง 16)

ผลการศึกษาเห็นได้ว่าสภาพที่อยู่อาศัยยังไม่ดีพอ ซึ่งเป็นตัวบ่งชี้ให้เห็นสภาพเศรษฐกิจหรืออาจเป็นการขายแรงงานในเมือง จึงทำให้มีความจำเป็นที่จะปลูกสร้างสิ่งอาศัยให้ดีขึ้น ในขณะที่ไม่สามารถหาได้ไม่ยากนักในแถบนั้น อย่างไรก็ตามสถานที่อยู่อาศัย แสงสว่าง และเชื้อเพลิงที่ใช้ตามผลการศึกษาดูจะไม่สอดคล้องกันนัก เช่น บ้านพักสภาพเป็นไม้ไม้ใหญ่โตนักในชนบท แต่มีไฟฟ้าใช้ และเชื้อเพลิงหุงต้มกลับเป็นถ่าน-ฟืน แทนที่จะเป็นไฟฟ้าหรือแก๊ส คงจะเป็นเพราะถ่านฟืนหาได้ง่ายในท้องถิ่นประการหนึ่ง หรืออาจเป็นอำนาจทางเศรษฐกิจอีกประการหนึ่ง จึงทำให้เป็นเช่นนั้น

ใช้ไฟฟ้าเป็นแสงสว่างภายในร้อยละ 85.2 และเชื้อเพลิงที่ใช้หุงต้มใช้ถ่าน-ฟืนร้อยละ 94.3

ตาราง 16 จำนวนและร้อยละตามสภาพที่อยู่อาศัย แสงสว่าง และเชื้อเพลิงที่ใช้ของเกษตรกร

สภาพที่อยู่อาศัย	จำนวน (N = 88)	ร้อยละ
1. สภาพของบ้าน		
1. ไม้	56	63.6
2. ไม้ไผ่ผุแตก	20	22.7
3. ครึ่งปูนครึ่งไม้	7	8.0
4. ก่ออิฐถือปูน	3	3.4
5. อื่น ๆ (อาศัยคนอื่นอยู่)	2	2.3
2. แสงสว่างภายใน		
1. ไฟฟ้า	75	85.2
2. ตะเกียงน้ำมันก๊าด	12	13.6
3. อื่น ๆ	1	1.1
3. เชื้อเพลิงหุงต้ม		
1. ถ่าน - ฟืน	83	94.3
2. ไฟฟ้า	5	5.7

2.9 เครื่องใช้ภายในและยานพาหนะที่มีอยู่ในปัจจุบัน

ตัวชี้ถึงสภาพเศรษฐกิจได้อย่างหนึ่งก็คือ เครื่องมือเครื่องใช้ภายในบ้าน ตลอดจนยานพาหนะที่มีอยู่ จากการศึกษาพบว่า มีวิทยุร้อยละ 71.6 ตู้เก็บอาหารร้อยละ 59.1 ตู้ใส่เสื้อผ้าร้อยละ 43.1 พัดลมร้อยละ 38.6 โทรทัศน์ร้อยละ 37.5 รถจักรยานร้อยละ 31.8 รถจักรยานยนต์ร้อยละ 28.4 เตียนนอนร้อยละ 25.0 รถบรรทุกเล็กร้อยละ 5.7 (ตาราง 17)

ตาราง 17 จำนวนเครื่องใช้ภายในบ้านและยานพาหนะที่มีอยู่ในปัจจุบันของเกษตรกร

เครื่องใช้ภายในบ้านและยานพาหนะ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. วิทยุ	63	71.6
2. ตู้เก็บอาหาร	54	59.1
3. ตู้เสื้อผ้า	38	43.1
4. พัดลม	34	38.6
5. โทรทัศน์	33	37.5
6. รถจักรยาน	28	31.8
7. รถจักรยานยนต์	25	28.4
8. เตียนนอน	22	25.0
9. โต๊ะเครื่องแป้ง	16	17.1
10. จักรเย็บผ้า	7	8.0
11. โต๊ะรับแขก	6	6.8
12. รถบรรทุกเล็ก	5	5.7
13. เครื่องเล่นวีดีโอ	4	4.5
14. รถเข็น	2	2.3

หมายเหตุ : แต่ละรายการ N = 88, ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ

2.10 การจ้างแรงงาน

แรงงานที่ใช้ในการทำการเกษตรมีการจ้างแรงงานร้อยละ 53.4 เป็นแรงงานชาย ร้อยละ 6.8 แรงงานหญิงร้อยละ 3.4 แรงงานทั้งชายและหญิงร้อยละ 42.0

ลักษณะงานที่มีการจ้างแรงงานมักจะทำงานทางด้านพืชร้อยละ 78.7 ด้านสัตว์ร้อยละ 6.4 มีทั้งพืชและสัตว์ร้อยละ 12.8

จำนวนแรงงานที่ใช้ในแต่ละวันคือ จำนวน 3-5 คน ร้อยละ 48.9 แรงงาน 1-2 คน ร้อยละ 34.1 แรงงาน 6-10 คน ร้อยละ 14.9 และมากกว่า 10 คนขึ้นไป ร้อยละ 2.1

ลักษณะแรงงานที่ใช้เป็นแรงงานลักษณะชั่วคราวร้อยละ 87.2 แรงงานประจำร้อยละ 12.8

ช่วงเวลาที่ใช้ในการจ้างงาน จะเป็นช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายน ร้อยละ 57.5 ช่วงอื่น ๆ ร้อยละ 17.0

อัตราค่าแรงที่ใช้จ้างต่อวันราคาแตกต่างกันสำหรับเพศชายและหญิง แต่การศึกษาครั้งนี้ได้คิดแยกตัวเลขที่ได้เป็นอัตราค่าจ้างแรงงานทั้งชายและหญิง คือร้อยละ 48.9 มีการจ้างในอัตรา 40-49 บาทต่อวัน ร้อยละ 29.8 อัตรา 50-59 บาทต่อวัน และร้อยละ 6.4 อัตรา มากกว่า 70 บาทต่อวัน

อายุแรงงานที่มีการจ้างแรงงานที่มีอายุ 21-25 ปี จำนวนร้อยละ 34.0 อายุ 26-30 ปี ร้อยละ 27.7 รองลงมาคืออายุ 31-35 ปี ร้อยละ 19.1 (ตาราง 18)

การจ้างแรงงาน จากข้อมูลที่ได้พบว่าส่วนมากจ้างในทางด้านพืช และลักษณะการจ้างเป็นการจ้างเฉพาะครั้งคราวหรือเฉพาะฤดูเท่านั้น นั้นแสดงให้เห็นว่า เน้นเฉพาะพืช มิได้ประกอบอาชีพทางด้านการเลี้ยงสัตว์ในหมู่บ้าน มีการจ้างเพียงครั้งคราวเฉพาะช่วงฤดูฝน คงเป็นเพราะมีการปลูกพืชหลัก ๆ เพียงครั้งเดียว และพื้นที่เพาะปลูกอยู่นอกเขตชลประทาน มีอัตราการจ้างแรงงานอยู่ในเกณฑ์ต่ำกว่าที่กำหนด แต่ก็ยินยอม คงเป็นเพราะว่าความจำเป็นที่จะต้องนำเงินจากการจ้างมาใช้สอยในชีวิตประจำวัน

ตาราง 18 จำนวนและร้อยละของแรงงานที่ใช้ ลักษณะงาน จำนวนแรงงาน เวลาการจ้าง
แรงงานอัตราค่าจ้าง และอายุแรงงาน

การจ้างแรงงาน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. แรงงานที่ใช้ในการเกษตร (N = 88)		
ผู้จ้างแรงงาน	47	53.4
ผู้มิได้จ้างแรงงาน	41	46.6
2. ลักษณะงาน (N = 47)		
พืช	37	78.7
สัตว์	3	6.4
พืชและสัตว์	6	12.8
อื่น ๆ	1	2.1
3. จำนวนแรงงานที่ใช้/วัน (N = 47)		
1 - 2 คน	16	34.1
3 - 5 คน	23	48.9
6 - 10 คน	7	14.9
มากกว่า 10 คน	1	2.1

ตาราง 18 (ต่อ)

การจ้างแรงงาน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
4. ลักษณะการจ้าง (N = 47)		
ชั่วคราว	41	87.2
ประจำ	6	12.8
5. ช่วงเวลาการจ้าง (N = 47)		
มกราคม - มีนาคม	7	14.9
เมษายน - มิถุนายน	5	10.6
กรกฎาคม - กันยายน	27	57.4
ตุลาคม - ธันวาคม	8	17.0
6. อัตราค่าจ้าง (บาท/วัน) (N = 47)		
30 - 39	4	8.5
40 - 49	23	48.9
50 - 59	14	29.8
60 - 69	3	6.4
มากกว่า 70	3	6.4
7. อายุของแรงงาน (ปี) (N = 47)		
10 - 15	2	4.3
16 - 20	4	8.5
21 - 25	16	34.0
26 - 30	13	27.7
31 - 35	9	19.1
มากกว่า 36	3	6.4

2.11 หนี้สินของเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรมีหนี้สินร้อยละ 29.5 และมีได้มีหนี้สินร้อยละ 70.5 โดยมีแหล่งที่ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ร้อยละ 42.31 รองลงมาคือ ธนาคารพาณิชย์ร้อยละ 30.37 ญาติร้อยละ 7.69 เพื่อนบ้านร้อยละ 7.69 (ตาราง 19)

ผลการศึกษาทำให้ทราบว่า การเป็นหนี้ของเกษตรกรนั้น มีร้อยละ 29.5 เท่านั้น ทั้ง ๆ ที่รายได้ของเกษตรกรนั้นต่ำอย่างมาก ๆ ซึ่งน่าจะมีการกู้มากกว่านี้เพื่อนำไปลงทุนผลิต และจากการสอบถามรายละเอียดได้รับคำตอบว่า ไม่กล้าที่จะกู้เพราะกลัวไม่มีความสามารถใช้คืนได้ ทั้ง ๆ ที่อยากทำการผลิต แต่เป็นเพราะความไม่แน่นอนของตลาดผลิตผล นอกจากจะมีการประกันราคาที่เหมาะสมโดยมีตลาดรองรับจึงจะกล้ากู้เพื่อลงทุน

2.11.1 วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม

จากการศึกษาพบว่า ร้อยละ 38.5 นำไปซื้อพันธุ์พืช-พันธุ์สัตว์ รองลงมานั้นซื้อวัสดุอุปกรณ์การเกษตรร้อยละ 23.1 นอกนั้นนำไปปลูกสร้างบ้านร้อยละ 7.7 เท่ากับค่ารักษาพยาบาล และอีกจำนวนร้อยละ 3.8 ใช้เป็นค่าเล่าเรียนบุตรและใช้งานบวชบุตร ส่วนบางรายกู้เงินไปเพื่อไปทำงานในต่างประเทศ (ตาราง 19)

2.11.2 ระยะเวลาในการกู้ยืม

เกษตรกรที่มีระยะเวลาการกู้ยืมจำนวนมากกว่า 1 ปี ร้อยละ 46.2 เวลา 1 ปี ร้อยละ 42.3 และระยะเวลา 6 เดือน ร้อยละ 3.8 ระยะเวลา 3 เดือน ร้อยละ 7.7

การส่งใช้หนี้สินพบว่าการส่งใช้ทั้ง เงินสดและผลผลิต โดยส่งใช้เป็นเงินสดร้อยละ 92.3 ส่วนผู้ที่ส่งใช้เป็นผลผลิตร้อยละ 7.7

กรณีส่งใช้เป็นเงินสดช่วงเวลาการส่งใช้เป็นรายเดือนร้อยละ 30.8 ราย 3 เดือน หรือ 6 เดือน ร้อยละ 11.5 รายปีร้อยละ 23.1 นอกนั้นไม่เป็นเวลาจำกัดคือแล้วแต่จะให้ ซึ่งมักกู้ยืมมาจากญาติและเพื่อนบ้าน ร้อยละ 34.6

ตาราง 19 จำนวนและร้อยละหนี้สิน แหล่งเงินเชื่อในการกู้ยืม วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม ระยะเวลาดำเนินการกู้ยืม ลักษณะการส่งใช้ และช่วงการส่งใช้ของเกษตรกร

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
การเป็นหนี้ (N = 88)		
ไม่มีหนี้สิน	62	70.5
มีหนี้สิน	26	29.5
แหล่งเงินเชื่อในการกู้ยืม (N = 26)		
1. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์	11	42.31
2. ธนาคารพาณิชย์	8	30.77
3. ญาติ	2	7.69
4. เพื่อนบ้าน	2	7.69
5. อื่น ๆ (พ่อค้า, เจ้าของที่ดิน, สหกรณ์การเกษตร)	3	11.54
วัตถุประสงค์ในการกู้ยืม (N = 26)		
1. ซื้อพันธุ์พืช-พันธุ์สัตว์	10	38.5
2. ซื้อวัสดุอุปกรณ์การเกษตร	6	23.1
3. ไปทำงานต่างประเทศ	4	15.4
4. ปลูกสร้างบ้าน	2	7.7
5. ค่ารักษาพยาบาล	2	7.7
6. ค่าเล่าเรียนบุตร	1	3.8
7. ใช้ในงานบวชบุตร	1	3.8

ตาราง 19 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ระยะเวลาที่ยืม (เดือน) (N = 26)		
1. 3 เดือน	2	7.7
2. 6 เดือน	1	3.8
3. 12 เดือน	11	42.3
4. มากกว่า 12 เดือน	12	46.2
ลักษณะการส่งใช้ (N = 26)		
1. ผลผลิต	24	92.2
2. เงินสด	2	7.7
ช่วงการส่งใช้เป็นเงินสด (N = 26)		
1. รายเดือน	8	30.8
2. ราย 3 เดือนหรือ 6 เดือน	3	11.5
3. ราย 1 ปี	6	23.1
4. อื่น ๆ (ไม่มีกำหนด)	9	34.6

2.12 สถานภาพทางสังคมของเกษตรกร

การส่งเสริมในบางครั้งเวลาที่มีจำกัด ต้องการความคล่องตัวในการดำเนินการและประหยัดเวลา จำเป็นต้องส่งเสริมเป็นลักษณะกลุ่ม การรู้ถึงสถานภาพทางสังคมของเกษตรกรจะช่วยให้การส่งเสริมนั้น ๆ มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

จากการศึกษาพบว่า เป็นกลุ่มกรรมการวัดร้อยละ 4.5 สมาชิกร้อยละ 23.9 กลุ่มกรรมการการศึกษาร้อยละ 4.5 สมาชิกร้อยละ 2.3 กลุ่มกรรมการลูกเสือชาวบ้านร้อยละ 3.4

สมาชิกร้อยละ 11.4 กลุ่มกรรมการฌาปนกิจสงเคราะห์ร้อยละ 2.3 สมาชิกร้อยละ 42.0 (ตาราง 20)

ตาราง 20 จำนวนร้อยละการเป็นสมาชิกหรือกรรมการกลุ่มสังคมของเกษตรกร

กลุ่มสังคม	จำนวนร้อยละ			รวม
	ไม่เป็นสมาชิก	เป็นสมาชิก	เป็นกรรมการ	
1. วัด	71.6	23.9	4.5	100.0
2. กรรมการการศึกษา	93.2	2.3	4.5	100.0
3. ลูกเสือชาวบ้าน	85.2	11.4	3.4	100.0
4. ฌาปนกิจสงเคราะห์	55.7	42.0	2.3	100.0

หมายเหตุ : แต่ละกลุ่ม N = 88

ระบุได้มากกว่า 1

2.12.1 การเป็นสมาชิกหรือกรรมการกลุ่มการเกษตร

กลุ่มทางการเกษตรนับว่า เป็นกลุ่มที่ทำให้เกิดพลังหรืออำนาจในการทำงาน ตลอดจนถึงการได้รับความเชื่อถือจากสถาบันต่าง ๆ ในเรื่องปัจจัยการผลิต และยังสามารถทำให้งานส่งเสริมมีประสิทธิภาพอย่างยิ่ง ซึ่ง ดร.อากรณ์พันธุ์ จันทรสว่าง (2525 : 121) กล่าวไว้ว่า "กลุ่มสามารถเปลี่ยนแปลงและพัฒนาคนได้" ฉะนั้นกลุ่มควรมีบทบาทที่มีความสำคัญมากกว่าที่เป็นอยู่ ซึ่งจะ เป็นแนวทางแก้ปัญหาในชนบทได้วิธีหนึ่ง

จากการศึกษาปรากฏว่ากลุ่มชาวนาและกลุ่มเกษตรกรมีเข้าเป็นสมาชิกร้อยละ 53.85 กลุ่มสหกรณ์การเกษตรเข้าเป็นสมาชิกร้อยละ 23.08 กลุ่มแม่บ้านร้อยละ 46.15 กลุ่มชลประทาน

มีน้อยที่สุดคือร้อยละ 7.70 จะเห็นได้ว่าในแต่ละกลุ่มนั้น เกษตรกรนั้นเข้าร่วมเป็นสมาชิกน้อยมาก คือเข้าร่วมเพียงร้อยละ 14.78 มีผู้ที่ไม่เข้าร่วมถึงร้อยละ 85.22 (ตาราง 21 และ 22)

จากข้อมูลตามตาราง จะพบว่าการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคมและกลุ่มทางการ เกษตรกรน้อยกว่าที่ควร คงจะเป็นเพราะมิได้เห็นประโยชน์ของการรวมกลุ่ม และหรือกลุ่มคง ดำเนินการอย่างมีประสิทธิภาพน้อย จึงทำให้ไม่เห็นความจำเป็นในการรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นผลให้การ ร่วมคิด ร่วมแก้ปัญหา ร่วมกันสร้างสรรค์ อันเป็นรากฐานของความเจริญก้าวหน้าและความร่วมมือ ต่าง ๆ ลดน้อยลงในหมู่บ้าน

ตาราง 21 จำนวนร้อยละของเกษตรกรที่เป็นสมาชิกและมีได้เป็นสมาชิก

สถานภาพ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (N = 88)
เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	13	14.78
มิได้เป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม	75	75.22
รวม	88	100.00

ตาราง 22 จำนวนและร้อยละการเข้าเป็นสมาชิกของกลุ่มทางการเกษตรของเกษตรกร

กลุ่มการเกษตร	จำนวนราย	ร้อยละ (N = 13)
1. กลุ่มชาวนา	7	53.85
2. กลุ่มเกษตรกร	7	53.85
3. สหกรณ์การเกษตร	3	23.08
4. กลุ่มแม่บ้าน	6	46.15
5. กลุ่มชลประทาน	1	7.70

หมายเหตุ : ระบุได้มากกว่า 1

2.12.2 การเข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มการเกษตร

การเข้าร่วมกิจกรรมของกลุ่มนั้นเป็นการบริหารกลุ่มทำให้กลุ่มแต่ละกลุ่มมีการดำเนินงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้รู้ถึงปัญหาและความต้องการของสมาชิก อีกทั้งยังช่วยในการแก้ปัญหาได้ทางออกที่ดีสำหรับสมาชิก

จากการศึกษาพบว่า กลุ่มชานาเข้าร่วมกิจกรรมมากกว่าครั้งมีเพียง 3 ราย กลุ่มสหกรณ์การเกษตรเข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง กลุ่มแม่บ้านเกษตรกรมี 3 รายที่เข้าร่วมกิจกรรมทุกครั้ง นอกนั้นเข้าร่วมกิจกรรมไม่ถึงครึ่ง (ตาราง 23)

ตาราง 23 จำนวนเกษตรกรที่เข้าร่วมกิจกรรมกลุ่มการเกษตร

กลุ่มการเกษตร	สมาชิก (ราย)	เข้าร่วมกิจกรรม (ราย)			
		4	3	2	1
กลุ่มชานา	7	3	1	1	2
กลุ่มเกษตรกร	7	3	1	1	2
สหกรณ์การเกษตร	3	3	-	-	-
กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร	6	3	2	-	1
กลุ่มชลประทาน	1	-	1	-	-

หมายเหตุ : การเข้าร่วมกิจกรรม 1 หมายถึง น้อยกว่าครึ่ง
 2 หมายถึง ประมาณครึ่งหนึ่ง
 3 หมายถึง มากกว่าครึ่ง
 4 หมายถึง ทุกครั้ง

2.12.3 ประโยชน์ที่ได้รับจากการเป็นสมาชิกของกลุ่มการเกษตร

ในการสำรวจถึงประโยชน์ซึ่งเกษตรกรได้รับจากการเข้าเป็นสมาชิกกลุ่มการเกษตรพบว่า เกษตรกรได้รับการอบรมความรู้ใหม่และจัดหาตลาดผลผลิตจำนวน 7 ราย ได้รับประโยชน์ในกรณีต่าง ๆ ไม่เกิน 5 ราย (ตาราง 24)

ตาราง 24 จำนวนของเกษตรกรที่ได้รับประโยชน์จากการเป็นสมาชิกกลุ่มการเกษตร

รายการ	จำนวน (ราย)
1. ดอกเบี้ยต่ำ	2
2. จัดหาตลาดผลผลิต	7
3. ซื้อวัสดุการเกษตรราคาต่ำ	4
4. รับแจกวัสดุการเกษตร	5
5. จัดหาน้ำ-แหล่งน้ำ	4
6. ได้รับการอบรมความรู้ใหม่ ๆ	7

หมายเหตุ : ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

2.13 พฤติกรรมการติดต่อสื่อสาร

การสื่อสารเป็นสื่อกลางที่ทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจและรวมทั้งความศรัทธา ซึ่งจะเป็นแนวทางทำให้เกิดการยอมรับในสิ่งต่าง ๆ และการสื่อสารยังทำให้การแพร่กระจายของนวัตกรรมเป็นไปได้อย่างรวดเร็วและมีการยอมรับสูง

พฤติกรรมการติดต่อสื่อสาร เช่น แหล่งติดต่อข่าวสารหรือนิยัการรับฟังข่าวสารจะ
ช่วยเป็นสิ่งที่กำหนดลักษณะการสื่อและหนทางที่จะใช้ในการสื่อ (channel) ได้อย่างมีประสิทธิภาพ

จากการศึกษาพบว่า พฤติกรรมการติดต่อสื่อสารของเกษตรกรนั้น มีแหล่งข่าวสารที่
ได้รับจากแหล่งต่อไปนี้คือ แหล่งที่เกษตรกรได้รับข่าวสารมากที่สุดคือกำนันผู้ใหญ่บ้านร้อยละ 55.6
รองลงมาคือเกษตรตำบลร้อยละ 45.5 ถัดลงมาคือจากเพื่อนบ้านร้อยละ 27.3 และจากญาติ
ร้อยละ 25.0 และร้อยละ 3.4 เป็นแหล่งจากพัฒนากรและเจ้าหน้าที่ (ตาราง 25)

จากข้อมูลที่ศึกษาจะเห็นได้ว่า ทั้งกำนัน ผู้ใหญ่บ้าน และเกษตรตำบล เป็นบุคคลของ
รัฐบาลที่เกษตรกรให้ความเชื่อถือรวมทั้งคิดว่า เป็นแหล่งที่สามารถช่วยแก้ปัญหาได้ในหลาย ๆ ทาง
แม้จะมีเสียงมาบ้างว่า คนของรัฐบาลขาดการเอาใจใส่หรือเอาใจใส่ต่อราษฎรน้อย (เช่น อยากร
ให้เกษตรตำบลเยี่ยมเยียนมากขึ้น) ฉะนั้นบุคคลที่ได้รับความเชื่อถือเหล่านี้ น่าจะเป็นบุคคลที่มีความ
สามารถเผยแพร่ความรู้ได้อย่างดี การยอมรับน่าจะสูงตามไปด้วย

ตาราง 25 จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามแหล่งที่ติดต่อสื่อสาร

แหล่งข่าวสาร	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
1. กำนันผู้ใหญ่บ้าน	49	55.6
2. เกษตรตำบล	40	45.5
3. เพื่อนบ้าน	25	27.3
4. ญาติ	22	25.0
5. เกษตรกรผู้นำ	15	17.0
6. เกษตรอำเภอ	14	15.9
7. พระสงฆ์	14	15.9
8. พัฒนาการ	13	14.8

ตาราง 25 (ต่อ)

แหล่งข่าวสาร	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
9. พ่อค้าในท้องถิ่น	6	6.8
10. ผู้จำหน่ายวัสดุการเกษตร	4	4.5
11. วิทยากรจากหน่วยงานราชการ	4	4.5
12. เจ้าหนี้	3	3.4
13. เจ้าหน้าที่สหกรณ์	3	3.4

หมายเหตุ : N = 88, ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

2.13.1 ชนิดของสื่อสารมวลชนที่เกษตรกรได้รับข่าวสาร

จากการศึกษาปรากฏว่าเกษตรกรมีแหล่งข่าวจากวิทยุมากที่สุดคือร้อยละ 48.9 และโทรทัศน์ร้อยละ 30.7 หนังสือพิมพ์เพียงร้อยละ 14.8 ส่วนภาพยนตร์และเอกสารสิ่งพิมพ์อื่นไม่พบว่าเกษตรกรได้รับข่าวสาร (ตาราง 26)

ผลการศึกษาพบว่า ชนิดของสื่อในหมู่บ้านที่ได้รับข่าวสารมากคือวิทยุ ซึ่งน่าจะเป็นด้วยว่าราคาไม่แพงนักพอจะหาซื้อได้เป็นเครื่องประดับบ้าน และยังพาไปในที่ต่าง ๆ ได้ไม่ยุ่งยาก ที่สำคัญคือให้ความเพลิดเพลินขณะทำงานได้ ซึ่งในส่วนนี้มีความสำคัญต่อการส่งเสริมมาก คือถ้าต้องการให้ข่าวสารแก่เกษตรกรจะทำให้รับรู้และตัดสินใจได้รวดเร็วกว่า ซึ่ง ปัญญา หิรัญรัมย์ (2529 : 185) ได้กล่าวว่า "... เกษตรกรที่มีสื่อวิทยุโทรทัศน์และมีโอกาสได้อ่านหนังสือพิมพ์ จะมีการตัดสินใจยอมรับวิทยาการแผนใหม่ได้ดีกว่า..."

ตาราง 26 จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามชนิดของสื่อสารมวลชนที่ได้รับข่าวสาร

ชนิดของสื่อ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (N = 88)
1. วิทยุ	43	48.9
2. โทรทัศน์	27	30.7
3. ไม่ตอบ	13	14.8
4. หนังสือพิมพ์รายวัน	5	5.7

2.13.2 การขอรับบริการทางวิชาการและความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางการ

เกษตรกร

การไปขอรับบริการหรือความช่วยเหลือทำให้เราทราบถึงความกระตือรือร้นของเกษตรกร และ/หรือ ปัญหาและความจำเป็นของเกษตรกร

จากการศึกษาเฉพาะผู้ที่ไปขอรับบริการทางวิชาการเท่านั้น พบว่าเกษตรกรไปขอรับบริการทางวิชาการจำนวน 26 ราย คิดเป็นร้อยละ 29.6 และอีกประการหนึ่งศึกษาเฉพาะผู้ที่เคยหรือไม่เคยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางการเกษตร พบว่า ผู้ที่เคยได้รับความช่วยเหลือจำนวน 41 ราย คิดเป็นร้อยละ 46.6 (ตาราง 27)

ลักษณะที่ได้รับความช่วยเหลือมากที่สุดคือให้คำแนะนำต่าง ๆ ร้อยละ 78.1 แจกพันธุ์พืชและสัตว์ร้อยละ 56.1 อบรมความรู้แผนใหม่ร้อยละ 43.9 และติดต่อตลาดผลผลิตให้ แจกปุ๋ยและยาปราบศัตรูพืช รับปัญหาไปถามผู้อื่นไม่เกินร้อยละ 17.0 (ตาราง 28)

จากตารางข้อมูลพบว่า มีเกษตรกรเพียงจำนวนร้อยละ 29.6 เท่านั้นที่ไปขอรับบริการทางวิชาการซึ่งอาจเป็นเพราะระยะทางจากเกษตรอำเภอห่างจากหมู่บ้าน (15 กิโลเมตร)

หรือเกษตรตำบลหรือผู้มีหน้าที่มิได้เข้ามาเยี่ยมเยียนบ่อยนัก หรือต้องมีค่าใช้จ่ายในการเดินทาง และความกล้าที่จะติดต่อกับทางราชการมีน้อยเพราะขาดความเป็นกันเอง จึงทำให้มีการไปติดต่อขอรับบริการน้อย แต่ถ้าในทางบวกก็เพราะว่ามีการส่งเสริมหรือติดต่อที่ดี จึงทำให้เกิดปัญหาน้อย ซึ่งใกล้เคียงกับลักษณะที่ได้รับความช่วยเหลือมาก คือให้คำแนะนำ ร้อยละ 78.1

ตาราง 27 จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามการขอรับบริการทางวิชาการและการได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางเกษตร

รายการ	เคย		ไม่เคย	
	จำนวน / ร้อยละ	จำนวน / ร้อยละ	จำนวน / ร้อยละ	จำนวน / ร้อยละ
ได้รับความช่วยเหลือ	41 / 46.6	47 / 53.4		
ขอรับบริการทางวิชาการ	26 / 29.6	62 / 70.4		

ตาราง 28 จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามลักษณะการได้รับความช่วยเหลือ

การได้รับความช่วยเหลือ	จำนวน (ราย) (N = 41)	ร้อยละ
1. ให้คำแนะนำต่าง ๆ	32	78.1
2. แจกพันธุ์พืชและหรือสัตว์	23	56.1
3. อบรมความรู้เกษตรแผนใหม่	18	43.9
4. แจกปุ๋ยและหรือยาปราบศัตรูพืช	14	34.2
5. ติดต่อตลาดจำหน่ายผลผลิต	7	17.0
6. รับผิดชอบไปถามผู้อื่นให้	3	7.3
7. ให้ยืมวัสดุอุปกรณ์การเกษตร	3	7.3

หมายเหตุ : ระบุได้มากกว่า 1

มหาวิทยาลัยแม่โจ้
MAEJO UNIVERSITY

2.14 การติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล

เกษตรกรร้อยละ 72.4 เคยติดต่อกับเกษตรตำบล และร้อยละ 27.3 เป็นผู้ไม่เคยติดต่อกับเกษตรตำบล ส่วนที่เหลืออีกร้อยละ 2.3 มิได้ระบุ (ตาราง 29)

ในเรื่องเจตคติของเกษตรกรที่มีต่อเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลพบว่า โดยเฉลี่ยแล้วอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง โดยได้ค่าเฉลี่ยของทั้งหมดเท่ากับ 1.92 ซึ่งในแต่ละลักษณะนั้น ลักษณะการทำงานเพื่อส่วนรวมเกษตรกรมีทัศนคติต่อเกษตรตำบล (เฉลี่ย 2.43) ลักษณะนอกนั้นอยู่ในเกณฑ์ปานกลาง (ช่วงเฉลี่ย 1.67 - 2.33) คงมีเพียงแต่ลักษณะการขยันเสมอดันเสมอปลายเท่านั้นที่เกษตรกรมีทัศนคติที่ไม่ดี (ตาราง 30)

ตาราง 29 จำนวนผู้ให้ข้อมูลในการติดต่อกับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล

การติดต่อกับเกษตรตำบล	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
เคยติดต่อกับเกษตรตำบล	62	72.4
ไม่เคยติดต่อ	24	27.3
ไม่ระบุ	2	2.3
รวม	88	100.0

ตารางที่ 30 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลตามลักษณะทั่วไปของเจ้าหน้าที่เกษตรตำบล

ลักษณะทั่วไป	จำนวนราย/ร้อยละ (N = 62)			เฉลี่ย
	ไม่ดี/น้อย (n/%)	ปานกลาง (n/%)	ดี/มาก (n/%)	
1. ทำงานเพื่อส่วนรวม	5/8.06	25/40.32	32/51.62	2.43
2. นำความรู้ใหม่มาเสนอ	10/16.13	27/43.55	25/40.32	2.24
3. บอกกล่าวให้เข้าร่วมประชุม	5/8.06	40/64.52	17/27.42	2.19
4. ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง	6/9.68	36/58.06	20/32.26	1.90
5. มีความพยายาม ขยัน อดทน	15/24.19	39/62.91	8/12.90	1.88
6. มีความคิดริเริ่มในการทำงาน	14/22.58	42/67.74	6/9.68	1.87
7. บางครั้งแม้วันหยุดก็อุทิศเวลา	14/22.58	43/69.36	5/8.06	1.85
8. เชิญชวนให้ร่วมกิจกรรมกลุ่ม	23/37.09	32/51.62	7/11.29	1.74
9. สุภาพอ่อนน้อม	25/40.32	30/48.39	7/11.29	1.70
10. การแก้ปัญหาให้เกษตรกร	25/40.32	31/50.00	6/9.68	1.69
11. ขยันเสมอต้นเสมอปลาย	27/43.55	32/51.62	3/4.83	1.61

หมายเหตุ : ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

คะแนน 1.00 - 1.66 มีทัศนคติไม่ดี

คะแนน 1.67 - 2.33 มีทัศนคติปานกลาง

คะแนน 2.34 - 3.00 มีทัศนคติดี

2.15 แรงจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรกรม

การพิจารณาดัดสนใจเลือกอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งนั้นเมื่อประกอบหลายอย่าง แรงจูงใจก็เป็นองค์ประกอบที่สำคัญอย่างหนึ่งที่น่ามาใช้พิจารณา

จากการศึกษาถึงแรงจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรพบว่าแรงจูงใจของเกษตรกรในการประกอบอาชีพร้อยละ 70.5 ทำตามบรรพบุรุษ เห็นเพื่อนบ้านทำได้ผลดี 22.7 เจ้าหน้าที่ส่งเสริมแนะนำร้อยละ 20.5 จากการเสนอแนะของภรรยา/สามี/บุตรร้อยละ 14.8 จากการได้เห็นของจริงในที่ต่าง ๆ เท่ากับจากการได้รับฟังข่าวสารร้อยละ 10.2 ที่ต่ำสุดคือจากการได้อ่านข่าวสารร้อยละ 5.6 (ตาราง 31)

ตาราง 31 จำนวนผู้ให้ข้อมูลแบ่งตามสาเหตุในการประกอบอาชีพเกษตรกรรวม

สาเหตุที่ประกอบอาชีพเกษตรกร	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (N=88)
1. ทำตามบรรพบุรุษ	62	70.5
2. เห็นเพื่อนบ้านทำได้ผลดี	20	22.7
3. เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแนะนำ	18	20.5
4. ได้รับการเสนอจากภรรยา/สามี/บุตร	13	14.8
5. คิดเองว่าน่าจะดี	13	14.8
6. จากการได้รับฟังข่าวสาร	9	10.2
7. จากการได้เห็นของจริงในที่ต่าง ๆ	9	10.2
8. เพื่อนบ้านแนะนำ	8	9.1
9. เห็นว่ากำลังเป็นที่นิยม	7	7.9
10. คิดเองว่าอยากลองทำ	7	7.9
11. จากการได้อ่านข่าวสาร	5	5.6

หมายเหตุ : ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

2.16 ผลการประกอบอาชีพเกษตรกรและความต้องการปรับปรุงอาชีพ

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรร้อยละ 21.54 ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรขาดทุน และมีที่ประกอบอาชีพเกษตรกรได้กำไรร้อยละ 60.00 นอกนั้นพบว่าเท่าทุน ร้อยละ 18.46 (ตาราง 32)

เรื่องความต้องการที่จะปรับปรุงอาชีพ พบว่า เกษตรกรร้อยละ 7.70 ไม่ต้องการปรับปรุง ร้อยละ 92.30 ต้องการปรับปรุง

เรื่องความต้องการที่จะปรับปรุงอาชีพเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรร้อยละ 92.30 มีความต้องการปรับปรุงอาชีพเกษตรกร ส่วนร้อยละ 7.70 ยังไม่ต้องการปรับปรุง โดยในส่วนมากที่ต้องการปรับปรุงอาชีพเกษตรกรนั้น ให้เหตุผลว่า ต้องการเพิ่มรายได้ร้อยละ 93.33 ต้องการเพิ่มผลผลิตร้อยละ 81.67 มีแหล่งเงินทุนร้อยละ 35.00 มีแหล่งน้ำร้อยละ 30.00 ต้องการใช้วิทยากรแผนใหม่ร้อยละ 26.67 และดินเสื่อมร้อยละ 5.00 และมีลักษณะวิธีที่ใช้ในการปรับปรุงโดยการใส่ปุ๋ยร้อยละ 78.33 ใช้พันธุ์พืช-สัตว์ที่ตลาดต้องการสูงร้อยละ 71.67 ใช้ยาปราบศัตรูพืชร้อยละ 36.67 ปลูกพืชหมุนเวียนร้อยละ 33.33 ใช้เครื่องมือทุ่นแรงร้อยละ 31.67 นำเอาวิทยากรแผนใหม่มาใช้ร้อยละ 28.33 นอกนั้นมีความต้องการคิดเป็นร้อยละไม่เกิน 10.00

จากผลการศึกษาพบว่า ส่วนใหญ่ต้องการที่จะปรับปรุงอาชีพการเกษตรของตน ซึ่งมีเหตุผลคือ ต้องการรายได้เพิ่ม ซึ่งการต้องการรายได้เพิ่มขึ้นนั้นน่าจะไดมาจากสองทางคือ ราคาผลผลิตดีขึ้น และจำนวนผลผลิตเพิ่มมากขึ้นจากเดิม ในส่วนหลังนี้สอดคล้องกับวิธีที่ใช้ในการปรับปรุงคือการใส่ปุ๋ยโดยระบุวิธีใส่ปุ๋ยร้อยละ 53.40 นั้นแสดงว่าความคิดเกษตรกรกว่าครึ่งที่เห็นว่าการใส่ปุ๋ยเป็นการปรับปรุงที่ดี ซึ่งในทางปฏิบัติแล้วเกษตรกรมักไม่ค่อยได้ใส่หรือถ้าใส่ก็เป็นจำนวนน้อย เพราะขาดแคลนทุนทรัพย์ การเน้นการใส่ปุ๋ยน่าจะเป็นข้อผิดพลาดสำหรับการปรับปรุงกิจการ

ตาราง 32 จำนวนและร้อยละของผลในการประกอบอาชีพการเกษตร

ผลการประกอบอาชีพการเกษตร	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (N = 65)
มีกำไร	39	60.0
เท่าทุน	12	18.46
ขาดทุน	14	21.54

ตาราง 33 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลตามความต้องการ เหตุผล และวิธีในการปรับปรุงอาชีพการเกษตร

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ความต้องการปรับปรุงกิจการการเกษตร (N = 65)		
ต้องการ	60	92.30
ไม่ต้องการ	5	7.70
เหตุผลที่ต้องการปรับปรุง* (N = 60)		
1. ต้องการเพิ่มรายได้	56	93.33
2. ต้องการเพิ่มผลผลิต	49	81.67
3. มีแหล่งเงินทุน	21	35.00
4. มีแหล่งน้ำ	18	30.00
5. ต้องการใช้วิทยาการแผนใหม่	16	26.67
6. ดินเสื่อม	3	5.00
7. ขี้ที่ดินเพิ่ม	2	3.33
วิธีที่ใช้ในการปรับปรุง* (N = 60)		
1. ใส่ปุ๋ย	47	78.33
2. ใช้พันธุ์พืช-สัตว์ที่ตลาดต้องการสูง	43	71.67
3. ใช้ยาปราบศัตรูพืช	22	36.67
4. ปลูกพืชหมุนเวียน	20	33.33
5. ใช้เครื่องมือทุ่นแรง	19	31.67
6. จัดระบบปลูกพืชใหม่	17	28.33
7. นำเอาวิทยาการแผนใหม่มาใช้	17	28.33
8. จัดหาแหล่งน้ำ	6	10.00
9. จัดให้มีทั้งปลูกพืช-เลี้ยงสัตว์	4	6.67
10. ปรับปรุงดิน, ปลูกพืชอายุสั้น	4	6.67

ตาราง 33 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
เหตุผลที่ไม่ต้องการปรับปรุง* (N = 5)		
1. ไม่ใช่ที่ดินของตนเอง	2	-
2. กลัวขาดทุน	5	-
3. ขาดความรู้	5	-
4. ขาดเงินทุน	4	-
5. ขาดแหล่งน้ำ	3	-
6. เห็นว่าต้อยแล้ว	2	-

หมายเหตุ : * แทน ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

2.17 ความเชื่อของเกษตรกร

ความเชื่อเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ถ่ายทอดกันมาหลายชั่วอายุและมีความแตกต่างกันในแต่ละท้องถิ่น ความเชื่อมีผลต่อการส่งเสริมและการเปลี่ยนแปลง นักส่งเสริมในฐานะผู้นำการเปลี่ยนแปลงต้องมีความเข้าใจที่ดีในเรื่องความเชื่อของท้องถิ่น เพื่อเป้าหมายแห่งการยอมรับ

จากการศึกษาในเรื่องความเชื่อโดยแบ่งเป็นความเชื่อมาก ปานกลาง น้อย และไม่เชื่อ พบว่าความเชื่อในแต่ละเรื่องของเกษตรกรส่วนใหญ่ 10 ใน 11 ความเชื่อ อยู่ในระดับปานกลาง มีอยู่เพียงความเชื่อในการเช่นไหว้บรรพบุรุษเท่านั้นที่อยู่ในระดับมาก

ตาราง 34 จำนวนและร้อยละลักษณะความเชื่อของเกษตรกร

เรื่องความเชื่อ	ลักษณะความเชื่อ (จำนวนราย/ร้อยละ)			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เชื่อ
1. เช่น ไห้วบรรพบุรุษ	37/42.0	27/30.7	9/10.3	15/17.0
2. พิธีกรรมรักษาการเจ็บไข้	20/22.7	38/43.2	13/14.8	17/19.3
3. เครื่องรางของขลัง	15/17.0	38/43.2	11/12.5	24/27.3
4. พิธีสะเดาะเคราะห์	20/22.7	36/40.9	9/10.3	23/26.1
5. การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์	23/26.1	33/37.5	13/14.8	19/21.6
6. พิธีขอฝน	12/13.6	32/36.4	13/14.8	31/35.2
7. พิธีกรรมที่ทำให้ผลผลิตสูง	19/21.6	27/30.7	14/15.9	28/31.8
8. พิธีกรรมก่อนปลูกและเก็บเกี่ยว	19/21.6	27/30.7	12/13.7	30/34.1
9. พิธีต่ออายุ	20/22.7	23/26.1	12/13.7	33/37.5
10. การทำเสน่ห์	10/11.4	20/22.7	11/12.5	47/53.4

หมายเหตุ : แต่ละรายการคิดจาก N = 88

2.17.1 ลักษณะการปฏิบัติเวลาเจ็บป่วย

ปัญหาประการหนึ่งของการพัฒนาประเทศก็คือปัญหาเรื่องสุขภาพอนามัยของประชากร การพัฒนาทางด้านสาธารณสุขอันหมายถึงการมีครอบครัวขนาดพอดี มีอนามัยดี และปราศจากโรคภัยไข้เจ็บ เป็นทางแก้ปัญหาดังกล่าว

สุขภาพที่ดีมักจะอำนวยความสะดวกให้เกิดความคิด การปฏิบัติ และสุขภาพจิตที่ดี ถ้าสุขภาพไม่ดีก็ตรงข้าม นั้นหมายถึงประสิทธิภาพของประชากรที่ดีหรือไม่เช่นไรขึ้นอยู่กับอัตราป่วย (incident rate)

การศึกษาครั้งนี้ต้องการทราบถึงลักษณะปฏิบัติเมื่อมีการเจ็บป่วยของเกษตรกร

ในส่วนของเกษตรกรที่ศึกษานี้พบว่าเกษตรกรถึงร้อยละ 71.6 เมื่อมีการเจ็บป่วยจะไปสถานีนอนามัย และไปหาแพทย์ที่โรงพยาบาลร้อยละ 62.5 ลำดับต่อมาคือซื้อยามากินเองโดยปรึกษาคณขายยาในร้านร้อยละ 34.1 นอกนั้นจำนวนไม่เกินร้อยละ 22.7 เป็นการรักษาด้วยยาแผนโบราณ ไปพบแพทย์ที่คลินิก และรักษากับพระสงฆ์หรือน้ำมนต์ (ตาราง 35)

จากข้อมูลพบว่าเกษตรกรส่วนมาก (ร้อยละ 71.6) เมื่อมีการเจ็บป่วยจะไปสถานีนอนามัยมากกว่าแหล่งอื่น ทั้งที่สถานีนอนามัยนั้นมิได้อยู่ในหมู่บ้าน นั้นเป็นเพราะว่าเกษตรกรมีความเชื่อทางวิทยาศาสตร์มากกว่าประกอบกับที่สถานีนอนามัยนี้ยังไม่ไกลจากหมู่บ้าน (ประมาณ 2 กิโลเมตร) และมีเจ้าหน้าที่ประจำอยู่ตลอดเวลาจำนวน 2 คน ให้ความเป็นกันเองดี ค่ายาถูกกว่าแหล่งอื่น ส่วนโรงพยาบาลหรือคลินิกนั้นอยู่ไกลกว่าทั้งมีค่าใช้จ่ายสูงกว่า จึงระบุน้อยกว่า นอกเสียจากว่าเกินความสามารถของทางอนามัย นอกนั้นที่รักษา ยาแผนโบราณ พระสงฆ์ และน้ำมนต์มักเป็นผู้สูงอายุและฐานะทางเศรษฐกิจไม่ดีนัก

ตาราง 35 จำนวนผู้ให้ข้อมูลสถานที่ติดต่อเวลาเจ็บป่วย

ลักษณะปฏิบัติ	จำนวน	ร้อยละ
1. ไปสถานีนอนามัย	63	71.6
2. ไปหาแพทย์ที่โรงพยาบาล	55	62.5
3. ซื้อยามากินเองโดยปรึกษากับคนขายยา	30	34.1
4. รักษาโดยยาแผนโบราณ	20	22.7
5. ไปหาแพทย์ที่คลินิก	15	17.0
6. รักษากับพระสงฆ์หรือน้ำมนต์	10	11.4

หมายเหตุ : แต่ละลักษณะปฏิบัติคิดจาก N = 88

2.17.2 ความคิดเห็นเกี่ยวกับการคุมกำเนิด

อัตราการเกิดต่ำมีมากในประเทศใด หรือถิ่นใดจะก่อให้เกิดปัญหาตามมาในหลาย ๆ ด้าน เพราะคนที่เกิดมานั้นต้องการอาหาร ที่อยู่อาศัย และการมีงานทำ ฉะนั้นอัตราการเกิดมากเกินไปจนควรจะเป็นต้นเหตุของหลาย ๆ ปัญหา การคุมกำเนิดจึงเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยในการลดปัญหา

ในการศึกษาเกี่ยวกับการคุมกำเนิดครั้งนี้ พบว่าเกษตรกรร้อยละ 54.5 มีความเห็นว่าการคุมกำเนิดไม่เป็นบาปและจำนวนผู้ที่คุมกำเนิดมีร้อยละ 52.3 นอกนั้นไม่ได้คุมกำเนิด การคุมกำเนิดใช้วิธีตามแพทย์หรืออนามัยแนะนำ (ตาราง 36)

ตาราง 36 จำนวนผู้ให้ข้อมูลที่มีความเห็นต่อการคุมกำเนิดและการคุมกำเนิด

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
ความเห็น (N = 88)		
เป็นบาป	40	45.5
ไม่เป็นบาป	48	54.5
การคุมกำเนิด (N = 88)		
คุมกำเนิด	46	52.3
ไม่คุมกำเนิด	42	47.7

2.17.3 วันสำคัญทางศาสนาและวันหยุดต่าง ๆ ที่หยุดงาน

จากการสำรวจจำนวนเกษตรกร 88 คน ให้คำตอบในแต่ละวันหยุดว่า แต่ละวันหยุดนั้น ๆ จะหยุดกี่วันหรือไม่หยุด พบว่า จะหยุด 1-2 วัน เป็นส่วนมากคือร้อยละ 93.75 (15 ใน 16 ส่วน) นอกจากสงกรานต์ซึ่งหยุด 5-6 วัน (ตาราง 37)

ตัวเลขร้อยละและจำนวนเกษตรกรนั้นเป็นกลุ่มใหญ่ที่เลือกจำนวนวันหยุดในแต่ละวัน
หยุดนั้น ๆ

ตาราง 37 แสดงวันหยุดและจำนวนวันที่หยุด

วันหยุด	ไม่หยุด (ราย/%)	หยุด		หยุดมากกว่า	
		1-2 วัน (ราย/%)	3-4 วัน (ราย/%)	5-6 วัน (ราย/%)	7 วัน (ราย/%)
1. ลอยกระทง	14/15.9	65/73.8	7/ 8.0	2/ 2.3	-
2. สงกรานต์	4/ 4.5	11/12.6	27/30.7	26/29.5	20/22.7
3. วันเข้าพรรษา	3/ 3.4	77/87.5	6/ 6.9	1/ 1.1	1/ 1.1
4. วันออกพรรษา	5/ 5.7	78/88.6	3/ 3.4	2/ 2.3	-
5. วันวิสาขะ	7/ 8.0	78/88.6	2/ 2.3	1/ 1.1	-
6. วันอาสาฬหบูชา	12/13.6	73/83.0	2/ 2.3	1/ 1.1	-
7. วันมาฆบูชา	13/14.8	72/81.8	2/ 2.3	1/ 1.1	-
8. วันขึ้นปีใหม่	9/10.2	57/64.8	17/19.3	4/ 4.6	1/ 1.1
9. คริสมาสต์	79/89.8	8/ 9.1	1/ 1.1	-	-
10. ตรุษจีน	73/83.0	14/15.9	1/ 1.1	-	-
11. ตรุษแขก	81/92.0	6/ 6.9	1/ 1.1	-	-
12. ทำบุญอินทขิล	54/61.4	31/35.2	3/ 3.4	-	-
13. ตานก๋วยสลาก	18/20.5	55/62.5	11/12.5	3/ 3.4	1/ 1.1
14. วันเกิด	72/81.8	16/18.2	-	-	-
15. แต่งงาน	32/36.4	49/55.7	7/ 8.0	-	-
16. ขึ้นบ้านใหม่	21/23.9	55/62.5	10/11.4	2/ 2.3	-

หมายเหตุ : แต่ละวันหยุดคิดจาก N = 88

ตอนที่ 3 สภาพทางด้านชีวภาพ

3.1 อาชีพหลักของเกษตรกร

จากการศึกษาพบว่าเกษตรกรในหมู่บ้านทำการปลูกพืชเป็นส่วนมาก คือร้อยละ 62.5 และปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เล็กน้อยร้อยละ 13.60 สัตว์ที่เลี้ยงมี วัว ควาย หมู ไก่ เป็ด ลักษณะการเลี้ยงสัตว์นั้นเป็นการเลี้ยงแบบปล่อย เลี้ยงไว้เฉพาะเป็นอาหารและใช้งานเท่านั้นมิได้เลี้ยงไว้เพื่อการจำหน่าย จึงมีการเลี้ยงจำนวนไม่มาก อาชีพนอกนั้นเป็นการรับจ้างทำการเกษตรและทั่วไป ร้อยละ 23.9 (ตาราง 38)

ตาราง 38 จำนวนและร้อยละของอาชีพเกษตรกร

อาชีพ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ปลูกพืช	55	62.50
ปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์เล็กน้อย	12	13.60
รับจ้างทำการเกษตร	21	23.90
รวม	88	100.00

3.2 พืชที่เกษตรกรปลูก

พบว่าเกษตรกรปลูกข้าวร้อยละ 95.54 ถั่วต่าง ๆ ร้อยละ 61.20 หอมกระเทียม เท่ากับไม้ผลคือร้อยละ 10.45 ยาสูบและผักต่าง ๆ ร้อยละ 5.98 และ 4.48 ตามลำดับ ไม่พบว่ามีมีการปลูกมันฝรั่ง และในจำนวนนี้มีผู้ปลูกพืช 3 ชนิด 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.36 ปลูกพืช 2 ชนิด 37 รายคิดเป็นร้อยละ 55.22 ปลูกพืช 1 ชนิด 67 รายคิดเป็นร้อยละ 100.00

ตาราง 39 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลตามพืชที่ปลูก

พืชที่ปลูก	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (N = 67)
พืชที่ปลูก		
1. ข้าว	62	95.54
2. ถั่วต่าง ๆ	41	61.20
3. ผักต่าง ๆ	3	4.48
4. ไม้ผล	7	10.45
5. ยาสูบ	4	5.98
6. หอมกระเทียม	7	10.45
จำนวนผู้ปลูกพืช		
ปลูก 1 ชนิด	67	100.00
ปลูก 2 ชนิด	37	55.22
ปลูก 3 ชนิด	19	28.36

หมายเหตุ : แต่ละรายปลูกได้มากกว่า 1 ชนิด

3.3 พื้นที่ในการปลูกพืชแต่ละชนิด

ในการปลูกพืชของแต่ละพื้นที่นั้นมักไม่เหมือนกัน ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับปัจจัยหลายอย่าง เช่น ความต้องการ สภาพภูมิอากาศและแหล่งน้ำ สภาพดิน ฯลฯ ในพื้นที่บ้านแม่โจ้นั้นได้สอบถามจากเกษตรกรโดยเน้นพืช 7 ชนิด

ปรากฏว่าปลูกข้าว 466 ไร่ คิดเป็นร้อยละ 67.93 ของพื้นที่การเกษตร รองลงมาเป็นการปลูกถั่วเหลือง 136 ไร่ จำนวนร้อยละ 19.83 ถัดมาเป็นไม้ผล 33 ไร่ จำนวนร้อยละ 4.81 (ตาราง 40)

ตาราง 40 จำนวนพื้นที่การปลูกพืชแต่ละชนิดของเกษตรกร

รายการ	จำนวนพื้นที่ (ไร่)	ร้อยละ	
		พื้นที่เกษตร	พื้นที่ทั้งหมด
พืชที่ปลูก			
1. ข้าว	466	67.93	3.88
2. ถั่ว	136	19.83	1.13
3. ผักต่าง ๆ	6	0.87	0.05
4. ไม้ผล	33	4.81	0.27
5. ยาสูบ	14	2.04	0.17
6. หอม กระเทียม	31	4.52	0.26
7. มันฝรั่ง	-	-	-
8. อื่น ๆ	-	-	94.28
รวมพื้นที่ทำการเกษตร	686	100.00	100.00

หมายเหตุ : พื้นที่ทั้งหมดของบ้านแม่โจ้ 12,000 ไร่ (สำนักงานเกษตรเชียงใหม่)

3.4 พันธุ์พืชที่ปลูก

โดยทั่วไปแล้วพันธุ์พืชที่ใช้ปลูกไม่ว่าจะเป็นข้าว หอม กระเทียม ยาสูบ หรือถั่วพันธุ์ต่าง ๆ นั้น มีลักษณะเป็นที่ต้องการของผู้ปลูกเองหรือตลาดเป็นตัวกำหนด

จากการสำรวจพบว่าพันธุ์พืชที่ใช้ปลูกนั้นปลูกเพราะเหตุผลว่าเกษตรกรตำบลแนะนำร้อยละ 44.78 รองจากนั้นคือด้านทานโรคได้ดีร้อยละ 37.31 ดูแลรักษาได้ง่ายร้อยละ 32.84 และอยากทดลองร้อยละ 5.98 (ตาราง 41)

ตาราง 41 จำนวนและร้อยละของเหตุผลที่ใช้พันธุ์พืชนั้น ๆ ของเกษตรกร

เหตุผลที่ใช้	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (N = 67)
1. เกษตรตำบลแนะนำ	30	44.78
2. หาพันธุ์ได้ง่าย	30	44.78
3. ด้านทานโรคได้ดี	25	37.31
4. ดูแลรักษาได้ง่าย	22	32.84
5. ให้ผลผลิตสูง	21	31.34
6. เพื่อนบ้านปลูกได้ผลดี	19	28.36
7. ทำตามบรรพบุรุษ	17	25.37
8. ตลาดต้องการสูง ขายได้ราคาดี	12	17.91
9. มีผู้ส่งเสริมให้ปลูกและรับซื้อ	9	13.43
10. ออยากทดลอง	4	5.98
11. เก็บพันธุ์จากปีที่แล้ว, ขอยืมจากเพื่อนบ้าน	5	7.46

หมายเหตุ : ระบุได้มากกว่า 1

3.5 การปลูกพืชและการดูแลรักษา

3.5.1 การเตรียมดิน

การปลูกพืชถ้าจะให้ได้ดี ผลผลิตสูง และสวยได้ขนาดที่ดี ควรมีการเตรียมดิน สำหรับการปลูก และการเตรียมดินก็ใช้หลายวิธีซึ่งขึ้นอยู่กับปัจจัยหลาย ๆ อย่าง เช่น ฐานะทาง เศรษฐกิจและอำนาจการจ้าง

ในที่นี้พบว่า เกษตรกรร้อยละ 40.3 ใช้การเตรียมดินด้วยแรงคน รองลงมาใช้ เครื่องยนต์ จำนวนร้อยละ 23.9 สู้ตท้ายเป็นคนและสัตว์ร้อยละ 41.9 (ตาราง 42)

3.5.2 ลักษณะการปลูกพืช

เกษตรกรมีการปลูกพืชหลัก (ข้าว ถั่วเหลือง หอม กระเทียม) ด้วยกันหลายแบบคือ มีการปลูกแบบเป็นแถวเป็นแนว มีระยะห่างตามแต่สมควรร้อยละ 50.8 มีการปลูกแบบไม่เป็นแถว เป็นแนวร้อยละ 25.4 และมีการปลูกเป็นแถวตามคำแนะนำร้อยละ 23.8

3.5.3 การพรวนดิน

เกษตรกรใช้จอบเสียมพรวนดินร้อยละ 32.8 ใช้รถไถ (เล็ก) พรวนดิน ร้อยละ 16.4

3.5.4 การกำจัดวัชพืช

เกษตรกรใช้มือถอนร้อยละ 28.4 ใช้การทำร่นร้อยละ 35.8 และใช้ยาเคมีร้อยละ 34.3

3.5.5 ลักษณะการไถ่ยากำจัดโรคแมลง

ในที่นี้พบว่า เกษตรกรไถ่ยากำจัดโรคแมลง โดยวิธีผสมกับน้ำฉีดพ่นร้อยละ 25.4 และ ร่องกันหลุมปลูกร้อยละ 5.9 (ตาราง 41)

3.5.6 การใส่ปุ๋ย

เกษตรกรที่ใช้ปุ๋ยในการปลูกพืชระบุว่า ใช้ปุ๋ยเคมีร้อยละ 37.31 ซึ่งเป็นปุ๋ยข้าวสูตร 16-20-0 ร้อยละ 100.00 และปุ๋ยถั่วเหลืองสูตร 13-13-21 ร้อยละ 68.00 สูตร 12-24-12 ร้อยละ 24.00 และปุ๋ยผักสูตร 46-0-0 ร้อยละ 20.00 ปุ๋ยคอกร้อยละ 17.91 ปุ๋ยพืชสดร้อยละ 5.97 และปุ๋ยหมักร้อยละ 1.49

3.5.7 การให้น้ำ

เกษตรกรร้อยละ 38.8 มีการให้น้ำแบบปล่อยให้ท่วมแปลง เกษตรกรร้อยละ 17.9 มีการให้น้ำแบบปล่อยตามร่อง แบบตักรดร้อยละ 4.5 ส่วนแบบน้ำหยดร้อยละ 1.5

3.5.8 การนวด-สี

เกษตรกรมีการนวด-สีโดยใช้แรงงานจากคนร้อยละ 61.19 แรงงานจากเครื่องยนต์ ร้อยละ 19.4 ใช้แรงงานจากคนและเครื่องยนต์ร้อยละ 8.9 จากสัตว์ร้อยละ 1.5

3.5.9 การตัดแยกผลผลิต

จากการศึกษาเกษตรกร มีเพียง 19 ราย คิดเป็นร้อยละ 28.4 ที่ตัดแยกผลผลิต นอกนั้น 47 ราย คิดเป็นร้อยละ 38.6 ที่ไม่ได้ตัดแยก

3.5.10 ยุ้งฉางที่เก็บผลผลิต

เกษตรกรจำนวน 50 ราย คิดเป็นร้อยละ 74.6 มียุ้งฉางสำหรับเก็บผลผลิต ส่วน อีก 17 ราย คิดเป็นร้อยละ 15.4 ไม่มียุ้งฉาง

ตาราง 42 จำนวนร้อยละของเกษตรกรตามวิธีการปลูกพืช การดูแลรักษา การเก็บเกี่ยว และการเก็บรักษาพืช

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
<u>การเตรียมดินโดยใช้</u>		
คน	27	40.3
สัตว์	16	23.9
เครื่องยนต์	16	23.9
คนและสัตว์	8	11.9
<u>ลักษณะการปลูกพืช</u>		
เป็นแถวระยะตามแต่สมควร	34	50.8
ไม่เป็นแถวเป็นแนว	17	25.4
เป็นแถวระยะตามคำแนะนำ	16	23.8

ตาราง 42 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ	
<u>การพรวนดิน</u>			
ใช้จอบเสียม	22	32.8	
ใช้รถไถ (ไถเดินตาม)	11	16.4	
<u>การกำจัดวัชพืช</u>			
ใช้มือถอน	19	28.4	
ทำร่น	24	35.8	
ใช้ยาเคมี	23	34.3	
<u>ลักษณะการใช้ยากำจัดโรคแมลง</u>			
รองกันหลุมปลูก	4	5.9	
ผสมกับน้ำฉีดพ่น	17	25.4	
<u>การใส่ปุ๋ย</u>			
ปุ๋ยเคมี	25	37.31	
- ปุ๋ยข้าว	สูตร 16-20-0	(25)	(100.00)
	สูตร 46-0-0	(11)	(44.00)
- ปุ๋ยถั่วเหลือง	สูตร 13-13-21	(17)	(68.00)
	สูตร 12-24-12	(6)	(24.00)
	สูตร 0-52-34	(2)	(8.00)
- ปุ๋ยพืชผัก	สูตร 46-0-0	(5)	(20.00)
ปุ๋ยคอก	12	17.91	
ปุ๋ยพืชสด	4	5.97	
ปุ๋ยหมัก	1	1.49	

ตาราง 42 (ต่อ)

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
<u>การให้น้ำ</u>		
แบบปล่อยให้ท่วมแปลง	26	38.8
ปล่อยตามร่อง	12	17.9
แบบตักรด	3	4.5
แบบน้ำหยด	1	1.5
<u>การนวด-สี</u>		
แรงงานจากคน	41	61.19
แรงงานจากเครื่องยนต์	13	19.8
แรงงานจากคนและเครื่องยนต์	6	8.9
แรงงานจากสัตว์	1	1.5
<u>การคัดแยกผลผลิต</u>		
คัดแยกขนาด	19	28.4
ไม่คัดแยกขนาด	47	70.14
<u>ยุงฉางที่เก็บผลผลิต</u>		
มี	50	74.6
ไม่มี	17	15.4

หมายเหตุ : แต่ละรายการ N = 67

3.6 โรค แมลงที่พบและสารเคมีกำจัด

จากการศึกษาพบว่า โรคที่พบในแปลงข้าว เป็นโรคกาบใบแห้งและใบสีส้มร้อยละ 80.59 แต่เป็นโดยมิได้มีผลเสียถึงระดับเศรษฐกิจ ถือเป็นไม่มาก จึงมิได้ใช้สารเคมีกำจัด ใน

แปลงถั่วต่าง ๆ ก็เช่นกัน พบโรคโคนเน่าร้อยละ 24.39 และโรคราสนิมร้อยละ 75.61 แต่มีได้มีผลถึงระดับเศรษฐกิจ จึงมิได้ทำการกำจัด

เกี่ยวกับแมลง ศึกษาพบว่าในแปลงข้าวมีเพลี้ยจักจั่นร้อยละ 41.79 หนอนกอและหนอนมันไบร้อยละ 59.70 ส่วนการใช้สารเคมีกำจัด ซึ่งเกษตรกรระบุว่า ใช้เซฟวินร้อยละ 41.79 และอีกร้อยละ 59.70 เป็นการใส่ฟูราดานและอไซดริน

จากการศึกษาพบว่า ศัตรูพืชที่เป็นปัญหามากที่สุดซึ่งเกษตรกรระบุร้อยละ 100.00 คือหนู โดยใช้วิธีกำจัดเป็นวิธีกลร้อยละ 86.56 และใช้เหยื่อพิษร้อยละ 13.43

3.6.1 ลักษณะการป้องกัน

จากการศึกษาถึงลักษณะการป้องกันขณะฉีดพ่นยาสารเคมี พบว่าป้องกันโดยขณะฉีดพ่นสารเคมีนั้นอยู่เหนือลมร้อยละ 89.55 และระบุว่าป้องกันโดยมีที่ปิดปากและจุ่มกร้อยละ 94.02 อีกร้อยละ 53.73 อาบน้ำหลังจากการฉีดพ่นยา ส่วนอีกร้อยละ 44.77 ไม่ได้ป้องกันอะไรเลย

ตาราง 43 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลที่ระบุโรคแมลงที่พบและสารเคมีกำจัด

โรค-แมลงและสารเคมีกำจัด	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
<u>โรคที่พบในแปลงปลูกพืช</u>		
<u>แปลงข้าว (N = 67)</u>		
กาบใบแห้ง/ใบสีส้ม	54	80.59
ถอดฝักดาบ	13	19.40
<u>สารเคมีกำจัด</u>		
ไม่ได้ใช้เพราะไม่ทำลายถึงระดับเศรษฐกิจ		
<u>แปลงถั่วต่าง ๆ (N = 41)</u>		
โคนเน่า	10	24.39
ราสนิม	31	75.61

ตาราง 43 (ต่อ)

โรค-แมลงและสารเคมีกำจัด	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
<u>สารเคมีกำจัด</u>		
ไม่ได้ใช้เพราะไม่ทำลายถึงระดับเศรษฐกิจ		
<u>แมลงที่พบในแปลงปลูกพืช</u>		
<u>แปลงข้าว * (N = 67)</u>		
เพลี้ยจักจั่น	28	41.79
หนอนกอ	40	59.70
หนอนม้วนใบ	40	59.70
<u>สารเคมีกำจัด * (ชื่อทางการค้า)</u>		
เซฟวิน	28	41.79
ฟูราดาน	40	59.70
อไซดริน	40	59.70
<u>ศัตรูพืชที่พบ</u>		
หนู	67	100.00
<u>การกำจัด</u>		
วิธีกล	58	86.56
เหยื่อพิษ	9	13.44

หมายเหตุ : * แทน ระบุได้มากกว่า 1

ตาราง 44 จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามลักษณะการป้องกันขณะฉีด-พ่นสารเคมี

ลักษณะการป้องกัน	จำนวน	ร้อยละ (N=67)
ไม่ได้ป้องกัน	30	44.77
อยู่เหนือลม	60	89.55
มีที่ปิดปากและจมูก	63	94.02
สวมถุงมือและใส่เสื้อผ้ามิดชิด	24	35.82
อาบน้ำหลังจากการฉีดพ่นยา	36	53.73

หมายเหตุ : ระบุได้มากกว่า 1 ข้อ

3.7 การใช้ผลผลิตที่ผลิตได้

เกษตรกรโดยทั่วไปส่วนมาก ร้อยละ 77.6 ใช้ผลผลิตที่ได้ไว้บริโภคในครอบครัว จำนวนร้อยละ 11.9 ขาย ส่วนที่เหลือร้อยละ 4.5 เท่ากันระหว่างเก็บไว้ทำพันธุ์และอื่น ๆ (จ่ายเป็นค่าแรง, บริจาค) (ตาราง 45)

3.7.1 แหล่งขายผลผลิต

ร้อยละ 23.9 ขายให้พ่อค้า ร้อยละ 19.4 ขายให้เพื่อนบ้าน ถัดมาร้อยละ 2.9 ขายให้ตลาดนัด และสุดท้ายร้อยละ 1.5 ขายให้กับกลุ่มเกษตรกร

ตาราง 45 แสดงการใช้ผลผลิตที่ผลิตได้ การขายผลผลิต

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
<u>ผลผลิตที่ผลิตได้</u>		
ใช้บริโภคในครอบครัว	52	77.6
ขาย	8	11.9
ไว้ทำพันธุ์	3	4.5
จ่ายเป็นค่าแรง, บริจาค	3	4.5
<u>แหล่งขายผลผลิต</u>		
ขายให้พ่อค้า	16	23.9
เพื่อนบ้าน	13	19.4
ตลาดนัด	2	2.9
กลุ่มเกษตรกร	1	1.5
เกษตรกรตำบล เจ้าหน้ ตลาดสด	6	8.9

หมายเหตุ : แต่ละรายการคิดจาก N = 67

3.8 วิธีการบำรุงดิน

ดินถ้ามีการปลูกพืชอยู่เสมออาหารในดินก็จะลดน้อยลงไป มีผลถึงจำนวนผลผลิตหรือคุณภาพของผลผลิต นักส่งเสริมควรคำนึงถึงข้อนี้และควรปรับปรุงดินให้อยู่ในสภาพสมบูรณ์เสมอ จากการศึกษาพบว่า มีเกษตรกรจำนวน 57 รายที่บำรุงดิน คิดเป็นร้อยละ 64.77 ส่วนผู้ที่มิได้บำรุงดินจำนวน 31 ราย คิดเป็นร้อยละ 35.23 (ตาราง 46) ในการบำรุงดินนั้นมีวิธีการบำรุงดินของเกษตรกรร้อยละ 43.9 ใส่ปุ๋ยคอกหรือปุ๋ยหมักรองลงมาร้อยละ 33.3 ปลูกพืชหมุนเวียนและซุดหรือไถดินตากแดดไว้ร้อยละ 31.6 นอกนั้นไม่เกินร้อยละ 15.8 เช่น ไถกลบเศษพืชหลังการเก็บเกี่ยว ปลูกพืชตระกูลถั่ว ไถกลบ ปลูกพืชคลุมดิน ส่วนการใส่ปุ๋ยชีวภาพเพื่อบำรุงดิน ไม่พบว่ามีความใช้วิธีนี้ (ตาราง 47)

ตาราง 46 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรที่บำรุงดิน

การบำรุงดิน	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ผู้ที่มีได้บำรุงดิน	31	35.23
ผู้ที่ไม่บำรุงดิน	57	64.77
รวม	88	100.00

ตาราง 47 จำนวนและร้อยละของเกษตรกรตามวิธีการบำรุงดิน

วิธีการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (N = 57)
1. ใส่ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก	25	43.9
2. ปลูกพืชหมุนเวียน	19	33.3
3. ชุดหรือไถดินตากแดดไว้	18	31.6
4. ไถกลบเศษพืช	14	24.6
5. ปลูกพืชตระกูลถั่ว	9	15.8
6. หลีกเลี่ยงการไถดินขณะมีความชื้นมาก	3	5.3
7. ปลูกพืชคลุมดิน	2	3.5
8. ไถเปิดดินดาน	2	3.5
9. ใส่ปูนขาว	-	-
10. อื่น ๆ	9	15.8

หมายเหตุ : ระบุได้มากกว่า 1

ตอนที่ 4 ความต้องการของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

4.1 ปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตร

จากการศึกษาปัญหาของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตร โดยให้เกษตรกรระบุได้ 3 ข้อ พบว่า ปัญหาในการประกอบอาชีพที่เกษตรกรระบุได้แก่ ผลผลิตราคาต่ำร้อยละ 65.9 วัสดุอุปกรณ์ในการผลิตราคาสูงร้อยละ 26.1 และมีพื้นที่ไม่เพียงพอร้อยละ 22.7 (ตาราง 47)

จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าเกษตรกรยังขายผลผลิตได้ในราคาต่ำ คงเป็นเพราะว่าสินค้าที่ผลิตนั้นยังขาดมาตรฐานหรือคุณภาพ เพราะปัญหาข้อที่ตามมา นั่นคือวัสดุอุปกรณ์ในการผลิตราคาสูง เช่นปุ๋ย จึงทำให้หาซื้อได้น้อยหรือมิได้ทำการใส่ อันเป็นผลถึงคุณภาพของผลผลิต อีกกระทั่งปัญหามีพื้นที่ไม่เพียงพอ นั้นคงเป็นปัญหาเฉพาะพื้นที่ การเกษตรที่มีการชลประทานสามารถทำการเพาะปลูกได้ไม่พอ ทำให้ขาดน้ำในการปลูกพืช ปัญหาทั้ง 3 ที่เกษตรกรระบุมานี้จะมีความสอดคล้องกัน ฉะนั้นจึงควรพิจารณาอย่างละเอียด

4.2 ความต้องการในการปรับปรุงการประกอบอาชีพ

ในเรื่องความต้องการในการประกอบอาชีพ เกษตรกรสามารถระบุได้จำนวน 3 ข้อ คือ หาแหล่งเงินทุนที่เหมาะสมร้อยละ 56.8 ทาที่ดินทำกินให้ร้อยละ 30.7 และปรับปรุงพันธุ์พืชและสัตว์ให้เหมาะสมยิ่งขึ้นร้อยละ 26.1 (ตาราง 48)

จากข้อมูลจะเห็นได้ว่าความต้องการและปัญหาไม่ได้สอดคล้องกันเท่าใดนัก มีก็เพียงหาที่ดินทำกินให้เท่านั้นที่สอดคล้องกับปัญหามีพื้นที่ไม่เพียงพอ ส่วนอื่นไม่ตรงกันน่าจะเป็นเพราะว่าเกษตรกรนั้นยังมีรู้ถึงความต้องการของตนเองอย่างแท้จริง ทั้ง ๆ ที่ได้ระบุถึงปัญหามาก่อนแล้ว ถึงอย่างไรก็มองได้ว่า เกษตรกรนั้นขาดทุนทรัพย์ในการดำเนินการ ซึ่งแหล่งเงินทุนที่ต้องการนั้นน่าจะเป็นการลงทุนให้มากกว่า เพราะเกษตรกรมีขอบที่จะกู้มาลงทุนผลิต แต่ขอบที่จะลงแรงในการผลิตโดยมีผู้ออกให้ในทุกอย่างและหักภายหลังจากเก็บผลผลิต

4.3 ความต้องการในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม

เกษตรกรระบุได้ 3 ข้อ ตามลำดับ 1, 2, 3 คือ

อันดับ 1 ร้อยละ 76.1 เยี่ยมเยียนเกษตรกรให้มากกว่าที่ทำอยู่

อันดับ 2 ร้อยละ 42.0 จัดฝึกอบรมในเรื่องน่าสนใจ

อันดับ 3 ร้อยละ 21.6 ติดต่อหาแหล่งขายผลผลิตให้

เกษตรกรต้องการให้มีการเยี่ยมเยียนมากกว่าที่เป็น คงจะเป็นเพราะว่าเจ้าหน้าที่ออกเยี่ยมเยียนน้อยเกินไปหรือไม่ค่อยทั่วถึง ในหมู่บ้านซึ่งตรงกับลักษณะของเกษตรกรตำบลข้อหนึ่งคือ ความขยันเสมอดต้นเสมอปลายนั้นได้คะแนนอยู่ในระดับที่ไม่ดี อีกประการหนึ่งความต้องการในการปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ส่งเสริมที่เกษตรกรน่าจะระบุเป็นอันดับหนึ่งคือ ติดต่อหาแหล่งขายผลผลิตให้เพื่อสอดคล้องกับปัญหาในการประกอบอาชีพ แต่กลับระบุความต้องการอื่น ถ้าจะมองให้ลึกน่าจะเป็นปัญหาเดียวกันเพราะถ้าเจ้าหน้าที่เกษตรกรตำบลออกเยี่ยมเยียนบ่อย ๆ ก็จะทำให้เกษตรกรนั้นบอกเล่าถึงปัญหาต่าง ๆ ซึ่งรวมไปถึงถึงผลผลิตต่ำและอยากได้ติดต่อแหล่งขายให้ ฉะนั้นการเยี่ยมเยียนของเจ้าหน้าที่น่าจะเป็นตัวที่แก้ปัญหาต่าง ๆ ได้ทางหนึ่ง

ตาราง 48 จำนวนและร้อยละของผู้ให้ข้อมูลตามปัญหา ความต้องการ การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่
ส่งเสริม

รายการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ปัญหา		
1. ผลผลิตราคาต่ำ	58	65.9
2. วัสดุอุปกรณ์ในการผลิตราคาสูง	23	26.1
3. มีพื้นที่ไม่เพียงพอ	20	22.7
ความต้องการ		
1. หาแหล่งเงินทุนที่เหมาะสม	50	56.8
2. หาที่ดินทำกินให้	27	30.7
3. ปรับปรุงพันธุ์พืช-สัตว์ให้เหมาะสมมากยิ่งขึ้น	23	26.1
การปฏิบัติของเจ้าหน้าที่ส่งเสริม		
1. เยี่ยมเยียนเกษตรกรให้มากกว่าที่ทำอยู่	67	76.1
2. จัดฝึกอบรมในเรื่องที่น่าสนใจ	37	42.0
3. ติดต่อหาแหล่งขายผลผลิตให้	19	21.6

หมายเหตุ : แต่ละรายการคิดร้อยละจาก N = 88

4.4 ความต้องการของเกษตรกรในการฝึกอบรม

ความต้องการในแต่ละท้องถิ่นนั้นจะแตกต่างกันออกไป ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประชากรในพื้นที่นั้น ๆ บางอย่างก็เหมาะสมกับพื้นที่หรือท้องถิ่นนั้น แต่บางอย่างไม่เหมาะสม เทคโนโลยีที่ดีบางอย่างก็ยังไม่ถึงเวลาที่ท้องถิ่นนั้นต้องการ การศึกษาครั้งนี้เพื่อต้องการทราบถึงความต้องการของเกษตรกรในเรื่องต่าง ๆ ที่ตัวเกษตรกรอยากรู้ เพื่อนำมาเป็นแนวทางในการจัดการฝึกอบรมให้แก่เกษตรกร เพราะถ้าระบุโดยตัวของเกษตรกรแล้ว จะทำให้ถูกต้องตรงกับความต้องการ ซึ่ง

ความคิดนี้ Thanupon (1983 : 3) ได้กล่าวสนับสนุนว่า "โปรแกรมการฝึกอบรมควรให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการกำหนด ทั้งนี้เพื่อความเหมาะสมกับความต้องการของเข่าที่จะสามารถนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวันของเขาจริง ๆ" และยังจะเป็นการเริ่มต้นในสิ่งที่ไม่สูญเปล่า ซึ่ง Flores (1983 : 1) เน้นถึงว่า "การส่งเสริมจะเริ่มจากสิ่งที่เขาเป็นและสิ่งที่เขาทำอยู่"

จากการศึกษาพบว่าความต้องการมีหลากหลาย พอจะสรุปรวม ๆ ได้ดังนี้คือ ในจำนวน 88 คน นี้มีผู้ที่ได้ระบุว่าต้องการอะไรจำนวน 15 คน คิดเป็นร้อยละ 17.05 นอกนั้นระบุมานในแต่ละด้านและด้านละหลาย ๆ ลักษณะดังนี้ (ตาราง 49)

4.4.1 ด้านพืชไร่

เกษตรกรต้องการความรู้ทางพืชด้านถั่วเหลืองมาก คือจำนวน 30 ราย ร้อยละ 41.10 รองลงมาคือข้าวจำนวน 25 ราย ร้อยละ 34.25 ต่อมาคือถั่วลิสงจำนวน 9 ราย ร้อยละ 12.33 อีกลักษณะหนึ่งคือการจัดการ 8 ราย ร้อยละ 10.96 สารเคมีและโรคจำนวน 5 ราย ร้อยละ 5.48 ปุ๋ย 4 ราย ร้อยละ 5.48 การปลูกและการดูแลรักษา 1 ราย ร้อยละ 1.37 (ตาราง 49)

4.4.2 ด้านพืชผัก

เกษตรกรต้องการความรู้ทางด้านพืชผัก เป็นผักกาดจำนวน 7 ราย คิดเป็นร้อยละ 9.59 ผักสวนครัวจำนวน 8 ราย คิดเป็นร้อยละ 10.96 หอมและกระเทียมจำนวน 14 ราย คิดเป็นร้อยละ 19.18

4.4.3 ด้านไม้ผล

พบว่า ต้องการความรู้ทางด้านลำไย 26 ราย ร้อยละ 35.62 มะม่วง 23 ราย ร้อยละ 31.51 ลิ้นจี่ 14 ราย ร้อยละ 19.18 นอกนั้นเป็นส้มโอ, ขนุน พร้อมทั้งวิธีการปลูกและการขยายพันธุ์ไม้ผลไม้เกิน 6 ราย ร้อยละ 8.22

4.4.4 ด้านสัตว์บาล

เกษตรกรมีความต้องการเลี้ยงสัตว์ เช่น ไก่พื้นบ้าน 17 ราย ร้อยละ 23.29 วัวควาย 7 ราย ร้อยละ 9.59 สุกร 4 ราย ร้อยละ 5.48 นอกนั้นเป็นการเลี้ยงสัตว์ทั่วไป พร้อมทั้งโรค อย่างละ 1 ราย ร้อยละ 5.48

4.4.5 ด้านช่างเกษตร

เกษตรกรระบุงการซ่อมเครื่องยนต์ 8 ราย ร้อยละ 10.96 เครื่องท่นแรง 5 ราย ร้อยละ 6.85 และการใช้เครื่องยนต์และการบำรุงรักษา 3 ราย ร้อยละ 4.11 ส่วนช่างไม้ และไฟฟ้าในบ้านเรือนอย่างละ 1 ราย ร้อยละ 1.37

4.4.6 ด้านธุรกิจเกษตร

เกษตรกรเลือกเป็น 3 กลุ่มคือ ตลาดการเกษตร 10 ราย ร้อยละ 13.70 การขาย 3 ราย ร้อยละ 4.11 และแหล่งเงินทุน 1 ราย ร้อยละ 1.37

4.4.7 ด้านคหกรรมการเกษตร

ด้านนี้ส่วนมากมักจะเป็นเพศหญิงโดยเฉพาะแม่บ้านจะเจาะจงเลือกกลุ่มนี้ โดยพบว่า ระบุงการทำอาหาร 12 ราย ร้อยละ 16.44 การแปรรูป 7 ราย ร้อยละ 9.59 การจักสาน 3 ราย ร้อยละ 4.11 นอกนั้นเป็นการเสริมสวย, การเย็บผ้า, น้ําหมกั่วเหลือง, สิ่งประดิษฐ์ อย่างละ 1 ราย ร้อยละ 1.37

จากความต้องการในการฝึกอบรมของเกษตรกรจะเห็นว่า ตัวเลขร้อยละจำนวนมาก ที่เกษตรกรเป็นผู้เลือกนั้นอยู่ในส่วนของพืชไร่ นั่นคงเป็นเพราะว่าเป็นพืชที่เขาทำอยู่เป็นประจำ และอยากจะทำปรับปรุงด้านนั้นให้ดีขึ้น เช่น ถั่วเหลือง, ข้าว, หอม และกระเทียม ก็น่าจะเป็น

ความต้องการที่แท้จริงของเกษตรกร ในส่วนของไม้ผลก็เช่นกัน ถึงแม้เกษตรกรจะมีได้ทำเป็นอาชีพหลักเพราะมิได้มีสวนผลไม้อยู่ แต่เป็นความต้องการความรู้ด้านไม้ผลพื้นบ้านของภาคเหนือ อย่างเช่น ลำไย, ลิ้นจี่, รวมทั้งมะม่วงที่สามารถปลูกได้ทุกภาคของประเทศไทย จากตัวเลข แนวโน้มของการเปลี่ยนอาชีพมาเป็นการทำสวนไม้ผลน่าจะเกิดขึ้นได้ ทางด้านสัตวบาลตัวเลข ไม้มากันก็เจาะจงการเลี้ยงไก่บ้านซึ่งเลี้ยงไว้เพื่อบริโภค ตัวเลขความต้องการไม้จะไม่ส่งเสริม ในแนวทางอาชีพ ควรทำในลักษณะจำนวนเล็กน้อยเพื่อประกอบประกอบประสพการณ์ก่อน ความต้องการ สำหรับด้านศกกรรมการเกษตรเป็นตัวเลขที่ไม่น่าจะน้อยเมื่อเทียบกับจำนวนประชากรที่เป็นหญิงใน หมู่บ้าน ซึ่งคงจะต้องกระตุ้นให้เห็นความสำคัญของการร่วมมือกันในการประกอบอาชีพในหลาย ๆ ด้าน

ตาราง 49 จำนวนผู้ให้ข้อมูลตามความต้องการในการฝึกอบรม

รายการความต้องการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ
ผู้ที่ระบุความต้องการ	73	82.95
ผู้ที่ไม่ได้ระบุความต้องการ	15	17.05
รวม	88	100.00

ด้านพืชไร่ เรื่อง (N = 73)

1. ถั่วเหลือง	30	41.10
2. ข้าว	25	34.25
3. ถั่วลิสง	9	12.33
4. การจัดการ	8	10.96
5. สารเคมีและโรค	5	6.85
6. ปุ๋ย	4	5.48

ตาราง 49 (ต่อ)

รายการความต้องการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (N = 73)
7. ถั่วแดง, ข้าวโพด, ถั่วเขียว, ยาสูบ	12	16.43
8. ราคาผลผลิต, การเพิ่มผลผลิต	4	5.48
<u>ด้านพืชผัก</u> เรื่อง		
1. กระเทียมและหอม	14	19.18
2. ผักสวนครัว	8	10.96
3. ผักกาด	7	9.59
4. พริก, กะหล่ำ	6	8.22
5. มะเขือเทศ, หอมหัวใหญ่	4	5.48
<u>ด้านไม้ผล</u> เรื่อง		
1. ลำไย	26	35.62
2. มะม่วง	23	31.51
3. ลิ้นจี่	14	19.18
4. ส้มโอ	6	8.22
5. ขนุน	2	2.74
6. วิธีการปลูกไม้ผล, การขยายพันธุ์พืช	2	2.74
<u>ด้านสัตว์บาล</u> เรื่อง		
1. ไก่บ้าน	17	23.29
2. วัว-ควาย	7	9.59
3. สุกร	4	5.48
4. เป็ด	3	4.11
5. การเลี้ยงสัตว์, โรคสัตว์	2	2.74

ตาราง 49 (ต่อ)

รายการความต้องการ	จำนวน (ราย)	ร้อยละ (N = 73)
<u>ด้านช่างเกษตร เรื่อง</u>		
1. ซ่อมเครื่องยนต์	8	10.96
2. เครื่องท่อนแรง	5	6.85
3. การใช้เครื่องยนต์และการบำรุงรักษา	3	4.11
4. ไฟฟ้าในบ้าน	2	2.74
5. ช่างไม้	1	1.37
<u>ด้านธุรกิจการเกษตร เรื่อง</u>		
1. การตลาดเกษตร	10	13.70
2. การขาย	3	4.11
3. แหล่งเงินทุน	1	1.37
<u>คหกรรมการเกษตร เรื่อง</u>		
1. การทำอาหาร	12	16.44
2. การแปรรูป	7	9.59
3. การจักสาน	3	4.11
4. สิ่งประดิษฐ์, การเย็บผ้า, เสริมสวย, น้ำถั่วเหลือง	4	5.48

หมายเหตุ : ระบุได้มากกว่า 1 รายการ

ตอนที่ 5: สภาพทางกายภาพ

5.1 ประวัติตำบลบ้านเป่า

ตำบลบ้านเป่าเป็นตำบลที่ตั้งมานานเก่าแก่ตำบลหนึ่งของอำเภอแม่แตง เดิมเรียกว่า "เมืองแกน" ประกอบด้วยตำบลซ้อแล ตำบลอินทขิล ตำบลบ้านเป่า และตำบลแม่หอพระ รวมกันเรียกว่า เมืองแกน ในอดีตเคยเป็นที่ตั้งอำเภอแม่แตงมาก่อน ต่อมาย้ายที่ว่าการอำเภอมาอยู่ที่ ที่ว่าการอำเภอปัจจุบัน

ตำบลบ้านเป่าอดีตประกอบด้วย 8 หมู่บ้าน ปัจจุบันเหลือ 7 หมู่บ้าน เนื่องจากหมู่ที่ 7 สลายก่อนคือ บ้านเมืองวะ ปัจจุบันเป็นเขตน้ำท่วมของเขื่อนแม่งัด ตำบลบ้านเป่าห่างจากตัวอำเภอประมาณ 15 กิโลเมตร ใช้เวลาเดินทางมาถึงอำเภอแม่แตงประมาณ 20 นาที

5.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

ตำบลบ้านเป่าตั้งอยู่ทิศเหนือของอำเภอแม่แตง มีทั้งหมด 13 ตำบล ซึ่งตำบลบ้านเป่ามีอาณาเขตติดต่อดังนี้

ทิศเหนือ	จดกับ	ตำบลเชียงดาว
ทิศใต้	จดกับ	ตำบลอินทขิล
ทิศตะวันออก	จดกับ	ตำบลช่อแล
ทิศตะวันตก	จดกับ	ตำบลอินทขิล

5.3 การแบ่งเขตการปกครองและประชากร

ตำบลบ้านเป่าแบ่งเขตการปกครองออกเป็น 7 หมู่บ้านดังนี้

ตาราง 50 การแบ่งเขตการปกครองและจำนวนประชากรของตำบลบ้านเป่า

	หมู่ที่	บ้าน	ประชากร		จำนวนครอบครัว
			ชาย	หญิง	
	หมู่ที่ 1	บ้านแม่ใจ	184	171	93
	หมู่ที่ 2	บ้านแม่เลิม	420	314	207
	หมู่ที่ 3	บ้านสบเลิม	314	355	187
	หมู่ที่ 4	บ้านเป่า	250	272	111
	หมู่ที่ 5	บ้านแพะ	156	149	97
	หมู่ที่ 6	บ้านก้างหงส์	246	252	157
	หมู่ที่ 7	บ้านดง	194	229	127

5.4 การตั้งบ้านเรือนและร้านค้าในหมู่บ้าน

ตาราง 51 จำนวนการสุขาภิบาลและจำนวนร้านค้าในหมู่บ้าน

หมู่ที่	1	2	3	4	5	6	7	รวม
ล้วน								
ราชน้ำ	57	194	187	104	81	151	122	896
หลุม	9	7	-	-	-	6	-	22
ไม่มี	31	6	7	7	12	-	-	56
ร้านค้าในหมู่บ้าน	2	7	5	4	3	4	3	28

5.5 บริการสาธารณสุขและสถานที่สำคัญ

ตาราง 52 จำนวนและสถานที่ตั้งที่สำคัญของตำบล

หมู่ที่	1	2	3	4	5	6	7	รวม (แห่ง)
วัด	1	2	1	1	2	1	1	9
โรงเรียน	1	1	-	1	-	1	1	5
สถานีอนามัย	-	-	-	1	-	-	-	1
ศูนย์เด็กเล็ก	1	1	1	1	-	-	-	4
ที่อ่านหนังสือพิมพ์	1	1	1	1	-	1	-	5
ศูนย์เกษตรตำบล	-	-	-	1	-	-	-	1
ฉางข้าว	1	-	-	1	-	-	-	2
เสียงตามสาย	1	1	1	1	1	-	-	5

5.6 ลักษณะภูมิประเทศ

ตำบลบ้านเป้า มีลักษณะภูมิประเทศเป็นที่ราบประมาณร้อยละ 40 ได้แก่ บ้านแม่เลิม บางส่วน บ้านสบเลิม บ้านเป้า บ้านแพะ และบ้านก้างหงส์ อีกร้อยละ 60 เป็นที่ราบสูง เป็นที่ ตอนใต้แก่ บ้านแม่ใจ บ้านแม่เลิมบางส่วน บ้านแพะและบ้านดง ในพื้นที่ราบเกษตรกรรมจะปลูกข้าว พืชผักและพืชไร่ ส่วนที่ดอนหรือที่ภูเขาเกษตรกรรมจะปลูกไม้ผล มะม่วง ลำไย ข้าวไร่ ถั่วลิสง และ อ้อย เป็นต้น

5.7 ลักษณะภูมิอากาศ

ลักษณะภูมิอากาศของตำบลบ้านเป้ามีฤดูต่าง ๆ 3 ฤดู คือ ฤดูฝน ฤดูร้อน ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือนมีนาคม-พฤษภาคม ฤดูฝนเริ่มตั้งแต่เดือนมิถุนายน-ตุลาคม ส่วนฤดูหนาวเริ่มเดือน พฤศจิกายน-มกราคม สำหรับฤดูฝนนั้นฝนมักไม่ตกตามฤดูกาล ซึ่งฝนตกมากช่วงเดือนสิงหาคม-เดือนกันยายน ซึ่งในเขตชลประทานมักจะได้รับอิทธิพลจากฝนแล้งเป็นประจำทุกปี

5.8 ดินและสมรรถนะของดิน

ลักษณะของดินตำบลบ้านเป่า ประกอบด้วยชุดดินดังต่อไปนี้คือ ชุด 1, 13, 24, 25, 33, 42, 45, 46, 52, 66 ดังรายละเอียดต่อไปนี้ (กรมพัฒนาที่ดิน : 2522)

ดินชุด 1 Alluvial Complex (AC)

ดินที่บนตามบริเวณริมฝั่งแม่น้ำลำธารขนาดใหญ่ที่มักประกอบด้วยดินหลายพวกรวมกัน และเกิดเป็นหย่อม ๆ สลับซับซ้อนกันจนไม่สามารถแยกอาณาเขตออกจากกันได้ จึงรวมเป็นพวก Alluvial Complex หรือ AC ดินชุดนี้มีความลาดชันประมาณ 0-2% มีการระบายน้ำดี โดยมากมักเป็นดินปนทราย หรือดินทราย ใช้ทำนาและพืชไร่ บางชนิดที่พบในหมู่ที่ 1, 4, 6 และหมู่ที่ 7

ดินชุด 13 ดินชุดแม่สาย Mae Sai series (Ms)

เป็นดินลึก มีการระบายน้ำค่อนข้างเร็ว เนื้อดินเป็นดินร่วนเหนียวปนทรายแข็ง ถึงดินเหนียวปนทรายแข็งสีน้ำตาล ปฏิกิริยาของดินเป็นกรดปานกลางถึงเป็นด่างอ่อน มีค่า pH 5.5-8.0 เพิ่มความลึกของดินมีความลาดชันประมาณ 0-2 % ส่วนมากใช้ทำนาเป็นหลัก ส่วนพืชไร่ได้แก่การปลูกยาสูบ หอม กระเทียม ได้ผลดี ควรใช้ทำนาและปลูกพืชไร่ ได้หลังฤดูทำนา ปัญหาอาจมีการขาดแคลนน้ำในบริเวณห่างไกลบ้าง พบในหมู่ 2, 3, 4, 5, 6

ดินชุด 24 ชุดดินสันป่าตอง San Patong Series (Sp)

เป็นดินร่วนเหนียว เนื้อดินเป็นทรายเกือบตลอด หรือเป็นทรายเล็กน้อย มีปฏิกิริยาเป็นกลางหรือเป็นกรดเล็กน้อย มีค่า pH 6.5-5.0 ดินชุดนี้เหมาะสำหรับการปลูกพืชไร่ และได้ผลปานกลาง โดยมากมีปัญหาดินมีความสมบูรณ์ต่ำ ต้องใส่ปุ๋ยและมีการอนุรักษ์ดินให้เหมาะสม เพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดินด้วย พบในหมู่ที่ 1, 2, 3, 4, 6, 7

ดินชุด 25 ดินโคราช Korat Series (KT)

เป็นดินตะกอนลำนํ้าทับถมกันเป็นเวลานาน (all alluvian) เป็นดินลึกมาก เนื้อดินเป็นดินร่วนปนทรายหรือทรายร่วนถึงดินเหนียวปนทรายร่วน มีความลาดชันประมาณ 2-8 % มีการระบายน้ำดีปานกลาง มีความอุดมสมบูรณ์ต่ำ มีความเป็นกรดและด่าง (pH) ของดินประมาณ 5.5-6.5 เป็นดินชั้นล่างประมาณ 4.5-5.5 โดยมากใช้ปลูกพืชไร่ เช่น ข้าวโพด ถั่วต่าง ๆ ยาสูบ อ้อย และอื่น ๆ ถ้าทำการเพาะปลูกติดต่อกัน 2-3 ปีขึ้นไป ความอุดมสมบูรณ์ของดินจะเสื่อมโทรมอย่างรวดเร็ว เกษตรกรมักจะทำไร่เลื่อนลอย พบในหมู่ 2, 6 และหมู่ 7 บางส่วน

ดินชุด 33 ดินห้างฉัตรลอนลาด Hang Chat Series Undulating phase (He-B)

เป็นดินลึก มีการระบายน้ำดี เนื้อดินบนเป็นดินร่วนปนทรายและดินเหนียวปนทราย ในดินชั้นล่างเป็นสีดํา สีน้ำตาล และมีสีแดงปนเหลืองถึงแดง ตอนล่าง ปฏิกิริยาของดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงกรดสูง มีค่า pH 6.0-5.0 ลดลงตามความลึก มีความลาดชันประมาณ 2-8 % โดยมากเป็นป่าแดงหรือป่าเต็งรัง มักใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชไร่ เช่น ไร่ถั่วลิสง และใช้ประโยชน์ในการปลูกไม้ผลต่าง ๆ ดินมีปัญหาในความสมบูรณ์ต่ำเนื่องจากพื้นที่อยู่สูง ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำแต่สามารถหาแหล่งน้ำได้ ดินจะใช้เป็นแหล่งกสิกรรมที่ถาวรได้โดยใส่ปุ๋ยเพื่อปรับปรุงบำรุงดินเพื่อผลผลิตและมีมาตรการอนุรักษ์ดินและต้นน้ำเพื่อป้องกันการชะล้างของดิน ส่วนมากพบในหมู่ 1 และหมู่ 2

ดินชุด 42 ดินแม่แตงลอนลาด Mae-Tang Series Undulating phase (MT-B)

มีลักษณะคล้ายดินห้างฉัตร แต่มีเนื้อดินออกไปทางสีน้ำตาลปนแดงหม่น มีความลาดชันประมาณ 2-16 % พบในหมู่ 6 บ้านก้างหงส์

ดินชุด 45 ดินปากช่องประเภทลอนลาด Pak Chong Series Undulating phase (Pa-B)

สภาพพื้นที่ลูกคลื่นลอนลาดมีความลาดชันประมาณ 2-8 % เป็นดินลึกมีการระบายน้ำดี ความสามารถให้น้ำซึมผ่านได้ปานกลางสามารถอุ้มน้ำได้ปานกลาง เนื้อดินเป็นดินเหนียวสีแดงคล้ำ

คล้ายดินชุดแม่แดง ปฏิกริยาของดินเป็นกรดเล็กน้อยถึงปานกลาง มีค่า pH 6.5-6.0 ลดลงตามความลึก แต่บริเวณที่พบดินชุดนี้เกิดอยู่ใกล้เขาหินปูน ปฏิกริยาของดินตอนล่างจะสูงขึ้นบ้างและอาจมีหินปูนไหลปนขึ้นด้วย ตามธรรมชาติพื้นที่เป็นป่าเบญจพรรณ ส่วนใหญ่นำมาใช้ประโยชน์ในการปลูกพืชไร่และไม้ผลชนิดต่าง ๆ เหมาะสมอย่างมากในการทำการกสิกรรมถาวรถ้าสามารถหาแหล่งน้ำให้พอเพียงในฤดูแล้ง และในขณะที่ฝนทิ้งช่วงเนื่องจากอยู่ในที่สูงควรมีมาตรการอนุรักษ์ดินและน้ำให้เหมาะสมเพื่อป้องกันการชะล้างพังทลายของดินด้วย พบในบ้านแม่แดง ปัจจุบันเป็นเขตน้ำท่วมเขื่อนแม่จืด

ดินชุด 46 ดินชุดปากช่องประเภทลอนชัน Pak Chong Series rolling phase (Pc-C)

ดินชุดนี้มีความลาดชันประมาณ 8-16 % เป็นดินลึกมีการระบายน้ำดีเนื่องจากดินชุดนี้มีความลาดชันสูง ประกอบกับพันธุ์พืชที่ขึ้นอยู่เป็นป่าแดงโปร่ง จึงทำให้มีการชะล้างดินสูง และดินชุดนี้ส่วนใหญ่ยังคงสภาพเป็นป่าอยู่มากนำมาใช้ควรคำนึงถึงการชะล้างพังทลายของดินเป็นสำคัญ ส่วนลักษณะและสมบัติของดิน เช่นเดียวกับดินชุดปากช่องชนิดลอนลาด พบในบ้านแม่ตอง ปัจจุบันเป็นเขตน้ำท่วมเขื่อนแม่จืดเสียแล้ว

ดินชุด 66 ดินชุดลาดเท Slope Complete (Se)

เป็นหน่วยแผนที่ดินซึ่งได้รวบรวมดินหลายชนิดซึ่งเกิดอยู่บนภูมิประเทศที่เป็นภูเขาสูงเข้าด้วยกัน เนื่องจากส่วนใหญ่ไม่สามารถเข้าไปตรวจสอบลักษณะของดินได้ และมีสภาพพื้นที่สูงเกินไปที่จะนำมาใช้ประโยชน์ในการเกษตรโดยทั่วไป สภาพพื้นที่ที่มีความลาดชันตั้งแต่ประมาณ 30 % ขึ้นไป ประกอบด้วยดินหลายชนิดมีทั้งดินลึกและดินตื้น ส่วนมากอยู่ในตำบลบ้านเป้าเพราะว่าเป็นดินภูเขา

5.9 การคมนาคม

บ้านแม่ใจ (หมู่ 1) ตำบลบ้านเป่ามีทางคมนาคมติดต่อกับอำเภอ 2 ทาง คือ ถนนผ่านตำบลอินทขิล ระยะทางประมาณ 14 กิโลเมตร และอีกทางหนึ่งคือผ่านตำบลช่อแล ตำบลอินทขิลแล้วเข้าตำบลบ้านเป่า ระยะทาง 15 กิโลเมตร เป็นถนนลาดยาง 11 กิโลเมตร นอกนั้นมีถนนลาดยางเพียงเส้นเดียว คือในตัวตำบลบ้านเป่า ระยะทาง 1 กิโลเมตร นอกนั้นเป็นถนนลูกรังตลอดทั้งตำบล ดังแผนที่ประกอบไว้

5.10 แหล่งน้ำ

แหล่งน้ำในตำบลบ้านเป่าแยกออกเป็น 2 ชนิดด้วยกันคือ

1. แหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำตื้นน้ำใช้ของตำบลบ้านเป่า
2. แหล่งน้ำผิวดินตามธรรมชาติ
3. ลำน้ำผิวดินที่มนุษย์สร้างขึ้น

5.10.1 แหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำตื้นน้ำใช้ของตำบลบ้านเป่า

ตารางที่ 53 แหล่งน้ำใต้ดินหรือน้ำตื้นน้ำใช้ของตำบลบ้านเป่า

รายการ	หมู่ที่							รวม	หมายเหตุ
	1	2	3	4	5	6	7		
1. บ่อสาธารณะ	1	1	1	1	-	-	1	5	
2. บ่อน้ำตื้นสาธารณะ	1	1	1	-	-	-	1	4	
3. บ่อน้ำตื้นส่วนตัว	60	135	157	82	78	142	59	713	
รวม	62	137	159	83	78	142	61	722	

จากตาราง 53 แสดงให้เห็นว่าตำบลบ้านเป้ามีบ่อน้ำสาธารณะเพียง 5 บ่อเท่านั้น ส่วนบ่อน้ำตื้นมีเพียง 4 บ่อ ซึ่งยังไม่เพียงพอกับการใช้น้ำของประชากรในตำบล ส่วนบ่อน้ำตื้นส่วนตัวมี 713 บ่อ ซึ่งเทียบกับอัตราส่วนการใช้น้ำประเภทเพื่อดื่มและใช้แล้ว นับว่าเพียงพอกับความต้องการ

5.10.2 แหล่งน้ำตามผิวดินตามธรรมชาติ

แหล่งน้ำตามธรรมชาติที่ใช้ในการเกษตรมีดังนี้

1. ลำน้ำห้วยแม่เลิม ไหลผ่านหมู่ 1, 2, 3, 4 ลงแม่ปิง
2. ลำน้ำตื้นไทร ไหลจากหมู่ 5, 6, 7 แล้วไหลลงแม่ปิง
3. ลำน้ำแม่ปิง ไหลผ่านหมู่ 3, 4, 6 และหมู่ 7 ซึ่งเป็นแม่น้ำที่สำคัญมากต่อการดำรงชีวิตของเกษตรกรในตำบลบ้านเป้าและตำบลใกล้เคียง
4. ลำน้ำแม่จืด ไหลผ่านหมู่บ้านหมู่ 7 แล้วไหลลงลำน้ำแม่ปิง

5.10.3 ลำน้ำผิวดินที่มนุษย์สร้างขึ้น

1. ชลประทานแม่จืด สมบูรณ์ชล ไหลผ่านหมู่ 7, 6, 5, 4, 3, 2 บางส่วน ซึ่งเป็นแหล่งน้ำชลประทานแม่จืดสามารถนำมาใช้ประโยชน์ในตำบลบ้านเป้าจำนวน 6 หมู่บ้าน ยกเว้นหมู่ 1 หมู่เดียวเท่านั้นที่ไม่ได้ใช้น้ำจากชลประทานแม่จืด แต่ใช้จากอ่างเก็บน้ำบ้านแพะแทน
2. อ่างเก็บน้ำบ้านแพะ เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก สามารถนำน้ำมาใช้ในพื้นที่หมู่ 5 เพียงบางส่วนเท่านั้น
3. อ่างเก็บน้ำห้วยแม่เลิม ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านแม่โจ้ เป็นอ่างเก็บน้ำขนาดเล็ก สามารถเก็บกักน้ำจากห้วยแม่เลิม สามารถนำมาใช้เพื่อการเกษตรในหมู่ที่ 1 และหมู่ที่ 2 บางส่วน แต่ตอนนี้ยังไม่สามารถนำน้ำมาใช้ประโยชน์ได้เต็มที่เท่าที่ควรเนื่องจากยังขาดคลองส่งน้ำบางส่วน ยังไม่เสร็จสมบูรณ์

สรุปและข้อเสนอแนะ

(SUMMARY AND RECOMMENDATION)

สรุปผลการศึกษา (Summary)

วัตถุประสงค์ของการศึกษาครั้งนี้เพื่อต้องการที่จะทราบถึงข้อมูลพื้นฐานหมู่บ้านแม่ใจ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่ ในด้านสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ สังคม-เศรษฐกิจ ตลอดจนปัญหาและความต้องการของเกษตรกร อันจะนำไปสู่การวางแผนทำโครงการส่งเสริมการเกษตรในพื้นที่นั้นให้มีประสิทธิภาพดี ถูกต้องตรงกับความต้องการของเกษตรกร ซึ่งเป็นผลทำให้ประสบความสำเร็จในการดำเนินการส่งเสริมนั้น ๆ จากการศึกษาปรากฏว่าได้ข้อมูลด้านต่าง ๆ พอสรุปได้ดังนี้

สภาพทางเศรษฐกิจและสังคม (Socio-Economical Conditions)

1. ลักษณะทั่วไปของเกษตรกร หัวหน้าครอบครัวของเกษตรกร เป็นชายร้อยละ 58.0 เป็นหญิงร้อยละ 42.0 โดยมีอายุเฉลี่ยทั้งชายและหญิง 43.38 ปี จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาเฉลี่ย 3.71 ปี ขนาดครอบครัวเฉลี่ยครอบครัวละ 3.67 คน

2. ลักษณะการถือครองที่ดินและการเข้าที่ดิน เกษตรกรร้อยละ 70.45 มีที่ดินเป็นของตนเองเฉลี่ย 5.62 ไร่ เข้าผู้อื่นร้อยละ 15.91 คิดเป็นพื้นที่เช่าเฉลี่ย 1.62 ไร่ กรณีเช่าจากผู้อื่นเพียงบางส่วนร้อยละ 57.1 เข้าทั้งหมดร้อยละ 42.9 โดยแหล่งที่เช่านั้นเช่าจากญาติร้อยละ 50.0 จากเพื่อนบ้านร้อยละ 42.9 ซึ่งการเช่านั้นคิดเป็นเงินสดจำนวน

234 บาท/ไร่ และถ้าการเช่าคิดเป็นการแบ่งผลผลิตจะมีอัตราเช่า 9.04 ถึง/ไร่ หรือประมาณ 272.7 บาท/ไร่ ถ้าคิดเป็นการแบ่งผลผลิตจำนวนครึ่งหนึ่งของผลผลิตจะเป็นค่าเช่า อัตราค่าเช่าประเภทนี้จำนวน 11 ถึง/ไร่ หรือประมาณ 330 บาท/ไร่

ในเรื่องสาเหตุของการเช่าที่ดินนั้น มีสาเหตุร้อยละ 42.85 ต้องการขยายพื้นที่ ร้อยละ 14.30 มีแรงงานในครอบครัวมากขึ้น

3. รายได้ของเกษตรกร จากการศึกษาแยกเป็นรายได้ในฟาร์มและรายได้นอกฟาร์ม รวมทั้งที่เป็นการเกษตรและนอกการเกษตร ปรากฏว่ารายได้จากการเกษตรนั้นมีพืชเป็นหลักโดยมีได้เลี้ยงสัตว์ นอกจากเพื่อบริโภคในครอบครัวเล็กน้อย ซึ่งมีได้นำมาคิดเป็นรายได้จากพืชนั้น เกษตรกรมีรายได้จากข้าวเฉลี่ยทั้ง 88 ครอบครัว จำนวน 5,771.51 บาท/ปี จากพืชไร่เฉลี่ย 2,470.90 บาท/ปี จากพืชผักเฉลี่ย 637.50 บาท/ปี และจากไม้ผลเฉลี่ย 17.05 บาท/ปี

รายได้นอกฟาร์มที่เป็นการเกษตรเฉลี่ยครอบครัวละ 9,001.17 บาท/ปี รายได้ที่มิใช่เป็นการเกษตรเฉลี่ยครอบครัวละ 2,081.15 บาท/ปี และคิดรวมเป็นรายได้ทั้งนอกฟาร์มและในฟาร์มสุทธิเฉลี่ย 19,411.70 บาท/ปี ถ้าคิดเป็นรายได้ต่อคนจะเป็นจำนวน 5,289.29 บาท/คน/ปี โดยที่รายได้เฉลี่ยของประชากรไทยจำนวน 17,700 บาท/คน/ปี

4. รายจ่ายของเกษตรกร จากการศึกษาเฉพาะรายจ่ายในฟาร์มเท่านั้น มิได้ทำการศึกษารายจ่ายอื่น ๆ ปรากฏว่าเกษตรกรมีรายจ่ายในฟาร์มเฉลี่ยจากจำนวน 88 ครอบครัว จำนวน 3,005.65 บาท/ปี และในรายจ่ายนี้ สูงสุด 17,925.50 บาท/ปี และต่ำสุดจำนวน 30 บาท/ปี

รายได้ของเกษตรกร โดยคิดจากรายได้ของฟาร์มหักกับรายจ่ายของฟาร์มแล้ว เกษตรกรมีเงินคงเหลือเฉลี่ย 16,406.06 บาท/ครอบครัว/ปี

5. เครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร เกษตรกรมีเครื่องมือและอุปกรณ์การเกษตร พื้นฐานเป็นส่วนมาก เช่น จอบ, เสียม, เคียว, พลั่ว, มีร้อยละ 96.59 เครื่องพ่นยาใช้มือร้อยละ 25.0 ส่วนเครื่องมือที่ทันสมัยนั้นมีอยู่ไม่มากนัก เช่น รถไถ 4 ล้อ, เครื่องนวด, เครื่องพ่วง ร้อยละ 1.1 เท่านั้น และเครื่องสูบน้ำร้อยละ 2.3

6. สภาพที่อยู่อาศัย เกษตรกรส่วนมากมีบ้านพักอาศัยร้อยละ 63.6 เป็นไม้ และมีลักษณะกระต๊อบอยู่ถึงร้อยละ 22.7 แสงสว่างที่ใช้ภายในบ้านเป็นไฟฟ้าร้อยละ 85.2 มีเชื้อเพลิงที่ใช้หุงต้มส่วนมากร้อยละ 94.3 ใช้ถ่าน-ฟืน

7. เครื่องใช้ภายในบ้าน เกษตรกรมีวิทยุจำนวนร้อยละ 71.6 มีโทรทัศน์ร้อยละ 37.5 มีรถจักรยานร้อยละ 31.8 มีจักรยานยนต์ร้อยละ 28.4 รถบรรทุกเล็กร้อยละ 5.7

8. การจ้างแรงงาน มีการจ้างแรงงานร้อยละ 53.4 แรงงานที่ใช้ 3 - 5 คน จำนวนร้อยละ 48.9 เป็นการจ้างแรงงานแบบชั่วคราวร้อยละ 46.6 เป็นแรงงานประจำร้อยละ 2.1 ช่วงเวลาในการจ้างเป็นช่วงเดือนกรกฎาคมถึงเดือนกันยายนร้อยละ 57.7 โดยอัตราค่าจ้างแรงงานจำนวน 40-49 บาท ร้อยละ 48.9

9. หนี้สินของเกษตรกร เกษตรกรที่เป็นหนี้สินร้อยละ 29.5 แหล่งที่กู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ร้อยละ 42.31 ธนาคารพาณิชย์อื่น ๆ ร้อยละ 30.77 นอกนั้นเป็นญาติและเพื่อนบ้านร้อยละ 7.6

วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมร้อยละ 38.5 และร้อยละ 23.1 นำไปซื้อพันธุ์พืช-พันธุ์สัตว์ และซื้อวัสดุอุปกรณ์การเกษตร ตามลำดับ และมีร้อยละ 15.4 ที่นำไปทำงานต่างประเทศ

ระยะเวลาในการกู้ยืมที่มีเวลามากกว่า 1 ปี ร้อยละ 46.2 นอกนั้นน้อยกว่า 1 ปี การส่งใช้มักเป็นการส่งใช้เป็นผลผลิตถึงร้อยละ 92.2

10 สภาพทางสังคมของเกษตรกร การเข้าเป็นสมาชิกหรือกรรมการกลุ่มสังคม มีกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์เป็นร้อยละ 44.3 กลุ่มวัดร้อยละ 28.4 ส่วนกลุ่มทางการเกษตรนั้น เป็นกลุ่มชาวนาร้อยละ 35.0 เท่ากับกลุ่มเกษตรกรและกลุ่มแม่บ้าน

ประโยชน์ที่ได้จากการรวมกลุ่มในจำนวน 20 รายนั้น มี 15 รายที่ได้รับเชิญประชุม และ 14 รายมีสิทธิออกเสียงต่าง ๆ จำนวน 7 รายเป็นการจัดหาตลาดผลผลิตและได้รับอบรมความรู้ใหม่ ๆ นอกนั้นเป็นการรับแจกวัสดุการเกษตร ค่าประกันเงินกู้ดอกเบี้ยต่ำ และจัดหาแหล่งน้ำ แต่ละประเภทไม่เกิน 5 ราย

11. พฤติกรรมการติดต่อสื่อสาร เกษตรกรมีแหล่งติดต่อข่าวสารจากก้านผู้ใหญ่บ้าน และเกษตรตำบลร้อยละ 55.6 และร้อยละ 45.5 ตามลำดับ วิทยุเป็นชนิดของสื่อสารมวลชนที่ได้รับข่าวสารร้อยละ 48.9 และโทรทัศน์ร้อยละ 30.7

12. ความสัมพันธ์ของเกษตรกรกับหน่วยงานทางการเกษตร มีเกษตรกรขอรับบริการทางวิชาการ ร้อยละ 26.0 และผู้ที่ได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางการเกษตร ร้อยละ 46.6 โดยความช่วยเหลือที่ได้รับเป็นได้รับคำแนะนำมากที่สุดคือร้อยละ 78.1 แจกพันธุ์พืช-สัตว์ร้อยละ 56.1 อบรมความรู้แผนใหม่ ร้อยละ 43.9

ทัศนคติที่เกษตรกรมีต่อตัวเกษตรตำบลในเรื่องต่าง ๆ อยู่ในเกณฑ์เฉลี่ยปานกลาง

13. แรงจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตร ร้อยละ 70.5 เกษตรกรทำตามบรรพบุรุษ อีกร้อยละ 27.7 เห็นเพื่อนบ้านทำได้ผลดี ส่วนคำแนะนำจากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมร้อยละ 20.5

ความต้องการในการปรับปรุงการผลิต มีผู้ต้องการปรับปรุงการผลิตร้อยละ 90.30 โดยมีเหตุผลเพราะต้องการเพิ่มรายได้ร้อยละ 63.6 โดยใช้วิธีการปรับปรุงโดยวิธีใส่ปุ๋ยร้อยละ 53.40

14. ความเชื่อของเกษตรกร ในเรื่องพิธีกรรมต่าง ๆ มีความเชื่อการเช่นไหว้บรรพบุรุษในระดับความเชื่อมาก ส่วนในเรื่องอื่น ๆ มีความเชื่ออยู่ในระดับปานกลาง

การปฏิบัติเวลาเกิดเจ็บป่วยไปสถานื่อนามัยร้อยละ 71.6 ไปหาแพทย์โรงพยาบาลร้อยละ 62.5 รักษากับพระสงฆ์หรือน้ำมนต์ร้อยละ 11.4

มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการคุมกำเนิดว่าไม่เป็นบาปร้อยละ 54.5 และมีการคุมกำเนิดร้อยละ 52.3

วันสำคัญทางขนบธรรมเนียมประเพณีที่มกหยุดงาน คือวันสงกรานต์ หยุดจำนวน 5-6 วัน นอกนั้นหยุด 1-2 วัน

สภาพทางด้านชีวภาพ

เกษตรกรในหมู่บ้านปลูกพืชร้อยละ 62.5 โดยปลูกข้าวร้อยละ 70.45 ถั่วต่าง ๆ ร้อยละ 46.59 มีพื้นที่ในการปลูกข้าวทั้งหมดร้อยละ 67.93 และปลูกถั่วเหลืองร้อยละ 19.83 ของพื้นที่ทำการเกษตร พันธุ์พืชที่ปลูกมีเหตุผลร้อยละ 34.1 ว่าหาพันธุ์ง่ายและเป็นพันธุ์ที่เกษตรกรตำบลแนะนำ

การเตรียมพื้นที่การเพาะปลูกร้อยละ 40.3 เตรียมดินด้วยแรงคน มีเพียงร้อยละ 23.9 ใช้เครื่องยนต์

ลักษณะการดูแลรักษาและการปลูก

เกษตรกรมีการปลูกพืชตามแต่เห็นสมควรร้อยละ 50.8 มีการปลูกพืชเป็นแถวเป็นแนวตามคำแนะนำร้อยละ 23.8 การพรวนดินร้อยละ 32.8 ใช้รถไถเล็ก ใช้จอบเสียมร้อยละ 32.8 การกำจัดวัชพืชใช้แรงงานคนในการทำร้อยละ 35.8 ใช้สารเคมีร้อยละ 34.3 การ

กำจัดโรคและแมลงใช้สารเคมีฉีดพ่นร้อยละ 25.4 การใส่ปุ๋ยใช้ปุ๋ยเคมีอันดับ 1 ต่อจำนวนร้อยละ 37.31 และใช้ปุ๋ยคอกร้อยละ 17.91 การให้น้ำร้อยละ 38.8 มีการให้น้ำแบบปล่อยให้ท่วมแปลง การนวดสีใช้แรงงานจากคนร้อยละ 61.19 มีร้อยละ 28.4 ที่ทำการคัดเลือกแยกผลผลิต และเกษตรกรร้อยละ 74.6 มีถังฉางสำหรับเก็บผลผลิต

โรคและแมลงที่พบและสารเคมีกำจัด

เกษตรกรระบุว่า โรคที่พบในแปลงข้าวเป็นโรคใบแห้งและใบสีส้ม ร้อยละ 80.59 และพบในแปลงถั่วต่าง ๆ พบโรคโคนเน่าร้อยละ 24.39 และโรคราสนิมร้อยละ 75.61 ส่วนสารเคมีมิได้ใช้กำจัดทั้งในแปลงข้าวและแปลงถั่วต่าง ๆ เพราะที่ไม่มีผลถึงระดับเศรษฐกิจ

เกษตรกรร้อยละ 100.00 ระบุถึงศัตรูพืชที่เป็นปัญหามากที่สุดคือหนู ซึ่งเกษตรกรใช้วิธีการร้อยละ 86.56 และใช้วิธีเหยื่อพิษร้อยละ 13.43 เป็นวิธีกำจัด

ลักษณะการป้องกันของเกษตรกรขณะฉีดพ่นสารเคมีของเกษตรกร โดยการอยู่เหนือลมร้อยละ 89.55 และระบुर้อยละ 94.02 มีที่ปิดปากและจมูก ส่วนอีกร้อยละ 44.77 ไม่ได้ป้องกันอะไรเลย

การใช้ผลผลิตที่ได้

เกษตรกรร้อยละ 77.6 ใช้ผลผลิตเพื่อเป็นการบริโภคในครอบครัว มีร้อยละ 11.9 ที่ขาย โดยมีแหล่งขายร้อยละ 23.9 ขายให้พ่อค้า มีเพียงร้อยละ 1.5 ขายให้กลุ่มเกษตรกร

การบำรุงดิน

เกษตรกรร้อยละ 64.77 มีการบำรุงดินของตนเอง โดยวิธีใส่ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมัก ร้อยละ 43.9

ความต้องการของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

ปัญหาในการประกอบอาชีพเกษตร

เกษตรกรระบุเป็น 3 ลำดับคือ 1. ผลผลิตราคาต่ำร้อยละ 65.9 2. วัสดุอุปกรณ์ในการผลิตราคาสูงร้อยละ 26.1 และพื้นที่ไม่เพียงพอร้อยละ 22.7

ความต้องการในการประกอบอาชีพเกษตร

เกษตรกรระบุร้อยละ 56.8 หาแหล่งทุนที่เหมาะสม และหาที่ดินทำกินร้อยละ 30.7 ความต้องการของเกษตรกรที่มีต่อเจ้าหน้าที่ส่งเสริม ร้อยละ 76.1 ต้องการให้เยี่ยมเยียนเกษตรกรให้มากกว่าที่ทำอยู่ และร้อยละ 42.0 ต้องการให้จัดฝึกอบรมในเรื่องที่น่าสนใจ

ความต้องการการฝึกอบรมของเกษตรกรเกี่ยวกับเรื่องพืชไร่ เช่น ข้าวร้อยละ 41.10 ถังเหลืองร้อยละ 34.25 ในด้านพืชผักต้องการร้อยละ 10.96 ด้านผลไม้ต้องการร้อยละ 35.62 ด้านสัตว์บาลต้องการร้อยละ 23.29 ด้านช่างเกษตรต้องการร้อยละ 10.96 ด้านธุรกิจการเกษตรต้องการร้อยละ 13.70 และด้านสหกรณ์การเกษตรร้อยละ 16.44

ข้อเสนอแนะ (Recommendation)

จากการศึกษาสภาวะเศรษฐกิจ-สังคม ตลอดจนสภาพแวดล้อมทางกายภาพและชีวภาพของบ้านแม่ใจ ตำบลบ้านเป้า อำเภอแม่แตง พบสิ่งที่น่าสนใจเกิดหลายประการ

1. จากปัญหาของเกษตรกรที่ระบุว่ามีอันดับ 1 คือ ผลผลิตราคาต่ำ จากสาเหตุนี้ทำให้มีรายได้น้อยตามมาด้วย หรือถ้าจะพูดถึงกำไรขาดทุนก็คงเข้าลักษณะขาดทุนสำหรับการผลิตนั้น มูลเหตุที่เกิดขึ้นนี้มีด้วยกันหลายทาง เช่น อาจเป็นเพราะพ่อค้าคนกลางกดราคาจนขาดความยุติธรรม ผลผลิต (สินค้า) ไม่ได้มาตรฐาน หรือความต้องการในการเสนอซื้อน้อยกว่าการ

เสนอขาย ในส่วนของผู้วิจัยใคร่เสนอแนะไว้สำหรับบ้านแม่ใจเป็นภาพรวม ๆ เพื่อเป็นแนวทางทางราชการคงจะออกไปที่เกษตรตำบลเพราะใกล้ขีดที่สุด ควรมีตลาดที่แน่นอนก่อนที่จะทำการส่งเสริมหรือแนะนำโดยประสานกับอำเภอหรือจังหวัด ถ้าเป็นไปได้ก็ประสานกับหน่วยงานหรือเอกชนที่รับซื้อโดยตรง รวมทั้งกำหนดเป็นโควตาการผลิตแต่ละคนตามพื้นที่ เพื่อผลิตผลที่ออกมาจะได้ไม่มากเกินไปเกินความต้องการ แล้วทำประกันราคาโดยตกลงกันให้มีระบบรวมถึงต้องควบคุมมาตรฐานของสินค้าควบคู่กันไป ซึ่งน่าจะเป็นวิธีหนึ่งที่จะช่วยให้ราคาผลผลิตดีขึ้นและเกิดการยอมรับ

2. การคมนาคมก็เป็นปัญหาหนึ่งซึ่งน่าจะได้รับการแก้ไข บ้านแม่ใจนั้นมีทางออกได้ 2 ทางคือ ทางตำบลช่อแลและทางอำเภอแม่แตง ระยะทางประมาณ 15 กิโลเมตร แต่ทางเป็นทางลูกรังตลอด จะมีทางออกทางตำบลช่อแลเท่านั้นประมาณ 4 กิโลเมตร ที่ลาดยาง แต่ก็แคบไม่สะดวกนัก น่าจะได้รับการปรับปรุงเพราะจะทำให้การคมนาคมสะดวกขึ้น จะมีผลทำให้ต้นทุนการขนส่งลดลงตลอดจนการได้เข้า-ออกหรือติดต่อกับหน่วยราชการอื่น ได้สะดวกยิ่งขึ้น น่าจะทำให้เกษตรกรได้มีหูตากว้างขวางขึ้นในส่วนของ การผลิต

3. การขาดแคลนน้ำในพื้นที่ปลูก เพราะในบ้านแม่ใจ (หมู่ 1) นั้นมีส่วนหนึ่งที่มิได้อยู่ในโครงการชลประทาน ซึ่งมักจะปลูกพืชได้เพียงหนเดียวคือช่วงฤดูฝนเท่านั้น ควรจัดให้มีแหล่งน้ำขนาดเล็กขึ้นเพื่อทำการเกษตรนอกเหนือจากน้ำฝน จะทำให้เกษตรกรมีงานทำตลอด มิเกิดการว่างงาน และช่วยลดการโยกย้ายถิ่น มีรายได้เพิ่มขึ้น

4. พื้นที่ทำการเกษตรพบว่ามีเพียง 686 ไร่ เท่านั้น ถ้าจะคิดเป็นจำนวนได้เพียงร้อยละ 5.7 ของพื้นที่ทั้งหมดเท่านั้น (12,000 ไร่) จะเห็นว่ายังน้อยอยู่ น่าจะได้มีการพัฒนาที่ดินเพื่อการทำกินเพิ่มขึ้นมา เพราะยังมีพื้นที่บางส่วนที่มิมีความลาดชันน้อย พอดีที่จะพัฒนาเป็นพื้นที่ทำการเกษตรได้

5. เป็นที่น่าสังเกตว่าบ้านแม่ใจไม่มีการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพนอกจากเลี้ยงไว้ใช้งานหรือเพื่อบริโภคในครอบครัวเท่านั้น น่าจะมีการส่งเสริมอย่างจริงจัง โดยอาจทำเป็นกลุ่มสาธิต เพื่อจะได้มีอิทธิพลในการให้เพื่อนบ้านทำตามได้ การเลี้ยงอาจเป็นการเริ่มต้นเลี้ยงปลาในนาข้าว

อย่างจริงจังรวมทั้งทางด้านแหล่งวิชาการ เพราะจะช่วยทำให้เกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์
ในด้านการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นและยังเป็นอาชีพเสริมได้เป็นอย่างดี

6. การเป็นหนี้ของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่ามี การเป็นหนี้หรือมีการกู้ยืมน้อย
ส่วนมากที่มีการกู้ยืมมิใช่เป็นการกู้ยืมเพื่อลงทุน แต่เป็นการกู้ยืมเพื่อนำไปใช้จ่ายประจำวัน รวมทั้ง
กู้ยืมเพื่อไปทำงานต่างประเทศ

ผู้ศึกษาได้สอบถามถึงสาเหตุที่มีการกู้ยืมเพื่อการลงทุนน้อยนั้น ได้รับคำตอบว่าไม่กล้า
กลัวขาดทุน แล้วไม่รู้จะไปหาที่ไหนมาใช้ได้ เพราะเคยทำการปลูกตามการส่งเสริมนั้นขายไม่ได้
นอกจากจะมีเอกชนหรือบริษัทมาส่งเสริมให้ปลูกแล้วออกล่วงหน้าให้ก่อน เช่น ค่าพันธุ์ ค่าปุ๋ย พอ
ขายผลผลิตให้แล้วทำการหักสิ่งของที่ให้มาเป็นเงินทุน จะเห็นได้ว่าเกษตรกรไม่กล้ากู้ยืมเพื่อการ
ลงทุน แต่จากการศึกษาพบว่าความต้องการของเกษตรกรอันดับแรกคือ หาแหล่งเงินทุนที่เหมาะสม
ให้ ทำให้คิดไปได้ว่าเงินทุนนั้นก็คือเงินทุนที่มีคนออกให้ก่อน ก็น่าจะตรงกับแนวแก้ปัญหาในข้อ 1
คือจัดให้เกษตรกรพบกับผู้รับซื้อโดยตรง

7. สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งในบ้านแม่โจ้คือการรวมกลุ่มทางการเกษตร มีที่
เข้าเป็นสมาชิกจำนวนน้อย ถ้าไม่เกิดการรวมกลุ่มก็ไม่เกิดพลัง ไม่เกิดความคิดใหม่ ๆ ไม่เกิด
อำนาจการต่อรอง และไม่เกิดการใช้ประโยชน์จากกลุ่ม น่าจะหาวิธีการกระตุ้นทำให้เกิดการ
รวมกลุ่มต่าง ๆ ทางทางการเกษตรให้มากขึ้น

8. ทางด้านเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลพบว่า ได้คะแนนเฉลี่ยปานกลาง แต่จากการ
สอบถามพบว่า เกษตรกรต้องการให้มีการเยี่ยมเยียนมากกว่านี้ และจัดให้มีการฝึกอบรมในเรื่องที่
น่าสนใจรวมทั้งติดต่อหาแหล่งขายผลผลิตให้ ซึ่งดูแล้วก็ตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรคือผลผลิต
ราคาต่ำ ซึ่งน่าจะเกิดจากพ่อค้าคนกลางกำหนดราคาไม่ยุติธรรมแก่เกษตรกร ในเรื่องของการ
ฝึกอบรมวิชาการที่นำร่องอยู่ในข่ายที่เกษตรตำบลสามารถทำได้ โดยการติดต่อกับแหล่งวิชาการ
ซึ่งมีทั้งราชการและเอกชนที่พร้อมจะให้บริการด้านนี้ การมาเยี่ยมเยียนเกษตรกรควรจะให้เพิ่ม
มากกว่าที่ทำอยู่ เพราะถ้าเกิดความสัมพันธ์กันมากความศรัทธาน่าจะตามมา และเมื่อเกิดความ

ศรัทธา การยอมรับก็น่าจะสูงตามไปด้วย และยังเป็น การทันต่อเหตุการณ์ถ้าเกิดกรณีเร่งด่วน เช่น การระบาดของโรคต่าง ๆ

9. อีกประการหนึ่งคือ วิธีการปรับปรุงอาชีพเกษตรกรที่เกษตรกรเน้น ซึ่งแทนที่น่าจะเป็นการนำเอาวิทยาการแผนใหม่มาใช้แต่กลับได้รับการตอบเพียงเล็กน้อย ซึ่งส่วนนี้บางทีเกษตรกรมองไม่เห็นถึงความต้องการที่แท้จริงของตน เจ้าหน้าที่ราชการที่เกี่ยวข้องจึงควรตระหนักถึงความสามารถในการพึ่งพาตนเอง (self help) ของเกษตรกร ซึ่งอรุณ รักรธรรม (2525 : 40) ได้กล่าวถึงเรื่องนี้ว่า "... บุคคลที่พึ่งตนเองได้ จะเป็นผู้ที่รู้จักรับผิดชอบตนเอง รู้จักสร้างตนเองโดยความสามารถที่จะแก้ไขปัญหาของตนเองด้วยปัญญาและความเชื่อมั่น นอกจากนี้ ยังชักนำให้ผู้อื่นรู้จักพึ่งตนเองและยังสามารถเป็นที่พึ่งของคนอื่นได้ด้วย"

สรุปการเสนอแนะ

ในการเสนอแนะจากผู้ศึกษาครั้งนี้ น่าจะมีสิ่งที่เร่งด่วนในการจัดทำให้เกิดขึ้นก็คือ

1. ส่งเสริมให้มีการเลี้ยงสัตว์เป็นอาชีพเสริม
2. หาดตลาดหรือติดต่อแหล่งขายผลผลิตให้
3. จัดให้มีการรวมกลุ่มทางการเกษตรให้มากขึ้น

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การออกสัมภาษณ์ควรใช้เวลาในการสัมภาษณ์เป็นเวลาเย็นหรือกลางคืนตอนหัวค่ำหรือเป็นวันหยุดจะดีกว่า เพราะถ้าไปเวลากลางวันเกษตรกรจะไปทำงาน และถ้าตามไปยังพื้นที่ทำงานจะทำให้เกษตรกรละทิ้งงานและไม่อยู่ในอารมณ์ที่จะให้สัมภาษณ์เพราะต้องรีบเร่งทำงานให้ทันกับเวลา

2. เท่าที่สังเกตจากการสัมภาษณ์ มีเกษตรกรบางรายมิได้ตอบตามความเป็นจริงนักเหมือนไม่อยากจะทราบข้อมูล อาทิเช่นทางด้านรายได้ หรือลักษณะงานที่รับจ้าง ซึ่งน่าจะเป็นจาก

ก่อน หรืออาจเป็นสุกร, วัวเนื้อและวัวนม, ไก่-เบ็ด ทั้งนี้เกษตรกรตำบลจำต้องช่วยในการส่งเสริมอย่างจริงจังรวมทั้งทางด้านแหล่งวิชาการ เพราะจะช่วยทำให้เกษตรกรมีความรู้และประสบการณ์ในด้านการเลี้ยงสัตว์เพิ่มขึ้นและยังเป็นอาชีพเสริมได้เป็นอย่างดี

6. การเป็นหนี้ของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่าการเป็นหนี้หรือมีการกู้ยืมน้อยส่วนมากที่มีการกู้ยืมมิใช่เป็นการกู้ยืมเพื่อลงทุน แต่เป็นการกู้ยืมเพื่อนำไปใช้จ่ายประจำวัน รวมทั้งกู้ยืมเพื่อไปทำงานต่างประเทศ

ผู้ศึกษาได้สอบถามถึงสาเหตุที่มีการกู้ยืมเพื่อการลงทุนน้อยนั้น ได้รับคำตอบว่าไม่กล้าขาดทุน แล้วไม่รู้จะไปหาที่ไหนมาใช้ได้ เพราะเคยทำการปลูกตามการส่งเสริมนั้นขายไม่ได้ นอกจากจะมีเอกชนหรือบริษัทมาส่งเสริมให้ปลูกแล้วออกล่วงหน้าให้ก่อน เช่น ค่าพันธุ์ ค่าปุ๋ย พอขายผลผลิตให้แล้วทำการหักสิ่งของที่ให้มาเป็นเงินทุน จะเห็นได้ว่าเกษตรกรไม่กล้ากู้ยืมเพื่อการลงทุน แต่จากการศึกษาพบว่าความต้องการของเกษตรกรอันดับแรกคือ หาแหล่งเงินทุนที่เหมาะสมให้ ทำให้คิดไปได้ว่าเงินทุนนั้นก็คือเงินที่คนออกให้ก่อน ก็น่าจะตรงกับแนวแก้ปัญหาในข้อ 1 คือจัดให้เกษตรกรพบกับผู้รับซื้อโดยตรง

7. สิ่งที่น่าสังเกตอีกประการหนึ่งในบ้านแม่โจ้ก็คือการรวมกลุ่มทางการเกษตร มีที่เข้าเป็นสมาชิกจำนวนน้อย ถ้าไม่เกิดการรวมกลุ่มก็ไม่เกิดพลัง ไม่เกิดความคิดใหม่ ๆ ไม่เกิดอำนาจต่อรอง และไม่เกิดการใช้ประโยชน์จากกลุ่ม น่าจะหาวิธีการกระตุ้นทำให้เกิดการรวมกลุ่มต่าง ๆ ทางทางการเกษตรให้มากขึ้น

8. ทางด้านเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลพบว่า ได้คะแนนเฉลี่ยปานกลาง แต่จากการสอบถามพบว่า เกษตรกรต้องการให้มีการเยี่ยมเยียนมากกว่านี้ และจัดให้มีการฝึกอบรมในเรื่องที่น่าสนใจรวมทั้งติดต่อหาแหล่งขายผลผลิตให้ ซึ่งดูแล้วก็ตรงกับปัญหาที่เกิดขึ้นแก่เกษตรกรคือผลผลิตราคาต่ำ ซึ่งน่าจะเกิดจากพ่อค้าคนกลางกำหนดราคาไม่ยุติธรรมแก่เกษตรกร ในเรื่องของการฝึกอบรมวิชาการที่น่ารู้นั้นอยู่ในข่ายที่เกษตรตำบลสามารถทำได้ โดยการติดต่อกับแหล่งวิชาการ ซึ่งมีทั้งราชการและเอกชนที่พร้อมจะให้บริการด้านนี้ การมาเยี่ยมเยียนเกษตรกรควรจะให้มีเพิ่มมากกว่าที่ทำอยู่ เพราะถ้าเกิดความสัมพันธ์กันมากความศรัทธาน่าจะตามมา และเมื่อเกิดความ

เอกสารอ้างอิง

กรมพัฒนาที่ดิน กระทรวงเกษตรและสหกรณ์. 2522. รายงานการสำรวจความเหมาะสมของดิน ฉบับที่ 204 จังหวัดเชียงใหม่. กรุงเทพมหานคร : งานผลิตแผนที่และหนังสือรายงานกองสำรวจที่ดิน.

กฤษฎา สัมพันธ์รักษ์. 2522. ปรับปรุงพันธุ์พืช. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาพืชไร่, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

โครงการปรับปรุงระบบแผนและพัฒนาเกษตรกร สำนักงานจังหวัดเชียงใหม่. 2532. แนวทางการพัฒนาการเกษตรระดับตำบล ตำบลแม่แฝก อำเภอสันทราย. เชียงใหม่ : สำนักงานเกษตรสันทราย.

จำลอง อติกุล. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์. ระบบข้อมูลข่าวสารเพื่อการวางแผนและบริหารงานพัฒนาชนบท. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์ : (เอกสารอัดสำเนา)

ดิเรก ฤกษ์ห่วย. 2527. การพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : โครงการตำราพัฒนาชนบท สำนักส่งเสริมและฝึกอบรม มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

ทนุ ชื่นพุดิ. 2531. การยอมรับเทคโนโลยีการปลูกถั่วเหลืองหลังการทำนาของเกษตรกรบ้านแม่ใจ ตำบลบ้านเป้า และบ้านบวทมื่อ ตำบลชัยเหล็ก อำเภอแม่แตง จังหวัดเชียงใหม่. เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่ใจ.

ทวี ทิมขำ. 2528. การพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : บริษัทโอเอสพรีนติ้งเฮาส์จำกัด.

ธวัช มกรพงษ์. 2531. แนวคิดบางประการที่เกี่ยวกับการพัฒนาชนบทไทย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

นำชัย ทนุผล. 2529ก การพัฒนาชุมชน : หลักการและยุทธวิธี. เชียงใหม่ : สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่ใจ.

_____. 2529ข วิธีการเตรียมโครงการวิจัย. เชียงใหม่ : สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่ใจ.

_____ . 2532. การวางแผนและประเมินผลโครงการส่งเสริมเกษตร. (พิมพ์ครั้งที่สอง). เชียงใหม่ : ภาควิชาส่งเสริมการเกษตร, สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

บุญสม วราเอกศิริ. 2529. การส่งเสริมการเกษตร : หลักและวิธีการ. เชียงใหม่ : สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้.

ปัญญา หิรัญรัมย์. 2529ก เอกสารการสอนชุดวิชาการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

_____ . 2529ข ความรู้พื้นฐานทางการส่งเสริมการเกษตร. กรุงเทพมหานคร : บริษัทสารมวลชน

ปรีชา เศรษฐ์ธร. 2523. การศึกษากับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอเดียนส์ไตร์.

ไพรัตน์ เดชะรินทร์. 2525. บทบาทการพัฒนาชนบทไทย. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์.

ยุพา วงศ์ไชย. 2523. ทฤษฎีการปฏิบัติงานสังคมสงเคราะห์. กรุงเทพฯ : แสงรุ่งการพิมพ์

ลือชัย จุลาสัย และ มิ่งสวรรค์ ชาวสะอาด. เศรษฐกิจภาคเหนือประเทศไทย ปัจจุบันและอนาคต. กรุงเทพมหานคร : ศรีสมบัติการพิมพ์.

วสุธาร ศรีนพรัตน์. 2528. หลักและวิธีวิจัยทางการศึกษาเกษตร. กรุงเทพฯ : ภาพพิมพ์.

วิทยา ดำรงเกียรติศักดิ์. 2521 การศึกษาภาวะเศรษฐกิจสังคม และความต้องการของเกษตรกรเพื่อส่งเสริมการเกษตรระดับตำบล ในตำบลตลุก อำเภอสรรพยา จังหวัดชัยนาท พ.ศ.2520. กรุงเทพมหานคร : วิทยานิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

วิเชียร เกิดสุข. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์. การเตรียมข้อมูลชีวภาพ เศรษฐกิจและสังคม เพื่อการวิเคราะห์. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์. (เอกสารอัดสำเนา).

วิรัช เตียงหงษาสกุล. 2529. หลักการพัฒนาชุมชน : บทบาทของสถาบันการศึกษากับการพัฒนาชนบท. กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ไอเดียนส์ไตร์.

- วิรัช นิภาวรรณ. 2531 การพัฒนาชุมชนเปรียบเทียบ : การพัฒนาชุมชนตามอุดมการณ์ประชาธิปไตยและคอมมิวนิสต์. กรุงเทพมหานคร : โอเอสพรีนติ้งเฮาส์จำกัด.
- วิทยากร เชียงกุล. 2525. ปัญหาพื้นฐานของชาวนาไทย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เทพประทานพร.
- สมภพ มานะรังสรรค์. 2526. เศรษฐกิจการเกษตร. คณะเกษตรศาสตร์ สถาบันวิจัยสังคม : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- สมิต อาชวนิจกุล. 2530. การพัฒนาตนเอง. กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์ดอกหญ้า
- สุเกสินี สุกธีระ. 2528. การใช้เทคนิคการประเมินสภาวะชนบทแบบเร่งด่วน. รายงานการสัมมนาเรื่อง ระบบการทำฟาร์ม ครั้งที่ 2, 3-5 เมษายน 2528. ขอนแก่น : มหาวิทยาลัยขอนแก่น.
- สุจินต์ สิมารักษ์ และคณะ. 2531. ฟาร์มข้าว. 54 (พฤษภาคม-มิถุนายน 2531) : 19-20.
- สำนักงานเกษตรเชียงใหม่. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์. แนวทางพัฒนาการเกษตรและสหกรณ์ จังหวัดเชียงใหม่.
- สำนักงานพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์. แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ 6 (พ.ศ. 2530-2534).
- สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร. 2531. สถิติการเกษตรของประเทศไทย ปีเพาะปลูก 2530/31. ไม่ปรากฏสถานที่พิมพ์.
- สำนักงานสถิติแห่งชาติ. ไม่ปรากฏปีที่พิมพ์. สมุดสถิติรายปี ประเทศไทย บรรพ 35, 2530-31. สำนักนายกรัฐมนตรี.
- ไสว พรหมณี. 2531. ทวนกระแสความคิดในการพัฒนาชนบท. กรุงเทพมหานคร : บริษัทบพิศการพิมพ์ จำกัด.

อรุณ รักธรรม. 2525. สร้างคนก่อนสร้างงาน กรุงเทพฯ : สำนักงานเลขาธิการนายกรัฐมนตรี.

อังคณา ลิมานท์วราไชย. 2526. เปรียบเทียบผลได้ทางเศรษฐกิจและสังคมของสหกรณ์ธุรกิจ
รพช. กับเกษตรกรรายนอก. กรุงเทพมหานคร : วิทยาลัยนิพนธ์ปริญญาโท, มหาวิทยาลัย
เกษตรศาสตร์.

อากรพันธ์ จันทร์สวาท. 2525. การพัฒนาบุคคล กลุ่มและชุมชน. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์
: สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

Drilon J.D. Jr. and Saguiguit G.F. 1981. Accelerating Agricultural
Development. Philippines : SEARCA.

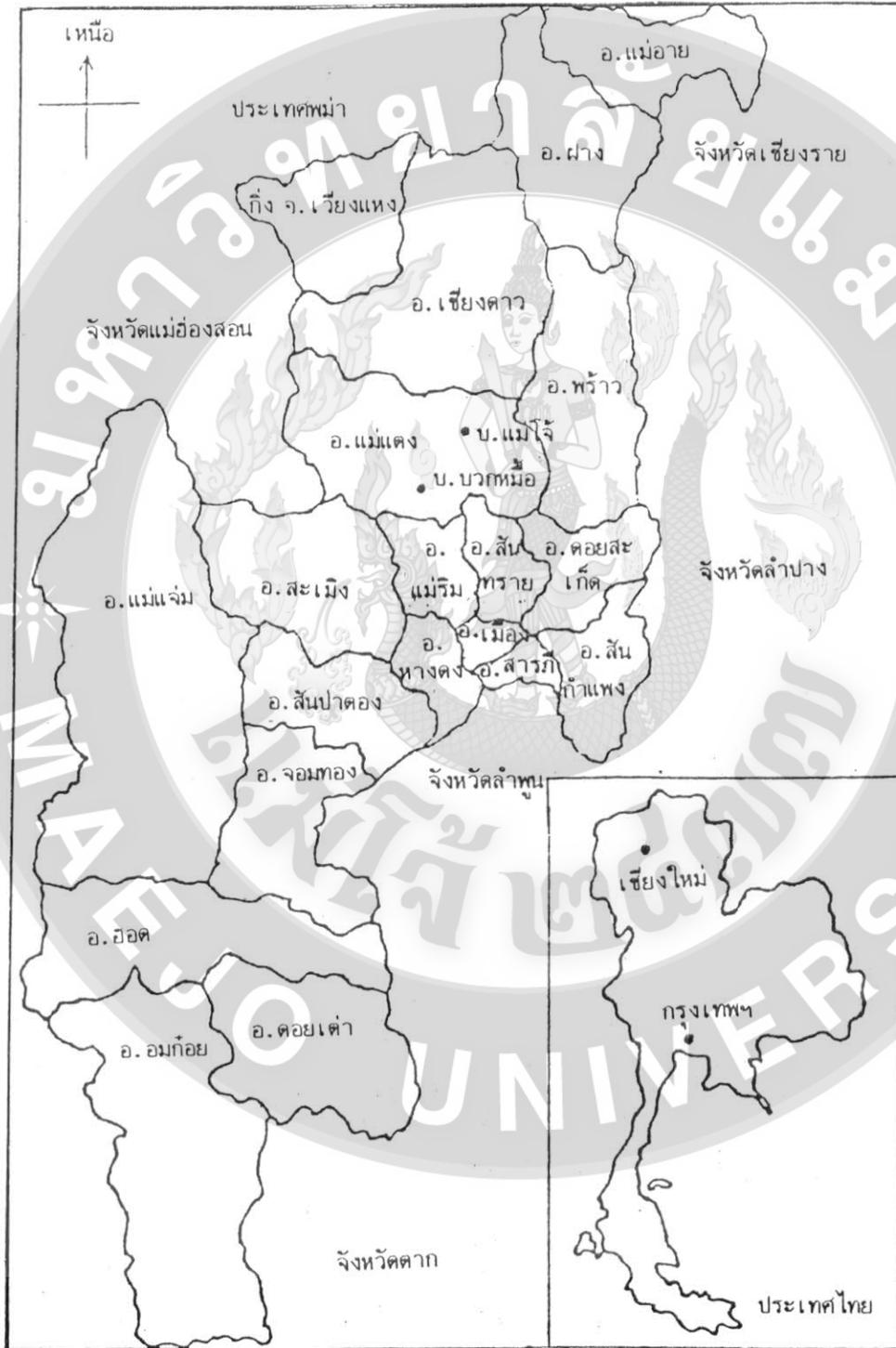
Flores, bueno and Lapastord. 1983. Handbook for Extension Work.
Philippines : Southeast Asian regional Center for Graduate study
and Research in Agriculture, College.

Shaner W.W. Phillipp P.E. and Schmehl W.R. 1982. Farming System
Research and Development Guidline for Developing Country. Boulder
Colorado U.S.A. : Westview press.

Thanupon sunila. 1986. Extension and Client's System Perception of
Training Need of Rice Farmer in Chiang-Mai Province. Munoz, Nueva
Eeija, Philippines.

ภาพที่ 1 แผนที่จังหวัดเชียงใหม่

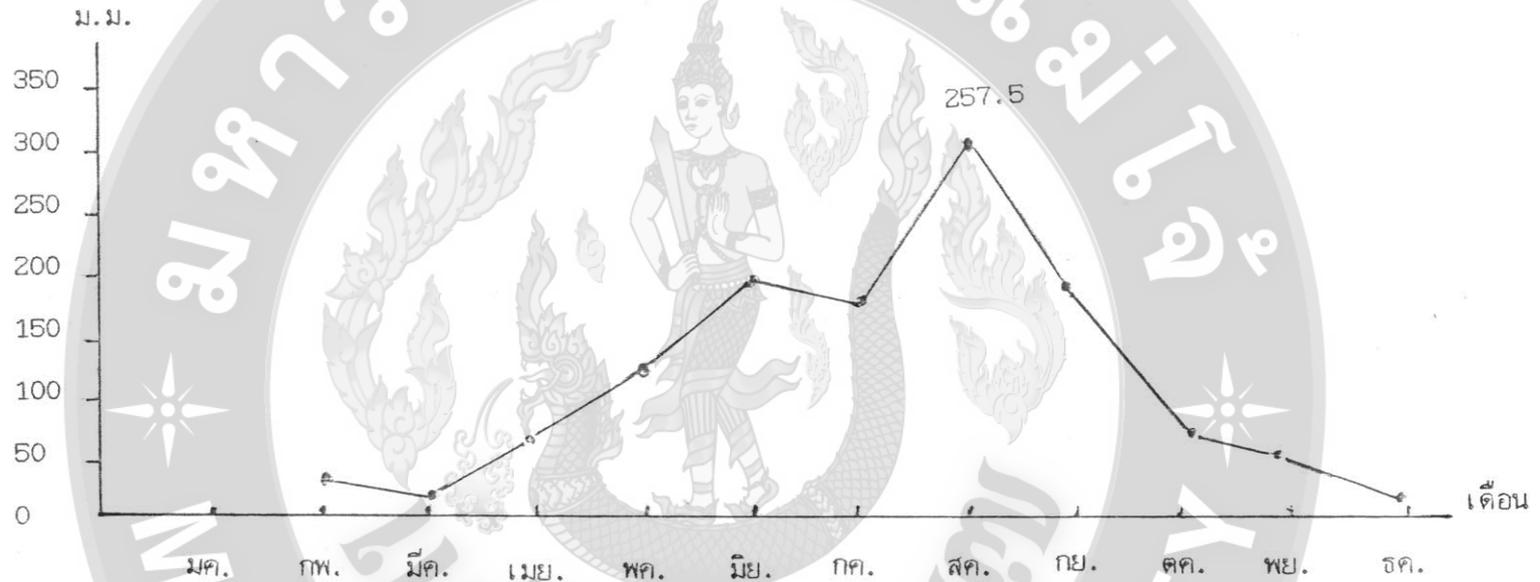

ภาคผนวก ข

กราฟปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 3 ปี
ตารางปริมาณและการกระจายตัวของน้ำฝน
และ แผนที่ดินอำเภอแม่แตง

กราฟแสดงปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 3 ปี (2529 - 2531)

คำอธิบาย

ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ย 3 ปี ของตำบลบ้านเป่า ต่ำสุดจะอยู่ในเดือนมีนาคม (เดือนที่มีฝนตก) สำหรับปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยสูงสุด จะอยู่ในเดือนสิงหาคม ซึ่งเป็นฤดูการทำนา แสดงว่าฝนตกเหมาะสมกับการปลูกข้าว

ปริมาณและการกระจายตัวของน้ำฝน

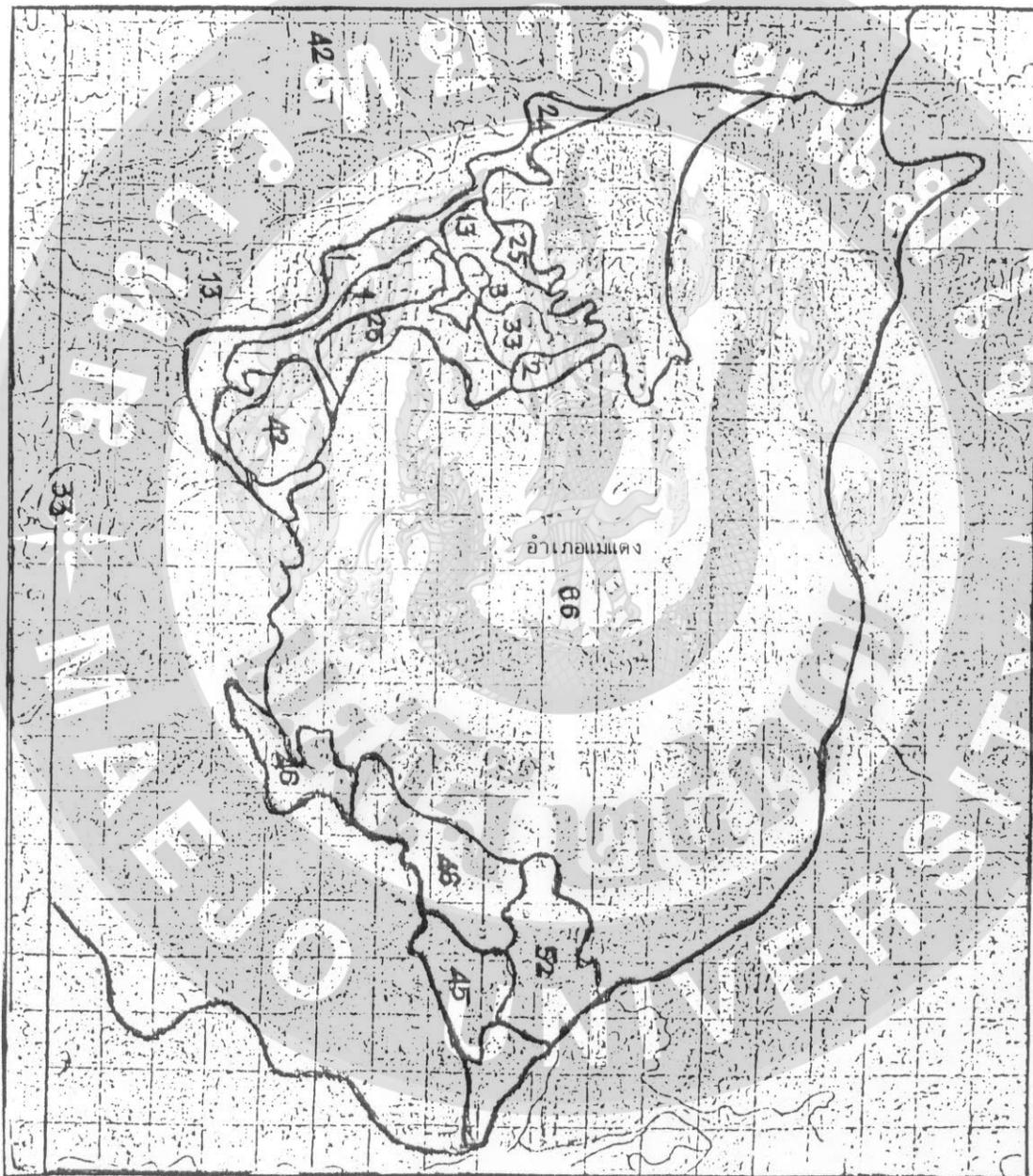
ตาราง 54 ปริมาณน้ำฝนของตำบลบ้านเป้า

เดือน \ ปี	2529	2530	2531	เฉลี่ย (ม.ม.)	หมายเหตุ
มกราคม	-	-	-	-	
กุมภาพันธ์	-	25.7	18.6	14.8	
มีนาคม	-	16.3	-	5.4	
เมษายน	75.2	38.2	65.2	59.5	
พฤษภาคม	88.2	78.6	238.9	135.2	
มิถุนายน	203.9	95.8	268.2	189.3	
กรกฎาคม	195.1	186.8	133.0	171.6	
สิงหาคม	186.8	331.6	254.0	257.5	
กันยายน	141.3	276.5	135.6	184.5	
ตุลาคม	102.1	63.8	180.9	91.6	
พฤศจิกายน	67.3	106.5	50.8	74.9	
ธันวาคม	63.1	-	-	21.0	
รวม	1,123.0	1,219.8	1,273.2	1,203.3	

ที่มา : โครงการส่งน้ำและบำรุงรักษาแม่แฝก-แม่จืด

ปริมาณน้ำฝนเฉลี่ยในรอบ 3 ปี ของตำบลบ้านเป้าประมาณ 1,203.3 ม.ม. โดยมีการกระจายของน้ำฝนเฉลี่ยอยู่ในเกณฑ์ ต่ำ คือเดือนเมษายน-พฤศจิกายน ส่วนเดือนธันวาคม-มีนาคมจะมีฝนตกน้อย เกือบไม่ตกเลยในเดือนธันวาคม-มกราคม

ภาพที่ 4 แผนที่ดินอำเภอแม่แตง

ตารางภาคผนวก 5 ปฏิทินการปลูกพืชต่าง ๆ ของเกษตรกรบ้านแม่ใจ

เวลาปลูก กิจกรรม	มค.	กพ.	มีค.	เมย.	พค.	มีย.	กค.	สค.	กย.	ตค.	พย.	ธค.
	ข้าว	----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- -----										
ถั่วเหลือง	----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- -----											
หอม-กระเทียม	----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- -----											
ถั่วลิสง	----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- -----											
พืชผัก	----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- -----											
ลำไย	----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- -----											
มัน	----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- ----- -----											

แบบสัมภาษณ์

เลขที่ _____

แบบสัมภาษณ์นี้เป็นแบบสัมภาษณ์เกษตรกรหมู่บ้าน _____ ตำบล _____ อำเภอ _____ จังหวัดเชียงใหม่ เพื่อศึกษาสภาพแวดล้อมทางกายภาพ ชีวภาพ เศรษฐกิจ และสังคม ซึ่งเป็นวิทยานิพนธ์ระดับปริญญาโท สาขาส่งเสริมการเกษตร สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้

ชื่อผู้สัมภาษณ์ _____ สัมภาษณ์เมื่อวันที่ _____

ตอนที่ 1 สถานภาพส่วนบุคคลของเกษตรกร

ชื่อเกษตรกร _____

บ้านเลขที่ _____ หมู่ _____ บ้าน _____

1. เพศ

( ) ชาย

( ) หญิง

2. อายุ _____ ปี (เกิน 6 เดือน คิดเป็น 1 ปี ถ้าไม่ถึง 6 เดือน ไม่นับ)

3. จำนวนปีที่ได้รับการศึกษาจากสถาบันการศึกษา _____ ปี

4. ความสามารถในการอ่านออกเขียนได้

( ) อ่านออกเขียนได้

( ) อ่านออกเขียนไม่ได้

( ) อ่านไม่ออกเขียนไม่ได้

5. สถานภาพการสมรส

( ) โสด

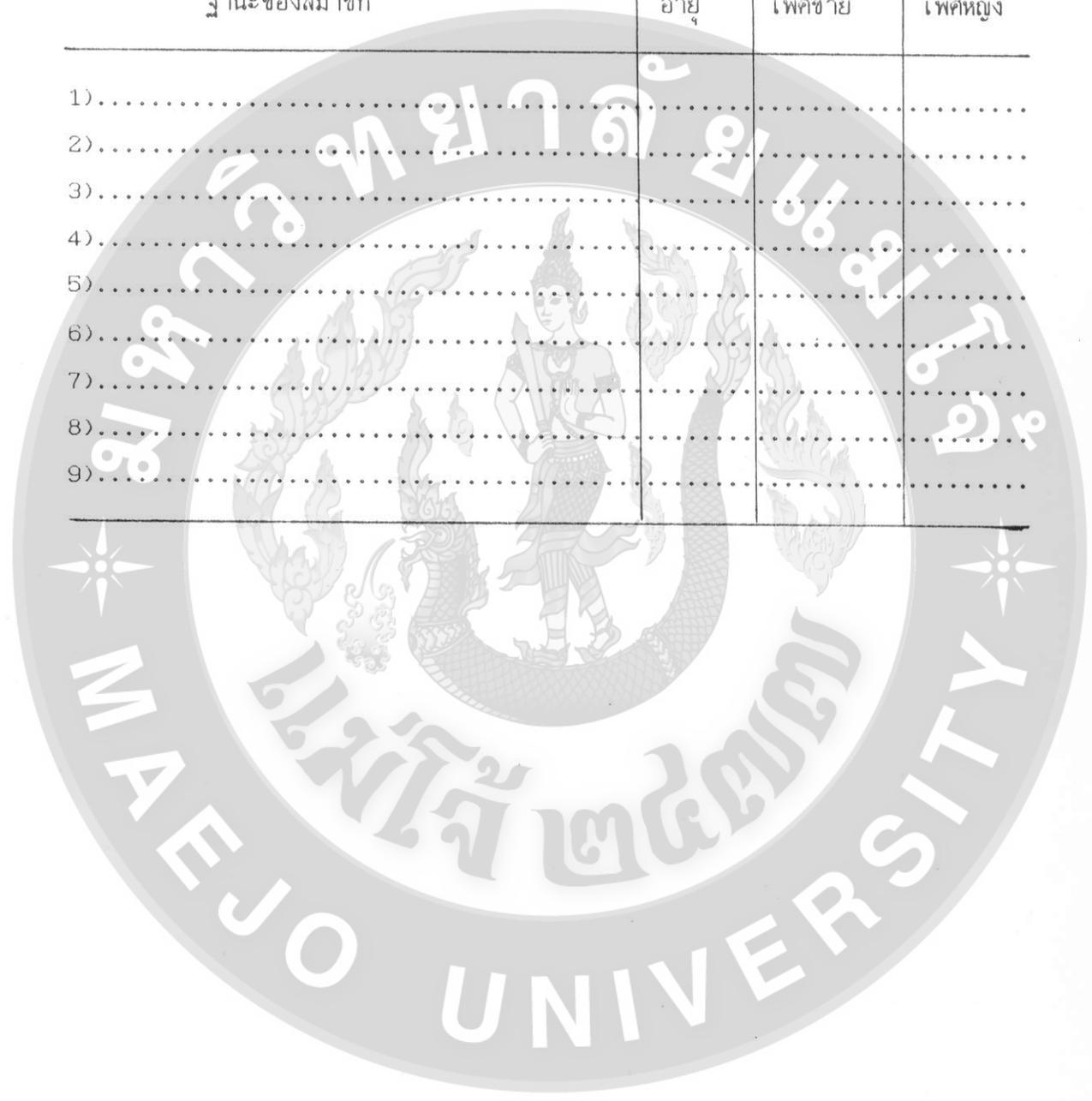
( ) แต่งงานแล้วและอยู่ด้วยกัน (จดทะเบียนสมรสหรือไม่ก็ตาม)

( ) แต่งงานแล้วและหย่าร้างหรือแยกกันอยู่

6. ประสบการณ์ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรวมเป็นเวลา _____ ปี

7. จำนวนสมาชิกในครอบครัวทั้งหมด _____ คน ประกอบด้วย

ฐานะของสมาชิก	อายุ	เพศชาย	เพศหญิง
1).....			
2).....			
3).....			
4).....			
5).....			
6).....			
7).....			
8).....			
9).....			

ก. ท่านเช่าจากใคร

- ( ) ญาติ
 ( ) เพื่อนบ้าน
 ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

ข. ท่านทำเปล่าจากใคร

- ( ) ญาติ
 ( ) เพื่อนบ้าน
 ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

ค. เหตุผลที่ท่านเช่า

- ( ) แรงงานในครอบครัวมากขึ้น
 ( ) ต้องการขยายพื้นที่
 ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

ง. เหตุผลที่ท่านให้เช่า

- ( ) แรงงานในครอบครัวน้อยลง
 ( ) ต้องการขยายพื้นที่
 ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

2. รายได้จากฟาร์ม

(1) รายได้จากพืช (เฉพาะในปี 2531)

พืช	พื้นที่ปลูก (ไร่)	จำนวน ผลผลิต	ราคา ต่อหน่วย (บาท)	รายได้ (บาท)	หมายเหตุ
1) ข้าว.....					
2) พืชไร่.....					
3) พืชผัก.....					
4) ไม้ผล.....					

รวมรายได้จากพืช _____ บาท

(2) รายได้จากสัตว์ (เฉพาะในปี 2531)

สัตว์	จำนวน (ตัว, กก.)	ราคาต่อหน่วย (บาท)	รายได้ (บาท)	หมายเหตุ
1) โค - กระบือ.....				
2) สุกร - แพะ - แกะ.....				
3) เป็ด - ไก่.....				
4) ปลา.....				

รวมรายได้จากสัตว์ _____ บาท

(3) รวมรายได้จากฟาร์ม (เฉพาะในปี 2531) เป็นเงิน _____ บาท

3. รายได้จากนอกฟาร์ม

(1) รายได้จากการเกษตร (เฉพาะในปี 2531)

รายการ	จำนวน สมาชิก ที่รับจ้าง	จำนวน วัน รับจ้าง	ค่าจ้าง ต่อวัน (บาท)	รายได้ (บาท)	สถานที่ (หมู่บ้าน) ใน นอก
1) รับจ้างทำนา.....					
2) รับจ้างทำไร่.....					
3) รับจ้างทำสวน.....					
4) รับจ้างขยายพันธุ์พืช.....					
5) รับจ้างเลี้ยงสัตว์.....					
6) รับจ้างดองสัตว์.....					
7) รับจ้างขุดดิน.....					
8) อื่น ๆ (ระบุ) _____					

รวมรายได้จากการเกษตร _____ บาท

(2) รายได้ที่ไม่ใช่การเกษตร (เฉพาะในปี 2531)

- 1) รั้งจ้าง มีรายได้เป็นเงิน _____ บาท
- 2) หัตถกรรม มีรายได้เป็นเงิน _____ บาท
- 3) ค้าขาย มีรายได้เป็นเงิน _____ บาท
- 4) เงินเดือน เงินบำนาญ เป็นเงิน _____ บาท
- 5) อื่น ๆ (ระบุ) _____ เป็นเงิน _____ บาท
- 6) ค่าเช่าที่ดิน เป็นเงิน _____ บาท
- (3) รวมรายได้จากนอกฟาร์ม เป็นเงิน _____ บาท
- 4. รวมรายได้ทั้งจากฟาร์มและนอกฟาร์ม เป็นเงิน _____ บาท
- 5. รายจ่ายของฟาร์ม

(1) รายจ่ายในการปลูกพืช (เฉพาะในปี 2531)

รายการ	พืช	รวม
1) ค่าเช่าพื้นที่.....		
2) ค่าเตรียมที่ดิน.....		
3) ค่าพันธุ์พืช.....		
4) ค่าปุ๋ยอินทรีย์.....		
5) ค่าปุ๋ยวิทยาศาสตร์.....		
6) ค่าแรงปลูก.....		
7) ค่ายาฆ่าแมลง.....		
8) ค่ายากำจัดวัชพืช.....		
9) ค่าแรงทำร่น.....		
10) ค่าใช้จ่ายในการให้น้ำ.....		
11) ค่าแรงเก็บเกี่ยว.....		
12) อื่น ๆ (ระบุ) _____		

รวมรายจ่ายในการปลูกพืช _____ บาท

(2) ใช้จ่ายในการเลี้ยงสัตว์ (เฉพาะในปี 2531)

รายการ	สัตว์			รวม
1) ค่าเช่าพื้นที่.....				
2) ค่าโรงเรือน.....				
3) ค่าพันธุ์สัตว์.....				
4) ค่าอาหารสัตว์.....				
5) ค่าอาหารเสริม.....				
6) ค่าวัคซีน.....				
7) ค่าแรง.....				
8) อื่น ๆ (ระบุ).....				
รวมรายจ่ายในการเลี้ยงสัตว์ _____ บาท				

(3) รวมรายจ่ายของฟาร์ม เป็นเงิน _____ บาท

6. เครื่องมือการเกษตรที่ท่านมีอยู่ในปัจจุบัน

☐ จอบ พลั่ว เสียม	☐ เคียว มีด ขวาน
☐ คราดมือ	☐ รถไถเดินตาม
☐ รถไถ 4 ล้อ (เล็ก)	☐ รถไถ 4 ล้อ (ใหญ่)
☐ ไถติดแทรกเตอร์	☐ คราดติดแทรกเตอร์
☐ จอบหมุนติดแทรกเตอร์	☐ เครื่องเจาะติดแทรกเตอร์
☐ เครื่องนวด _____ ติดแทรกเตอร์	☐ รถพ่วง
☐ เกวียน	☐ เครื่องสูบน้ำ
☐ เครื่องตัดหญ้า	☐ เครื่องพ่นยาใช้มือ
☐ เครื่องพ่นยาใช้เครื่องยนต์	☐ อื่น ๆ (ระบุ) _____
☐ อื่น ๆ (ระบุ) _____	

7. สภาพของที่อยู่อาศัย

(1) สภาพของบ้าน

- ( ) ไม้ไผ่มุงแฝก (กระต๊อบ)
 ( ) ไม้
 ( ) ครึ่งปูนครึ่งไม้
 ( ) ก่ออิฐถือปูน
 ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

(2) แสงสว่าง

- ( ) ตะเกียงน้ำมันก๊าด
 ( ) ไฟฟ้า
 ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

(3) เชื้อเพลิงหุงต้ม

- ( ) ถ่าน - ฟืน
 ( ) แก๊ส
 ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

(4) เครื่องใช้ในบ้านและยานพาหนะที่ท่านมีอยู่ในปัจจุบัน

( ) โต๊ะอาหาร	( ) ตู้เก็บอาหาร
( ) เตียงนอน	( ) โต๊ะเครื่องแป้ง
( ) โต๊ะเขียนหนังสือ	( ) โต๊ะรับแขก
( ) ตู้เสื้อผ้าพลาสติก	( ) ตู้เสื้อผ้าไม้
( ) วิทยุ	( ) โทรทัศน์สี
( ) เครื่องเล่นวีดีโอ	( ) พัดลม
( ) จักรเย็บผ้า	( ) ตู้เย็น
( ) รถเข็น	( ) รถจักรยาน
( ) รถจักรยานยนต์	( ) รถบรรทุกเล็ก
( ) รถบรรทุกใหญ่	

8. การจ้างแรงงาน

(1) ท่านมีการจ้าง

- ( ) มีการจ้าง ( ) ไม่มีการจ้าง

ในกรณีที่มีการจ้างแรงงาน

(2) แรงงานที่ท่านใช้เป็น

- ( ) ชาย
- ( ) หญิง
- ( ) ทั้งชายและหญิง

(3) ท่านใช้แรงงานในการทำงานด้าน

- ( ) พืช
- ( ) สัตว์
- ( ) ทั้งพืชและสัตว์
- ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

(4) จำนวนแรงงานที่ท่านใช้ในแต่ละวัน

- ( ) 1 - 2 คน
- ( ) 3 - 5 คน
- ( ) 6 - 10 คน
- ( ) มากกว่า 10 คน

(5) ระยะเวลาที่ท่านจ้างแรงงานเป็นลักษณะ

- ( ) ชั่วคราว
- ( ) ประจำ

(6) ช่วงเวลาในการจ้างแรงงานท่านจ้าง

- ( ) มกราคม - มีนาคม
- ( ) เมษายน - มิถุนายน
- ( ) กรกฎาคม - กันยายน
- ( ) ตุลาคม - ธันวาคม

(7) อัตราการจ้างต่อวัน

- ( ) 30 - 39 บาท
- ( ) 40 - 49 บาท
- ( ) 50 - 59 บาท
- ( ) 60 - 69 บาท
- ( ) 70 บาทขึ้นไป

- (8) แรงงานที่ท่านจ้างมีอายุ
☐ 10 - 15 ปี	☐ 16 - 20 ปี
☐ 21 - 25 ปี	☐ 26 - 30 ปี
☐ 31 - 35 ปี	☐ 36 ปีขึ้นไป

- (9) ท่านมีปัญหการจ้างแรงงานด้านใดบ้าง
- ไม่มีแรงงานให้จ้างในช่วงที่ต้องการ
  - ช่วงเทศกาลหาแรงงานยาก
  - แรงงานมีอายุน้อยเกินไป
  - แรงงานมีอายุมากเกินไป
  - ทำงานได้ไม่คล่อง
  - ต้องการค่าจ้างสูง
  - ไม่มีเครื่องมือมาด้วย
  - อื่น ๆ (ระบุ) _____

9. หนี้สิน

- (1) ขณะนี้ท่านมีหนี้สินหรือไม่
- มี เป็นเงิน _____ บาท
  - ไม่มี

ในกรณีที่มีหนี้สิน

- (2) แหล่งเงินเชื่อของท่านคือแหล่งใด และเสียดอกเบี้ยร้อยละเท่าไร
☐ ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร	ดอกเบี้ยร้อยละ _____
☐ กลุ่มเกษตรกร	ดอกเบี้ยร้อยละ _____
☐ สหกรณ์การเกษตร	ดอกเบี้ยร้อยละ _____
☐ ธนาคารพาณิชย์	ดอกเบี้ยร้อยละ _____
☐ ญาติ	ดอกเบี้ยร้อยละ _____
☐ เพื่อนบ้าน	ดอกเบี้ยร้อยละ _____
☐ พ่อค้าในท้องถิ่น	ดอกเบี้ยร้อยละ _____
☐ เจ้าของที่ดิน	ดอกเบี้ยร้อยละ _____
☐ อื่น ๆ (ระบุ) _____	ดอกเบี้ยร้อยละ _____

(3) ท่านกู้ยืมเงินไปเพื่อทำอะไร

- ( ) ซื้อพันธุ์พืช-พันธุ์สัตว์
- ( ) ซื้อวัสดุอุปกรณ์การเกษตร
- ( ) ซ่อมยานพาหนะ
- ( ) ซ่อมที่ดิน
- ( ) ปลุกสร้างบ้าน
- ( ) เป็นคำปรึกษาพยาบาลคนในครอบครัว
- ( ) เป็นค่าเล่าเรียนของบุตร
- ( ) ใช้ทำบุญตามเทศกาล
- ( ) ใช้ในงานบวชบุตร
- ( ) ใช้ในงานแต่งงานบุตร
- ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

(4) ระยะเวลากู้ยืม เป็นเวลาเท่าไร

- ( ) 3 เดือน
- ( ) 6 เดือน
- ( ) 1 ปี
- ( ) มากกว่า 1 ปี

(5) ท่านส่งใช้หนี้สินอย่างไร

- ( ) เงินสด
- ( ) ผลผลิต

(6) กรณีส่งใช้หนี้สินเป็นเงินสด ท่านส่งใช้อย่างไร

- ( ) รายเดือน
- ( ) ราย 6 เดือน หรือ 6 เดือน
- ( ) 1 ปี
- ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

10. สถานภาพทางสังคม

(1) ท่านเป็นสมาชิกหรือกรรมการกลุ่มสังคมอะไรบ้าง

กลุ่มสังคม	สมาชิก	กรรมการ
1) วัด.....		
2) สุนัขภิบาล.....		
3) กรรมการการศึกษา.....		
4) ลูกเฝ้าชาวบ้าน.....		
5) ฌาปนกิจสงเคราะห์.....		
6) อื่น ๆ (ระบุ).....		

(2) ท่านเป็นสมาชิกกรรมการกลุ่มการเกษตรอะไรบ้าง และเข้าร่วมกิจกรรมมากน้อยเพียงใด

กลุ่มการเกษตร	สมาชิก	กรรมการ	เข้าร่วมกิจกรรม				ไม่เข้า
			ทุกครั้ง	มากกว่า ครึ่ง	ประมาณ ครึ่งหนึ่ง	น้อยกว่า ครึ่ง	
1) กลุ่มชาวนา.....							
2) กลุ่มเกษตรกร.....							
3) สหกรณ์การเกษตร.....							
4) กลุ่มแม่บ้านเกษตรกร.....							
5) กลุ่มชลประทาน.....							
6) อื่นๆ(ระบุ).....							

(3) ท่านได้รับประโยชน์จากกลุ่มเกษตรกรอย่างไรบ้าง

☐ ( ) ค้าประกันเงินกู้	☐ ( ) กู้เงินดอกเบี้ยต่ำ
☐ ( ) จัดหาตลาดผลผลิต	☐ ( ) ซื้อวัสดุการเกษตรในราคาต่ำ
☐ ( ) ได้รับแจกวัสดุการเกษตร	☐ ( ) ช่วยจัดหาหน้า-แหล่งน้ำ
☐ ( ) ได้รับการอบรมความรู้ใหม่ ๆ	☐ ( ) ได้รับเชิญเข้าร่วมประชุม
☐ ( ) มีสิทธิออกเสียงในกรณีต่าง ๆ	☐ ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

11. พฤติกรรมการติดต่อสื่อสาร

(1) ท่านได้รับข่าวสารการเกษตรจากแหล่งใดบ้าง

☐ ( ) เกษตรกรผู้นำ	☐ ( ) เกษตรตำบล
☐ ( ) เกษตรอำเภอ	☐ ( ) เจ้าหน้าที่สหกรณ์
☐ ( ) พัฒนาการ	☐ ( ) กำนันผู้ใหญ่บ้าน
☐ ( ) พระสงฆ์	☐ ( ) ญาติ
☐ ( ) เพื่อนบ้าน	☐ ( ) เจ้าหน้าที่
☐ ( ) พ่อค้าในท้องถิ่น	☐ ( ) ผู้จำหน่ายวัสดุการเกษตร
☐ ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____	

(2) เมื่อท่านมีปัญหาทางการเกษตรท่านมักไปพบและปรึกษากับใครมากที่สุด (ระบุตามลำดับ)

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

(3) สื่อสารมวลชนประเภทใดที่ท่านได้รับข่าวสารทางการเกษตรมากที่สุด

☐ ( ) หนังสือพิมพ์รายวัน	☐ ( ) เอกสารสิ่งพิมพ์อื่น
☐ ( ) วิทยุ	☐ ( ) โทรทัศน์
☐ ( ) ภาพยนตร์	

12. ความสัมพันธ์ของเกษตรกรกับสถาบันหรือหน่วยงานทางการเกษตร

(1) ท่านเคยไปขอรับบริการทางวิชาการจากหน่วยงานทางการเกษตรหรือไม่

- ( ) เคย
- ( ) ไม่เคย

- (2) ในกรณีที่เคยไปขอรับบริการทางวิชาการ หน่วยงานนั้นชื่ออะไร
- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

(3) ท่านเคยได้รับความช่วยเหลือจากหน่วยงานทางการเกษตรหรือไม่

- ( ) เคย
- ( ) ไม่เคย

(4) ในกรณีที่เคยได้รับความช่วยเหลือ ลักษณะความช่วยเหลือนั้นเป็นอย่างไร

- ( ) ติดต่อดลาดจำหน่ายผลผลิตให้
- ( ) แจกพันธุ์พืชหรือพันธุ์สัตว์ให้
- ( ) แจกปุ๋ย และ/หรือ ยาปราบศัตรูพืช
- ( ) ให้คำแนะนำต่าง ๆ
- ( ) รับปัญหาไปถามผู้อื่นให้
- ( ) ให้ยืมวัสดุอุปกรณ์การเกษตร
- ( ) อบรมความรู้การเกษตรแผนใหม่

(5) ท่านเคยติดต่อหรือพบกับเจ้าหน้าที่เกษตรตำบลของท่านบ้างหรือไม่

- ( ) เคย
- ( ) ไม่เคย

(6) ท่านเห็นว่า เจ้าหน้าที่เกษตรตำบลของท่านมีลักษณะอย่างไร

คุณสมบัติ	ดีมาก	ปานกลาง	ไม่ดี/น้อย
1) ทำงานเพื่อส่วนรวม.....			
2) ไม่เลือกที่รักมักที่ชัง.....			
3) ชยัน เลมอดัน เสมอปลาย.....			
4) คอยแก้ไขปัญหาให้เกษตรกร.....			
5) มีความรู้แตกใหม่มาเสมอ.....			
6) บอกกล่าวให้เจ้า ร่วมประชุม.....			
7) เชิญชวนให้ร่วมกิจกรรมกลุ่ม.....			

คุณสมบัตื	ดีมาก	ปานกลาง	ไม่ดี/น้อย
8) มีความคิดริเริ่มในการทำงาน.....			
9) สภาพอ่อนน้อม.....			
10) มีความพยายาม ขยัน อดทน.....			
11) บางครั้งแม้เป็นวันหยุดก็อุทิศเวลา.....			

13. แรงจูงใจในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

(1) เทคโนโลยีการเกษตรเรื่องการปลูกพืชเลี้ยงสัตว์ที่ท่านทำอยู่นี้ ท่านคิดว่าอะไรเป็นสาเหตุที่สำคัญที่ทำให้ท่านทำเช่นนั้น

- ( ) ทำตามบรรพบุรุษ
- ( ) เพื่อนบ้านแนะนำ
- ( ) เห็นเพื่อนบ้านทำได้ผลดี
- ( ) เจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรแนะนำ
- ( ) จากการได้เห็นของจริงในที่ต่าง ๆ
- ( ) จากการได้รับฟังข่าวสาร
- ( ) จากการได้อ่านข่าวสาร
- ( ) ได้รับการเสนอจากภรรยา/สามี/บุตร
- ( ) เห็นว่ากำลังเป็นที่นิยม
- ( ) คิดเองว่าน่าจะได้
- ( ) คิดเองว่าอยากลองทำ
- ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

(2) ในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของท่านปัจจุบันนี้มีกำไรหรือขาดทุน

- ( ) มีกำไร
- ( ) เท่าทุน
- ( ) ขาดทุน

- (3) ท่านมีความต้องการที่จะปรับปรุงกิจการของท่านหรือไม่
- ( ) ต้องการ
  - ( ) ไม่ต้องการ
- (4) ในกรณีที่ต้องการปรับปรุงกิจการ ท่านมีเหตุผลอย่างไร
- ( ) ต้องการเพิ่มผลผลิต
  - ( ) ต้องการเพิ่มรายได้
  - ( ) ต้องการใช้วิทยาการแผนใหม่
  - ( ) มีแหล่งเงินทุน
  - ( ) มีแหล่งน้ำ
  - ( ) ดินเสื่อม
  - ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____
- (5) ในกรณีไม่ต้องการปรับปรุงกิจการ ท่านมีเหตุผลอย่างไร
- ( ) ไม่ใช่ที่ดินของตนเอง
  - ( ) กลัวขาดทุน
  - ( ) ขาดความรู้
  - ( ) ขาดเงินทุน
  - ( ) ขาดแหล่งน้ำ
  - ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____
- (6) หากท่านต้องการจะปรับปรุงกิจการของท่าน ท่านมีวิธีการปรับปรุงอย่างไร
- ( ) ใช้พันธุ์พืช-พันธุ์สัตว์ที่ตลาดมีความต้องการสูง
  - ( ) ไล่ปุ๋ย
  - ( ) ใช้ยาปราบศัตรูพืช
  - ( ) จัดระบบการปลูกพืชใหม่
  - ( ) ปลูกพืชหมุนเวียน
  - ( ) จัดใหม่ทั้งการปลูกพืชและเลี้ยงสัตว์
  - ( ) ใช้เครื่องมือที่ทนแรง
  - ( ) นำเอาวิทยาศาสตร์แผนใหม่เข้ามาใช้
  - ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

14. ความเชื่อของเกษตรกร

(1) ท่านมีความเชื่อในเรื่องเหล่านี้เพียงใด

ความเชื่อเรื่อง	มาก	ปานกลาง	น้อย	ไม่เชื่อ
1) พิธีสะเดาะเคราะห์.....				
2) พิธีต่ออายุ.....				
3) การทำเสน่ห์.....				
4) เครื่องรางของขลัง.....				
5) พิธีกรรมที่ทำให้ได้ผลผลิตสูง.....				
6) พิธีแห่นางแมว.....				
7) พิธีขอฝน.....				
8) การบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์.....				
9) เช่น ไหว้บรรพบุรุษ.....				
10) พิธีกรรมก่อนปลูกและเก็บเกี่ยว.....				
11) พิธีกรรมการรักษาการเจ็บไข้.....				

(2) เมื่อบุคคลในครอบครัวของท่านเจ็บป่วย ท่านปฏิบัติอย่างไร

- ( ) รักษาด้วยพระสงฆ์หรือน้ำมนต์
 ( ) รักษาโดยหมอแผนโบราณ (ยาหม้อ)
 ( ) ซื้อยากินเอง โดยปรึกษากับคนขายในร้านขายยา
 ( ) ไปสถานื่อนามัย
 ( ) ไปหาแพทย์ที่โรงพยาบาล

(3) ท่านมีความคิดว่าการคุมกำเนิดเป็นบาปหรือไม่

- ( ) เป็นบาป
 ( ) ไม่เป็นบาป

(4) ท่านคุมกำเนิดหรือไม่

- ( ) คุม โดยวิธี _____
 ( ) ไม่คุม

(5) วันสำคัญทางศาสนาและวันพิธีต่าง ๆ ที่ท่านมักหยุดงาน

วัน	ไม่หยุด	หยุด 1-2 วัน	หยุด 3-4 วัน	หยุด 5-6 วัน	หยุด 7 วันขึ้นไป
1) ลอยกระทง.....					
2) สงกรานต์.....					
3) วันเข้าพรรษา.....					
4) ออกพรรษา.....					
5) วิสาขบูชา.....					
6) อาสาฬหบูชา.....					
7) มามบูชา.....					
8) ขึ้นปีใหม่.....					
9) คริสมาส.....					
10) ตรุษจีน.....					
11) ตรุษแขก.....					
12) ทำบุญอินทิล.....					
13) ทานกัวยสลาก.....					
14) วันเกิด.....					
15) แต่งงาน.....					
16) ขึ้นบ้านใหม่.....					

ตอนที่ 3 สภาพแวดล้อมด้านชีวภาพ

1. อาชีพหลักของครอบครัวท่านคืออะไร (เลือกเพียง 1 ข้อ)

- ( ) ปลุกพืช
 ( ) เลี้ยงสัตว์
 ( ) ปลุกพืชและเลี้ยงสัตว์เล็กน้อย
 ( ) เลี้ยงสัตว์และปลุกพืชเล็กน้อย

2. ข้อมูลด้านการปลุกพืช

(1) พืชที่ท่านปลุกมากที่สุดคืออะไร และปลุกจำนวนเท่าไร

1) _____ จำนวน _____ ไร่ _____ งาน

2) _____ จำนวน _____ ไร่ _____ งาน

3) _____ จำนวน _____ ไร่ _____ งาน

(2) พันธุ์พืชที่ท่านใช้ปลูกชื่อพันธุ์อะไร

1) _____

2) _____

3) _____

(3) ทำไมท่านจึงใช้พืชพันธุ์นั้น ๆ

- ( ) ทำตามบรรพบุรุษ ( ) เพื่อนบ้านปลูกได้ผลดี
 ( ) เกษตรตำบลแนะนำ ( ) หาพันธุ์ได้ง่าย
 ( ) ดูแลรักษาได้ง่าย ( ) ต้านทานโรคดี
 ( ) ให้ผลผลิตสูง ( ) ตลาดต้องการสูง ขายได้ราคาดี
 ( ) มีผู้ส่งเสริมให้ปลูกและรับซื้อ ( ) อยากทดลอง
 ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

(4) ท่านปลูกพืชของท่านโดยวิธีอะไร

พืช	หวาน เมล็ด	เพาะต้น กล้าเอง	ซื้อ ต้นกล้า	เตรียมกิ่ง พันธุ์เอง	ซื้อ กิ่งพันธุ์
1).....					
2).....					
3).....					

(5) การเตรียมดินท่านใช้แรงงานอะไร

พืช	ไม่มีการ เตรียมดิน	แรงงานที่ใช้เตรียมดิน				
		คน	สัตว์	เครื่องยนต์	คนและ สัตว์	คนและ เครื่องยนต์
1)						
2)						
3)						

(6) ลักษณะการปลูกพืชท่านทำอย่างไร

พืช	เป็นแถว ระยะ ตามคำแนะนำ	เป็นแถว ระยะ ตามแต่สมควร	ไม่เป็นแถว เป็นแนว
1)			
2)			
3)			

(7) ท่านพรวนดินให้พีชของท่านอย่างไร

พีช	ไม่พรวนดิน	การพรวนดิน	
		ใช้จอบเสียมพรวน (จำนวนครั้ง)	ใช้รถไถพรวน (จำนวนครั้ง)
1).....			
2).....			
3).....			

(8) ท่านกำจัดวัชพีชอย่างไร

พีช	ไม่กำจัด วัชพีช	การกำจัดวัชพีช		
		ใช้มือถอน (จำนวนครั้ง)	ทำร่น (จำนวนครั้ง)	ใช้ยาเคมี (จำนวนครั้ง)
1).....				
2).....				
3).....				

ก. ยาเคมีที่ท่านใช้กำจัดวัชพีช

1. _____

2. _____

(9) ท่านเคยใช้ยากำจัดโรคแมลงอย่างไร

พืช	ไม่ใช้ ยาเคมี	ใช้ยาเคมีกำจัดโรคแมลง			
		รองกันหลุม ปลุก	ผสมกับน้ำ ตักรด	ผสมกับน้ำ ฉีดพ่น	คลุกเมล็ด/ แช่กิ่งพันธุ์
1).....					
2).....					
3).....					

ก. ยาเคมีที่ท่านใช้กำจัดโรคชื่ออะไร..... 1. _____

2. _____

ข. ยาเคมีที่ท่านใช้กำจัดแมลงชื่ออะไร..... 1. _____

2. _____

ค. โรคที่ท่านพบเสมอในแปลงปลูกพืชของท่านคือโรคอะไร.....

1. _____

2. _____

ง. แมลงที่ท่านพบเสมอในแปลงปลูกพืชของท่านคือแมลงอะไร.....

1. _____

2. _____

จ. ขณะที่ท่านฉีดพ่นยาเคมี ท่านป้องกันตนเองอย่างไร

( ) ไม่ป้องกันอะไรเลย

( ) ท่านอยู่เหนือลม

( ) มีที่ปิดปากและจมูก

( ) สวมถุงมือและใส่เสื้อผ้ามิดชิด

( ) อาบน้ำหลังจากการฉีดพ่นยาเคมี

(10) ท่านใส่ปุ๋ยอะไรให้พืชของท่าน

พืช	ไม่ใส่ปุ๋ย	การใส่ปุ๋ย			
		ปุ๋ยพืชสด (จำนวนครั้ง)	ปุ๋ยหมัก (จำนวนครั้ง)	ปุ๋ยคอก (จำนวนครั้ง)	ปุ๋ยเคมี (จำนวนครั้ง)
1)					
2)					
3)					

ก. ปุ๋ยคอกและปุ๋ยหมักที่ท่านใช้ ท่านใส่โดยวิธีอะไร

พืช	ไม่ใส่	วิธีใส่ปุ๋ยอินทรีย์		
		รองก้นหลุมปลูก	หว่านทิ้งแปลง	ใส่โคนต้น
1)				
2)				
3)				

ข. ปุ๋ยเคมีที่ท่านใช้ ท่านใช้สูตรอะไร โดยวิธีใด

สูตร	ไม่ใส่	สูตรปุ๋ยเคมีและวิธีใส่ปุ๋ย			
		รองกันหลุม	หว่านทิ้งแปลง	ใส่โคนต้น	ผสมน้ำรด
1)					
2)					
3)					

(11) ท่านให้น้ำแก่พืชของท่านโดยวิธีอะไร

พืช	ไม่ได้ให้น้ำ	วิธีการให้น้ำแก่พืช				
		ปล่อยตามร่อง (จำนวนครั้ง)	ปล่อยท่วมแปลง (จำนวนครั้ง)	ตัดรด (จำนวนครั้ง)	พ่นเป็นฝอย (จำนวนครั้ง)	แบน น้ำหยด
1)						
2)						
3)						

ก. น้ำที่ท่านให้พืชท่านได้จากแหล่งใด

- ( ) คลองชลประทาน ( ) น้ำใต้ดิน
 ( ) อ่านเก็บน้ำของท่านเอง ( ) น้ำฝน
 ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

ข. น้ำจากคลองชลประทานที่ท่านใช้ต้องจ่ายค่าน้ำหรือไม่

- ( ) มีการจ่ายน้ำ
 ( ) ไม่มีการจ่ายน้ำ

ค. นำจากคลองชลประทานที่ท่านใช้มีปัญหาไม่เพียงพอบ้างหรือไม่

( ) มีปัญหา

( ) ไม่มีปัญหา

(12) การนวด-สี ผลผลิตพืชท่านใช้แรงงานอะไร

พืช	ไม่ได้ นวด-สี	แรงงานที่ใช้ในการนวด-สี				
		คน	สัตว์	เครื่องยนต์	คนและสัตว์	คนและเครื่องยนต์
1).....						
2).....						
3).....						

(13) ท่านตัดแยกขนาดผลผลิตของท่านหรือไม่

พืช	ไม่ตัดแยกขนาด	ตัดแยกขนาด
1).....		
2).....		
3).....		

(14) ท่านมียุ้งฉางหรือสถานที่เก็บเกี่ยวผลผลิตหรือไม่

พืช	ไม่มียุ้งฉาง	มียุ้งฉาง
1).....		
2).....		
3).....		

(18) ท่านมีวิธีการบำรุงรักษาดินอย่างไร

- ( ) ปลูกพืชหมุนเวียน
- ( ) ปลูกพืชตระกูลถั่วแล้วกลบไถ
- ( ) ใส่ปุ๋ยหมักหรือปุ๋ยคอก
- ( ) ไถกลบเศษพืชที่เหลือหลังการเก็บเกี่ยว
- ( ) ปลูกพืชคลุมดิน
- ( ) ใส่ปูนขาว
- ( ) ขุดหรือไถดินตากแดดไว้
- ( ) หลีกเลี่ยงการไถขณะที่ดินมีความชื้นมาก
- ( ) ไถเปิดดินดาน
- ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

3. ข้อมูลด้านการเลี้ยงสัตว์

(1) สัตว์ที่ท่านเลี้ยงมากที่สุดคืออะไร และจำนวนเท่าไร

1) _____	พันธุ์ _____	จำนวน _____	ตัว
2) _____	พันธุ์ _____	จำนวน _____	ตัว
3) _____	พันธุ์ _____	จำนวน _____	ตัว

(2) ท่านมีเหตุผลอย่างไรในการเลี้ยงสัตว์

- ( ) เป็นอาชีพหลัก
- ( ) เป็นอาชีพเสริม
- ( ) เลี้ยงไว้ใช้งาน
- ( ) เลี้ยงไว้กินภายในครอบครัว
- ( ) ทำรายได้ดีกว่าการปลูกพืช
- ( ) มีความรู้ด้านนี้
- ( ) เห็นเพื่อนบ้านทำได้ผลดี
- ( ) หาวิธีใช้แรงงานในครอบครัว
- ( ) ทดลองเลี้ยง
- ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

(3) ท่านได้พันธุ์สัตว์มาจากแหล่งใด

สัตว์	ร้านค้าพันธุ์สัตว์	ฟาร์มขนาดใหญ่	หน่วยราชการ	เพื่อนบ้าน	อื่น ๆ
1).....					
2).....					
3).....					

(4) ลักษณะการเลี้ยงสัตว์ของท่านเป็นอย่างไร

สัตว์	จำกัดบริเวณ	เลี้ยงปล่อย
1).....		
2).....		
3).....		

(5) อาหารที่ท่านใช้เลี้ยงสัตว์นั้น ท่านได้มาอย่างไร

สัตว์	หาได้เอง ทั้งหมด	ซื้อมา ทั้งหมด	หาได้บางส่วน ซื้อมาบางส่วน	อื่น ๆ
1).....				
2).....				
3).....				

- (6) อาหารสัตว์ที่หาได้เองนั้น มักหาจากที่ไหน
- ( ) เศษพืชและพืชที่ทอนปลุก
  - ( ) ภายในหมู่บ้าน
  - ( ) ภายนอกหมู่บ้าน
  - ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____
- (7) อาหารสัตว์ที่ต้องซื้อนั้น มักซื้อมาจากที่ไหน
- ( ) ร้านค้าในหมู่บ้าน
  - ( ) ร้านค้าในจังหวัด
  - ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____
- (8) การสุขาภิบาลสัตว์ ท่านทำอะไรบ้าง
- ( ) ฉีดวัคซีนสัตว์เลี้ยงตามกำหนดเวลา
  - ( ) ปรับปรุงโรงเรือนหรือคอกสัตว์เลี้ยงให้อยู่ในสภาพที่ต่ออยู่เสมอ
  - ( ) พ่นยาฆ่าเชื้อโรคโรงเรือนก่อนนำสัตว์เข้ามาเลี้ยง
  - ( ) ทำความสะอาดบริเวณโรงเรือนอยู่เสมอ
- (9) ท่านจัดอย่างไรกับมูลสัตว์ที่มีจำนวนมาก
- ( ) ขนมาทิ้งนอกบริเวณโรงเรือน
  - ( ) ปล่อยทิ้งไว้ตามสภาพ
  - ( ) เก็บสะสมไว้ใช้กับพืชที่ปลุก
  - ( ) เก็บสะสมไว้ขาย
- (10) ผลผลิตจากสัตว์ที่ได้ ท่านนำไปทำอะไรบ้าง

สัตว์	บริโภคในครอบครัว	เก็บไว้ทำพันธุ์	ขาย	อื่น ๆ
1)				
2)				
3)				

(11) การขายผลผลิตจากสัตว์ ท่านขายให้กับใครบ้าง

สัตว์	เพื่อนบ้าน	พ่อค้า	ตลาดนัด	แปรรูปขาย	อื่น ๆ
1).....					
2).....					
3).....					

ตอนที่ 4 ความต้องการของเกษตรกรในการประกอบอาชีพเกษตรกรรม

1. ท่านคิดว่าปัญหาสำคัญในการประกอบอาชีพเกษตรกรรมของท่านมีอะไรบ้าง (ระบุ 3 ข้อ)

- ( ) ผลผลิตราคาต่ำ
- ( ) วัสดุอุปกรณ์ในการผลิตราคาสูง
- ( ) การคมนาคมไม่สะดวก
- ( ) ขาดพาหนะในการขนส่ง
- ( ) ขาดความรู้และเทคโนโลยีในการผลิต
- ( ) ขาดแคลนแหล่งน้ำ
- ( ) ขาดแคลนเงินทุน
- ( ) มีพื้นที่ไม่เพียงพอ
- ( ) พื้นที่ขาดความอุดมสมบูรณ์
- ( ) พื้นที่ได้เป็นของตนเอง
- ( ) ค่าเช่าที่ดินราคาแพง
- ( ) แรงงานทำการเกษตรไม่เพียงพอ
- ( ) ทางราชการให้ความช่วยเหลือน้อย
- ( ) มีหนี้สินตั้งเดิม
- ( ) มีโรค ภัยธรรมชาติ
- ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

2. ความต้องการของท่านเพื่อปรับปรุงการประกอบอาชีพมีอะไรบ้าง (ระบุ 3 ข้อ)

- ( ) หาแหล่งเงินทุนที่เหมาะสม
- ( ) หาที่ดินทำกินให้
- ( ) ช่วยประกันราคาผลผลิต
- ( ) ปรับปรุงระบบชลประทาน
- ( ) การจัดรูปที่ดิน
- ( ) จัดหาวัสดุอุปกรณ์การผลิตมาจำหน่าย
- ( ) ปรับปรุงพันธุ์พืช-พันธุ์สัตว์ให้เหมาะสมมากขึ้น
- ( ) ปรับปรุงปัจจัยการผลิต เช่น ถนน ไฟฟ้า ฯลฯ
- ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

3. ท่านต้องการให้เจ้าหน้าที่ส่งเสริมเกษตรปฏิบัติอย่างไรบ้าง (ระบุ 3 ข้อ)

- ( ) เยี่ยมเยียนเกษตรกรให้มากกว่าที่ทำอยู่
- ( ) ให้บริการเอกสารตำราต่าง ๆ
- ( ) จัดฝึกอบรมในเรื่องที่น่าสนใจ
- ( ) ช่วยเหลือแนะนำในการจัดตั้งกลุ่ม
- ( ) ติดต่อหาแหล่งขายผลผลิตให้
- ( ) ทำแปลงสาธิตในหมู่บ้าน
- ( ) จัดนิทรรศการเสริมความรู้ต่าง ๆ
- ( ) อื่น ๆ (ระบุ) _____

4. หากเจ้าหน้าที่ส่งเสริมการเกษตรมาจัดการฝึกอบรม ท่านต้องการเรื่องใดมากในปัจจุบัน

(1) ด้านพืชไร่

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

(2) ด้านพืชผัก

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

(3) ด้านไม้ผล

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

(4) ด้านสัตวบาล

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

(5) ด้านช่างเกษตร

- 1) _____
- 2) _____
- 3) _____

(6) ด้านธุรกิจเกษตร

1) _____

2) _____

3) _____

(7) ด้านสหกรณ์เกษตร

1) _____

2) _____

3) _____

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ สกุล : นายวินิจ นุ่มฤทธิ์
 วัน เดือน ปีเกิด : 4 มิถุนายน 2491
 สถานที่เกิด : จังหวัดอุทัยธานี อำเภอเมือง
 การศึกษา :

ปีพุทธศักราช	สถาบันการศึกษา	วุฒิกการศึกษา
2507	โรงเรียนอุทัยทวีเวท อุทัยธานี	ม.ศ. 3
2513	วิทยาลัยเกษตรกรรมเชียงใหม่ (แม่โจ้) เชียงใหม่	มัธยมศึกษาตอนปลายสายอาชีพ (เกษตรกรรม)
2515	วิทยาลัยเกษตรกรรมปทุมธานี ปทุมธานี	ประโยควิชาสี่พหุชั้นสูง (ช่างกลเกษตร)
2522	มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์ กรุงเทพมหานคร	ปริญญาตรีวิทยาศาสตร์บัณฑิต (ศึกษาศาสตร์-เกษตร)
2533	สถาบันเทคโนโลยีการเกษตรแม่โจ้	ปริญญาโท เทคโนโลยีการเกษตร มหาบัณฑิต (ส่งเสริมการเกษตร)

สถานที่ทำงาน : สถาบันเทคโนโลยีราชมงคล วิทยาเขตลำปาง ลำปาง